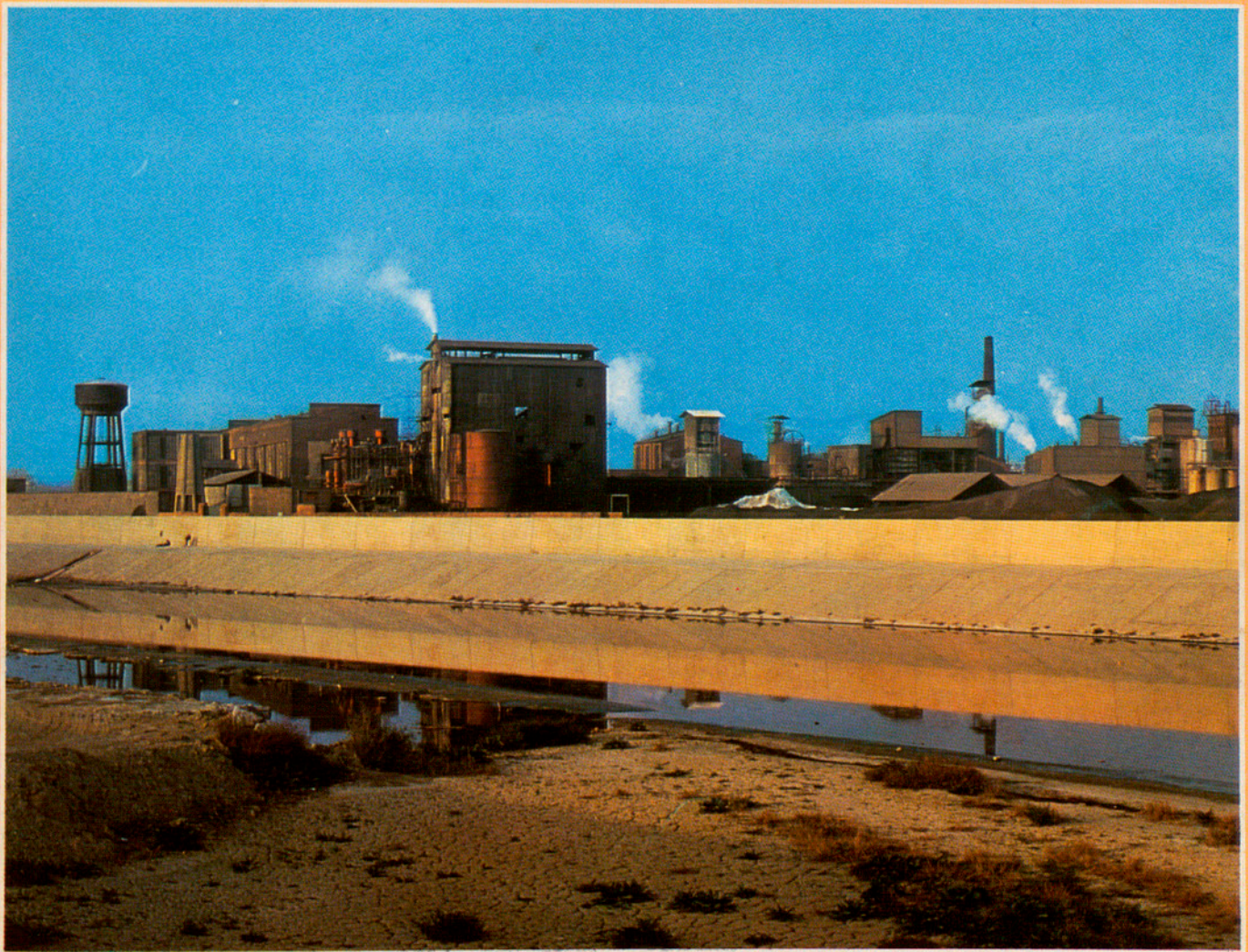


Arrel

Revista editada per la Diputació de Barcelona

Nº 2 gener-abril 1982



El Baix Llobregat

Josep M^a de Sagarra. Santiago Rusiñol.
Salvar el Pedraforca

Consell de Redacció:

Joan Busquet, Xavier Febrés,
Josep Maria Huertas,
Ernest Udina

Director: Ernest Udina

Redactor en cap:

Joan Busquet

Col·laboradors en aquest

segon número:

Alcaldes del Baix Llobregat, i
Carles Kínder, Martí
Parellada, Gabriel Cortés,
Maria del Mar Isla, Josep
Farrero, Miquel Roa,
Carles Riba, Jaume Codina,
Ignasi Riera, Josep Maria
Puchades, Lluís Permanyer,
Xavier Febrés, Maria Aurèlia
Capmany, Ernest Udina,
Lluís Paluzié.

Fotografia: Pere Monés,
Servei de Cartografia de la
Diputació, Toni Baños,
Foto Luigi-Berga.

Secretariat: Rosa

Jaumandreu, Montserrat
Nicolàs, Isabel Moreno,
Cecília Parellada.

Documentació: Manuel Creix,

Antoni Casino, Xavier
Galeote, Juan Domínguez,
Mercè i Montserrat Creix,
Joaquima Cordero, Valeriano
Iglesias.

Confecció: Jaume Ribé

Disseny: Ferran Cartes/ i3,
"Imatge i Comunicació S.A."

Portada: El Baix Llobregat,
comarca suburbialitzada,
a la defensa de l'aigua i de la
indústria. Foto: Pere Monés.

Servei de Premsa de la
Diputació de Barcelona
Plaça Sant Jaume, 2
BARCELONA 2
tels. 317 58 58
301 36 90

Imprès a Índice S.L.

Casp 116, baixos
Barcelona-13

Dipòsit Legal B: 16.299/1981

ISBN 0211-562X

Aquest segon número de la revista **Arrel** (gener-abril de 1982), després del primer monogràfic (abril-juny 1981) dedicat a la premsa comarcal de Catalunya, inicia l'etapa trimestral, quatre números per any, de la revista de la Diputació de Barcelona.

Dificultats pressupostàries —problema que estan patint fortament les diputacions— no han fet possible el ritme bimensual previst i han provocat el retard en l'aparició d'aquest número.

Com es deia en el primer número d'**Arrel**, aquesta revista institucional de la Diputació de Barcelona vol, sobretot, aprofundir les realitats del nostre poble en el terreny prioritari de tota acció de la Diputació, expressat com "servei als municipis i a les comarques" en diverses intervencions del president de la Diputació de Barcelona, Francesc Martí i Jusmet.

En aquesta línia, aquest número s'estructura en tres seccions, que habitualment tindrà la revista. L'**informe** és dedicat al Baix Llobregat, una de les onze comarques de la circumscripció barcelonina. La segona part, **cultura**, és dedicada a Josep Maria de Sagarra, del qual s'ha commemorat l'any passat el vintè aniversari de la seva mort, i a Santiago Rusiñol, del qual, també el 1981, hem commemorat el cinquantè aniversari de la mort. Finament, en la tercera part, es presenta el dictàmen aprovat pel Ple de la Diputació de Barcelona del 24 de novembre de 1981 i altres dictàmens o documents anteriors, per salvar la destrossa ecològica a la qual es veu sotmès el Parc Natural del Cadí-Pedraforca.

L'estudi de la històrica i problemàtica comarca del Baix Llobregat; la commemoració a inicis de 1982, com a balanç, dels dos aniversaris de Sagarra i Rusiñol; la reivindicació de salvar el Pedraforca, heus aquí el tríptic del segon número d'**Arrel**, realitzat en estreta col·laboració amb els municipis, i entitats i personalitats comarcals, en la línia de la principal acció de la Diputació de Barcelona.

Arrel

Revista editada per la Diputació de Barcelona

N.º 2 gener-abril 1982

Informe: la comarca del Baix Llobregat	Presentació	pàg. 2
Els alcaldes del Baix i el futur de la comarca	Taula rodona	pàg. 3
El procés de creixement del Baix Llobregat	Gabriel Cortés i Maria del Mar Isla	pàg. 17
Les finances municipals del Baix Llobregat	Gabriel Cortés i Josep Farrero	pàg. 33
El Baix Llobregat, comarca o suburbi?	Miquel Roa	pàg. 47
El Baix Llobregat, en una cruïlla	Carles Riba	pàg. 51
El Baix Llobregat, de l'ahir rural a l'avui suburbial	Jaume Codina	pàg. 60
Una alternativa cultural per al Baix Llobregat	Ignasi Riera	pàg. 64
El Baix Llobregat vist des de dalt	Josep M. Puchades. Servei de Cartografia de la Diputació	pàg. 67
Cultura: Josep Maria de Sagarra –Santiago Rusiñol	Presentació	pàg. 79
El Sagarra de l'exili i de la resistència	Lluís Permanyer	pàg. 81
"El meu pare va trencar amb la literatura de capelletes"	Entrevista de Xavier Febrés	pàg. 87
Santiago Rusiñol i el poder del llibre	Maria Aurèlia Capmany	pàg. 90
Sitges i el Can Ferrat: "Rusiñol encara hi sopa"	Ernest Udina i Pere Monés	pàg. 92
Salvar el Parc Natural del Cadí-Pedraforca	Lluís Paluzié i Luigi-Berga	pàg. 98

El Baix Llobregat

El pes històric, la vitalitat del sentiment i de la realitat comarcal, la problemàtica de la comarca del Baix Llobregat, han motivat que la revista Arrel iniciï la seva publicació trimestral amb un primer informe dedicat a aquesta comarca.

Convocats pel director del Gabinet de la Presidència de la Diputació, Romà Planas, el Centre d'Estudis i Planificació (CEP), dirigit per l'economista i ex-conseller de la Generalitat Josep Maria Bricall, i el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, dirigit per Jaume Codina, han elaborat, en estreta relació amb el consell de redacció d'Arrel, aquest llarg i acurat informe.

Per part del CEP, l'informe ha estat coordinat pels economistes Carles Kínder i Martí Parellada, els quals, junt amb Josep Farrero, han moderat la taula rodona dels alcaldes del Baix Llobregat que obre aquest informe. Es tracta dels alcaldes Antoni Malaret (de Sant Joan Despí, que no pertany però vol pertànyer, com Esplugues, al Baix Llobregat), Agustí Marina (Castelldefels), Enric Térmes (Olesa de Montserrat), Francesc Baltasar (Sant Feliu de Llobregat), Carles Riba (Sant Joan Despí), Antoni Tugas (Sant Climent de Llobregat), Antonio Rodríguez (Gavà), Xavier Vila (Sant Boi de Llobregat), i, en representació de l'alcalde de Viladecans, Joan Masgrau, el regidor Carmelo Díaz.

Les reflexions i reivindicacions dels alcaldes s'insereixen en el procés de creixement de la seva comarca i en la difícil resposta total que poden donar-hi els pressupostos i finances municipals. Economistes del CEP fan aquesta doble anàlisi, econòmica o de creixement per part de Gabriel Cortés i Maria del Mar Isla, i de finances municipals per part de Gabriel Cortés i Josep Farrero. Es tracta de dos estudis inèdits, amb xifres noves i noves anàlisis.

El centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, un dels centres comarcals que han revitalitzat la dinàmica d'aquest tipus d'organitzacions i un dels més eficaços de Catalunya pels actes i estudis que ha fet, ha elaborat la segona part d'aquest informe: l'arquitecte Miquel Roa realitza un estudi dels elements d'identitat territorial—comarca o suburbi— del Baix Llobregat, l'alcalde de Sant Joan Despí, Carles Riba, presenta una proposta, elaborada el juny de l'any passat, sobre la reorganització administrativo-territorial del Baix Llobregat, el president del Centre d'Estudis Comarcals, Jaume Codina, realitza una aproximació històrica en el marc del mateix dur dilema de comarca o suburbi, i l'escriptor-editor Ignasi Riera planteja una alternativa cultural per a la comarca del Baix Llobregat.

Finalment, completant el dibuix del dibuixant de Cornellà Ricard Bellés a les pàgines centrals sobre el Baix Llobregat, Arrel presenta, per tancar l'informe, un reportatge fotogràfic del Servei de Cartografia de la Diputació de Barcelona, amb peus de foto del director d'aquest Servei, Josep Maria Puchades, junt amb un mapa —elaborat també pel Servei de Cartografia— del Baix Llobregat.

La col.laboració amb alcaldes i municipis, amb entitats i personalitats comarcals, amb documentats economistes, amb els periodistes del Baix Llobregat Carles Esteban i Oriol Pàmies, amb els fotògrafs Toni Baños, Pere Monés, amb l'equip del Servei de Cartografia de la Diputació de Barcelona, han fet possible aquest complet informe, amb el qual Arrel inicia la línia de presentació i estudis de les realitats i problemes comarcals, prioritària preocupació, a través dels municipis, de la Diputació de Barcelona.

Els alcaldes del Baix i el futur de la comarca

Taula rodona moderada per
Martí Parellada, Carles Kínder i Josep Farrero

M

olts problemes irresolts, però una ferma voluntat d'afrontar-los: així es resumeix aquesta llarga taula rodona amb alcaldes del Baix Llobregat, de diverses poblacions, celebrada el mes de

novembre.

Aquesta taula rodona convocada per **Arrel** i celebrada a la Sala de Mapes del Palau de la Generalitat, ha estat moderada pels economistes del CEP (Centre d'Estudis i Planificació) Martí Parellada, Carles Kinder i Josep Farrero. La

divisió territorial, l'operativitat comarcal, el greu problema de l'atur i les relacions amb la Generalitat formen els cinc blocs d'aquesta taula rodona, en la qual els alcaldes parlen «clar i català».

Molts problemes irresolts, però una ferma voluntat d'afrontar-los

Actualment es superposen diferents delimitacions supramunicipals, que responen a diferents serveis administratius. A Catalunya, la Divisió Territorial aprovada per la Generalitat l'any 1936 establia una comarcalització amb criteris més generals.



Sant Boi en primer terme, Sant Feliu al fons i Cornellà a la dreta (Foto Pere Monés)

«Som una població privilegiada pels pocs habitants que tenim i pels menys problemes que tenim en relació amb les altres poblacions» (Antoni Malaret, alcalde de Sant Just Desvern)

«No se puede efectuar ningún tipo de división comarcal sin contar seriamente con los municipios de la comarca» (Agustín Marina, alcalde de Castelldefels)

Li sembla que segueix éssent vàlida la delimitació del Baix Llobregat? Quins serien els punts problemàtics o insatisfactoris? Quines correccions proposaria o quins criteris hi aplicaria?

Antoni Malaret (alcalde de Sant Just Desvern): Intervinc perquè tots els pobles que hi ha aquí, en la classificació que va fer la Generalitat l'any 36, figuraven com a Baix Llobregat, i en canvi Sant Just Desvern hi figura com a Barcelonès; per tant, la meua presència aquí ja significa la voluntat que té el nostre poble, majoritàriament, d'estar immers en els problemes del Baix Llobregat, malgrat que en certa manera som una població privilegiada pels pocs habitants que tenim i pels menys problemes que tenim en relació amb les altres poblacions. En fi, voldria significar que la meua presència aquí ja és una afirmació pública de la nostra voluntat de ser del Baix Llobregat.

*Sant Just Desvern,
del Barcelonès
al Baix Llobregat*

Agustín Marina (alcalde de Castelldefels): Creo que no es válida la distribución del año 36 porque estamos en el año 1981, casi en el 1982, y desde entonces han pasado muchas cosas, y una de ellas ha sido la masificación de población en el Baix Llobregat. Creo que es necesario profundizar muy seriamente el tema de la delimitación comarcal y especialmente la de la comarca del Baix Llobregat, teniendo en cuenta situaciones como la apuntada de Sant Just o la de Hospitalet, que geográficamente tendrían que estar dentro del Baix Llobregat. Por consiguiente, pienso que no se puede efectuar ningún tipo de división comarcal sin contar seriamente con los municipios que están inmersos en la comarca, porque sería, creo, un paso peligroso, porque indiscutiblemente quienes conocen los temas y la problemática realmente son las mujeres y los hombres que están viviendo en dichos municipios. Decir ahora qué tipo de división sería el correcto es muy prematuro, porque esto tiene que ser objeto de un estudio serio; pero lo que si quiero es dejar constancia de mi criterio de que la división anterior no existe, no es válida.

*Cal aprofundir
el tema de la
delimitació
territorial de
la comarca*

Enric Térmens (alcalde d'Olesa de Montserrat): Primer puntualitzar que en el nostre cas concret pertanyem al Baix

Llobregat, i tenim la voluntat política, afirmada en quantitat d'ocasions, d'ésser-ne; no obstant això, en aquests moments, estem a cavall entre dues comarques, entre el Vallès Occidental i el Baix, donat que, per exemple, jurídicament, quant a aspectes de seguretat social, etcètera, pertanyem a Terrassa. En qualsevol cas, creiem que és un tema que s'haurà de resoldre en el seu moment, quan es parli de la divisió territorial de Catalunya. Per una altra banda, voldriem dir que l'actual composició de la comarca del Baix Llobregat posa de manifest una estructura clarament diferenciada. En aquest sentit, creiem –i parlo una mica en nom de tots els ajuntaments que constituïm la part nord del Baix Llobregat– que s'hauria de distingir perfectament el Baix Llobregat nord del sud. L'Àrea Metropolitana, per si mateixa, ja està diferenciant una zona de l'altra. Així, no són iguals els problemes dels municipis que són a l'Àrea Metropolitana i que en general són municipis amb molts habitants, que els dels localitzats a la part nord, que són pobles que estem voltant entre els deu i els vint mil habitants, on hi ha moltes coses per salvar, que podem fer encara un urbanisme molt racional, que tenim molts espais lliures que podem planificar perfectament i impedir que indústries nocives, perilloses, equipaments no acceptats pel Baix Llobregat sud es vinguin a situar a la part nord de la comarca. Voldria que això quedés clar; és a dir, els municipis del nord tenim un cert recel quant a les possibilitats que el sector industrial pugui començar a abocar una allau d'indústries perilloses, com he dit abans, que se'ns comencin a crear polígons industrials estranys, químics, etc. i ens comencin, diguem-ne, a clapejar les possibles zones lliures que encara tenim per planificar. Nosaltres no estem disposats a acceptar-ho, i en tot cas, si s'ha d'acceptar, ha de ser amb un comú acord.

Francesc Baltasar (alcalde de Sant Feliu de Llobregat): Crec que les correccions que s'haurien de fer al mapa de l'any 36 haurien d'anar en el sentit d'assumir clarament les ciutats que ja han manifestat que volen ser de la comarca, que són Esplugues i Sant Just, i quedaria un cas que és una gran incògnita, que és què passa amb l'Hospitalet. El que és cert és que l'Hospitalet, d'una manera

«Hem de discutir quins són els tipus de competències que desitgem per als nostres ajuntaments i quins àmbits de tipus administratiu i polític els correspon»
(Francesc Baltasar de Sant Feliu)

estructurada, ve a caure a la nostra comarca, des d'un punt de vista objectiu i orgànic; el que passa és que, com deia el seu alcalde Pujana, d'alguna manera l'Hospitalet encara avui està en la fase d'aconseguir que els ciutadans de Bellvitge, o els ciutadans del barri de Sant Josep o del barri «x» o de Pubilla Cases, assumeixin que són de l'Hospitalet de Llobregat. Em sembla que això és un tema prou important com per pensar-hi.

Institucionalització i operativitat

L'àmbit supra-municipal presenta diversos aspectes de possible interès: administratiu, de prestació de serveis, polític... La legislació del règim local ja preveia certes entitats a l'esmentat nivell, com ara mancomunitats, consorcis, etcètera. Quina operativitat assigna a l'àmbit comarcal? Distingint si cal entre els àmbits administratiu i polític, quin nivell d'institucionalització caldria per assolir aquella operativitat?



Els alcaldes de Castelldefels, Agustí Marina, i de Sant Feliu, Francesc Baltasar (Foto Pere Monés)

Francesc Baltasar: El que hem d'arribar a discutir, paral·lelament a la delimitació de la comarca i especialment en un moment en què es succeeixen els canvis en la legislació local, és quins són els tipus de competències que desitgem per als nostres ajuntaments i quins àmbits de tipus administratiu i polític els corresponen per poder-los tirar endavant. Em sembla que és per aquí per on hem de situar el tema. És a dir, a mi m'angoixa molt poc el tipus d'òrgans de què ens haguem de dotar, el que em preocupa fonamentalment és el tipus de competències que haguem d'assumir, ja que hi ha un seguit d'equipaments i serveis que no té sentit abordar-los ciutat per ciutat, perquè són equipaments irrendibles i, en canvi, n'hi ha molts d'altres que sí. Partint d'aquest fet, em sembla molt clar que tenim una cosa de base, que són els municipis, i que a partir d'ells estan ja sortint iniciatives d'àmbit mancomunitari; per exemple, la neteja de les platges, la manera de combatre les plagues de mosquits a la zona costanera, la discussió entorn del tipus de creixement urbanístic que s'està produint.

Aquest és un tipus de qüestió sobre el qual no veig contradicció amb la comarca; jo crec que la comarca és un òrgan polític, que permet prendre les grans opcions de tipus urbanístic, de tipus de creixement industrial, de tipus de reequilibri a nivell comarcal, etcètera.

Carles Riba (alcalde de Sant Joan Despí): En primer lloc, voldria dir que hi ha un veritable manifest de voluntat comarcal del Baix Llobregat del qual ja hem parlat. En segon lloc, diria que hi ha una altra problemàtica, que és la d'aquells tipus de serveis que s'han de prestar en uns volums poblacionals delimitats entre uns mínims i uns màxims. En aquest cas això necessita un plantejament determinat, a nivell municipal, o a nivell supramunicipal. Finalment, en tercer lloc, hi ha un altre àmbit que el formen aquells serveis o aquelles necessitats més lligats amb el territori i que, per tant, necessiten un volum, unes dimensions i una coherència geogràfica determinats, i en aquest sentit penso que el Baix Llobregat, quant a coherència geogràfica, en té bastant més que no pas des d'altres punts de vista.

Institucionalització i operativitat de l'àmbit comarcal del Baix Llobregat

Un veritable manifest de voluntat comarcal

«Cada municipio, con la ley de régimen local actual, tiene capacidad suficiente para asociarse y buscar soluciones a problemas concretos» (Agustín Marina)

Cal trobar un marc de representació comarcal en una entitat metropolitana ampliada que permetés fer intervenir totes les veus» (Carles Riba, alcalde de Sant Joan Despi)

El Baix Llobregat i l'impacte del creixement de Barcelona

Les relacions entre la Corporació Metropolitana i els pobles de la comarca

Agustín Marina: Yo pienso por un lado que, efectivamente, es una necesidad crear un ámbito comarcal fuerte, con unos servicios comarcales coherentes, cosa que no tiene actualmente la comarca del Baix Llobregat. Por otro lado, en cuanto a la asociación de municipios, pienso que éste no es el tema, y no lo es porque hay que discernir dos cosas muy claras: una es la voluntad política de una comarca para poder exigir que sus problemas políticos concretos comarcales tengan una voz autorizada dentro del Gobierno y la otra que, justamente porque todos los municipios tenemos unos problemas más o menos coincidentes, hay que desarrollar asociaciones intermunicipales, de lo cual tenemos un breve ejemplo en la Federación de Municipios de Catalunya, que a su vez tiene contactos con otros municipios del Estado y con otros municipios de Europa. En fin, que para descentralizar servicios no hace falta ningún gran montaje de comarcas. Cada municipio, con la ley de régimen local actual, tiene capacidad suficiente para asociarse y buscar soluciones a problemas concretos. Lo que no tenemos es un instrumento político que pueda dar respuestas políticas a cuestiones de la comarca, y ésta es, creo yo, la dirección que tenemos que seguir.

El Baix Llobregat i l'impacte del creixement barceloní

La comarca del Baix Llobregat té unes connotacions especials que no tenen altres comarques de Catalunya. Aquestes venen derivades en bona part, i com ja s'ha apuntat, per l'impacte del creixement barceloní i la progressiva consolidació del fet metropolità. En aquest sentit, com creieu que aquest fet afecta la comarca? Quines són les relacions existents entre la Corporació Metropolitana i els pobles de la comarca que hi pertanyen?

Carles Riba: Jo crec que el fet metropolità és un dels fonamentals que ha distorcat la comarca. A diferència, per exemple, d'Osona o del Bages, el Baix Llobregat és una agrupació de municipis, alguns dels quals han estat influïts molt directament per Barcelona i com a conseqüència d'això han crescut desmesuradament, i s'han erigit d'alguna manera amb pesos molt forts dintre de la comarca, mentre que altres ciutats que han tingut una història importantíssima, poblacionalment queden més distanciades i, per tant, perden pes dins la comarca. A la fi es tractaria de trobar un marc de



Els moderadors de la taula rodona: els economistes Martí Parellada, Josep Farrero i Carles Kínder, del Centre d'Estudis i Planificació (Foto Pere Monés)

«No crec en la Corporació Metropolitana, sobre l'existència de la qual hem de reflexionar. Em preocupa enormement la ineficàcia»
(Antoni Malaret)

«Em sembla molt difícil d'eliminar una administració d'àmbit metropolità que es preocupi d'alguns dels grans elements d'ordenació del territori» (Carles Riba)

representació comarcal en una entitat metropolitana ampliada que permetés fer intervenir totes les veus que són necessàries en aquesta situació. En aquest sentit caldria tenir en compte la ciutat de Barcelona, que es veu atrapada per uns problemes de tipus territorial que ha de resoldre evidentment fora del seu àmbit. Després, jo diria que hi ha una altra zona que és absolutament immediata a Barcelona, com la formada per l'Hospitalet, Badalona, Cornellà, etcètera, i possiblement fins a Sant Boi i quasi Montcada, que ha sofert amb tota la seva duresa els costos socials del creixement, que està mancada de serveis i que, a més a més, es troba pràcticament sense possibilitats de recuperació; i, finalment, la tercera zona, la pràctica totalitat de la qual ja està fora de la corporació en aquests moments, i que, malgrat que comença a rebre una certa influència metropolitana, té moltes possibilitats de realitzar un ordenament racional.

Antoni Malaret: Hi ha un seguit de coses en les quals jo crec, com la mancomunitat intermunicipal. En el que no crec és en la

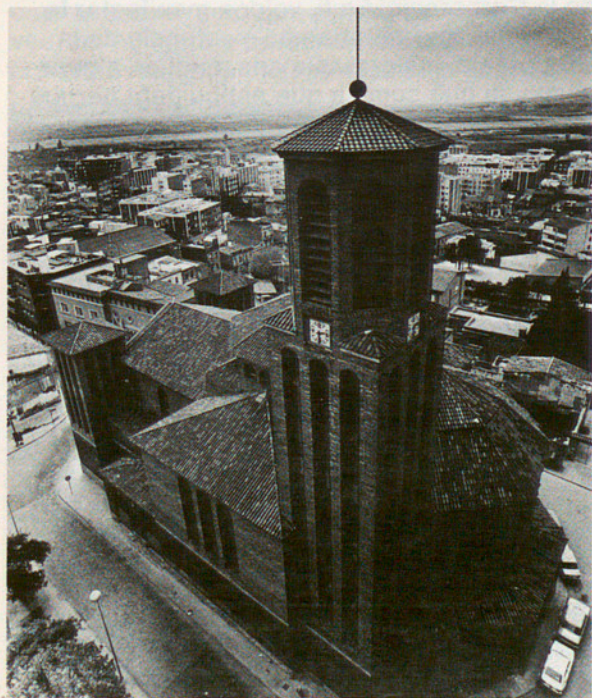
Corporació Metropolitana. Si nosaltres féssim aquestes mancomunitats perfectament les podríem federar seguint l'exemple de la federació de municipis (tot i tenint en compte que hi han dos intents de federació). En qualsevol cas, malgrat tot, nosaltres no tenim serveis en comú per resoldre els problemes que realment afecten els nostres convilatants, que volen solucions pràctiques, i en aquest sentit no pot ser que la Corporació Metropolitana ens entorpeixi el funcionament normal dels ajuntaments amb els permisos, amb tot un seguit de coses, malgrat que de tant en tant ens proporcioni algun servei que, d'altra banda, també genera dificultats. Per exemple, el servei de recollida de mostres de contaminants implica que s'ha d'anar cada dia a portar les mostres dels contaminants, i no s'ha previst el fet que no es disposa del personal suficient per fer aquest servei. Per tant, hem de reflexionar molt sobre l'existència de la Corporació. A mi em preocupa enormement la ineficàcia. A vegades se'm diu que l'ajuntament de Sant Just és ineficaç; és normal que l'oposició ho digui, però jo dic que la ineficàcia de la Corporació és patent.

Carles Riba: Estic absolutament d'acord que la Corporació, en la situació actual, té una mala representació política. Va ser un dels temes de gran debat en el seu inici. Recordeu que hi ha molts municipis que no hi tenen representació directa, que hi van per una representació col·lectiva; això produeix grans dificultats, i això es va manifestar clarament en la seva institucionalització. D'altra banda, per llei, encara actualment, com els municipis i com també moltes altres coses, la Corporació té unes atribucions qüestionables.

En tot cas, amb el que jo no estic tant d'acord és que hagi de desaparèixer. Em sembla molt difícil d'eliminar una administració d'àmbit metropolità, que es preocupi d'alguns dels grans elements d'ordenació del territori. Per exemple, podem fer l'error de no preveure ni abocadors d'escombraries ni aeroports, ni autopistes, i després trobar-nos amb dificultats extremament grans. Jo crec que sense això, a la nostra metropoli —perquè és una metropoli i no podem oblidar que ho és— pot haver-hi conflictes molt seriosos, i jo, en aquest sentit, si que defensaria una

L'exemple de la Federació de Municipis de Catalunya

Molts municipis no tenen representació directa a la Corporació Metropolitana



L'església de Cornellà (Foto Toni Baños)

La utilitat de la Corporació Metropolitana, qüestionada

administració metropolitana. Ara, evidentment crec que el tema metropolità s'ha de reordenar totalment. Crec que s'han de precisar les competències en el límit estrictament necessari, que és el de coordinació i planificació superiors. L'àmbit s'ha d'acabar d'analitzar; possiblement s'ha de fer més ample, i llavors potser disminuirien algunes de les reticències dels municipis.

Antoni Malaret: No és que jo parli de la inutilitat de la Corporació; el que dic és que hi ha, en alguns aspectes, un excés d'organismes. Per exemple, en urbanisme tenim quatre jurisdiccions: l'Estat, la Conselleria, la Diputació i la Corporació i això es probablement excessiu. Per tant, hem d'exigir la desaparició de la duplicitat d'organismes. Ja sé que això és utòpic i que és irreal voler ara planejar la desaparició de la Corporació i pensar que la Generalitat serà capaç d'assumir aquestes funcions i desenrotllar-les bé. Per tant, haurem de mantenir encara aquesta Corporació; però, compte, jo la considero un organisme artificial. No és natural, malgrat que, afortunadament, ens ha servit per salvar que Sant Just encara sigui Sant Just i no sigui un barri de Barcelona.

Agustín Marina: En lo que hace referencia a la Corporación Metropolitana, estamos de acuerdo todos los que estamos dentro de la Corporación en que fue creada con unos objetivos muy claros: tutelar urbanísticamente una comarca, efectuar una serie de planificaciones y asumir supramunicipalmente unos servicios determinados. Pienso que esto tiene que variar, porque, efectivamente, no se ajusta a la realidad actual; pero yo también creo que la Corporación Metropolitana tiene su razón de ser. Ocurre que hay que retocarla, hay que actualizarla.

Francesc Baltasar: Crec que la Corporació ha de continuar, però que possiblement el seu àmbit no està ben delimitat i la prova d'això és que, en aquests moments, tots els grans serveis que s'han d'assumir a nivell metropolità ensopeguen amb el fet que l'àrea metropolitana és massa petita per a unes coses i massa gran per a unes altres. En aquest moments encara hem d'anar a la

Sembla que la Corporació Metropolitana estigui feta perquè els poblets petits ens carreguem amb tots els equipaments dolents» (Antoni Tugas, alcalde de Sant Climent)

Corporació Metropolitana per veure com s'urbanitza un dels carrers de les nostres ciutats. Jo crec que això és una cosa gairebé absurda. I, en canvi, per una altra banda, ens és massa petita per resoldre temes fonamentals, com, per exemple, on i com es munta una estació central de mercaderies i com s'articula la xarxa viària de l'entorn amb altres zones d'expansió, etcètera.

Antoni Tugas i Pagés (alcalde de Sant Climent): Sobre la Corporació Metropolitana, crec que precisament el poble de Sant Climent hi té molta cosa a dir, sobretot perquè nosaltres som un poble petit. Se'ns està catalogant igual que si fóssim, per exemple, un Sant Boi, un Castelldefels, un Hospitalet o un Sant Feliu, i això no és així. A nivell de Baix Llobregat, nosaltres som comarcalistes com el qui més. Ara, compremem que la comarca està condicionada per les divisions efectuades per l'Àrea Metropolitana, i amb això dono suport completament al que deia en Malaret, perquè nosaltres estem descontentíssims de pertànyer a la Corporació Metropolitana. Fins i tot s'ha arribat a plantejar en un Ple que se'ns aparti de la Corporació. En fi, voldria manifestar la meva disconformitat amb l'existència de la Corporació, malgrat que ens ajudi en alguns casos, ja que sembla que estigui feta perquè els poblets petits (no cal que arribem a Olesa, perquè n'hi ha de petits prop de Barcelona) ens carreguem amb tots els equipaments dolents i amb totes les coses que a l'àmbit metropolità no volen.

Les possibilitats de l'actuació municipal davant l'atur

La problemàtica laboral, l'atur, constitueix una qüestió extraordinàriament greu a la comarca del Baix Llobregat. Amb aquesta n'hi ha d'altres, derivades fonamentalment del tipus de creixement de la comarca d'ençà dels anys seixanta, que es manifesten en tot un seguit d'aspectes: infraestructures, ensenyament i cultura, sanitat, urbanisme, etcètera. Tenint en compte tota aquesta problemàtica, ¿quines creuen que són les possibilitats d'actuació municipal, especialment per fer front a l'atur, en el marc de competències i recursos municipals?

Què poden fer els ajuntaments del Baix Llobregat davant l'atur

Les possibilitats d'actuació municipal per fer front a l'atur i a d'altres problemes derivats del tipus de creixement de la comarca d'ençà dels anys seixanta.

**«Ens veurem obligats a anar a vendre la nostra imatge a Europa per aconseguir inversions. Tenim possibilitats d'un relleu»
(Francesc Baltasar)**

Francesc Baltasar: A la comarca tenim un índex d'atur molt important, tan important que ha motivat i motiva una quantitat de gestions molt elevada per tal d'aconseguir diners. L'any passat es va aconseguir una partida limitada, que va permetre fer una contractació de treballadors en atur durant tres mesos a través de l'acord a què es va arribar entre l'Institut Nacional de Empleo i la Conselleria de Treball de la Generalitat amb els ajuntaments i les centrals sindicals, tant CCOO com UGT. En aquests moments es segueix treballant per tal d'aconseguir més diners per al treball comunitari. Però, a la vegada, jo també assenyalaria una altra cosa positiva que ha sortit s'aquí, i és un acord de les dues centrals sindicals majoritàries de la nostra comarca, CCOO com UGT, amb els ajuntaments del Baix Llobregat per tirar endavant un estudi que vagi més enllà de l'anàlisi de les causes de la crisi econòmica i proposi vies de relleu. Penso que un cop el Baix Llobregat tingui aquest estudi es podrà estar en condicions de començar a fer pesar de nou el nom del Baix Llobregat en les esferes d'inversió, i de la inversió privada en aquest cas, malgrat que, malauradament, penso que no serà fonamentalment amb el capital català, sinó que possiblement ens veurem obligats a presentar la nostra comarca a àmbits molt més amplis, anar a

vendre la nostra imatge a Europa o a qualsevol altre lloc, perquè jo crec que tenim possibilitats d'un relleu. En altres nivells hi ha hagut també experiències clares. Per exemple, un moviment important de coordinació dels centres de planificació familiar a nivell municipal. Així mateix hi ha una sèrie de coses que són objectivament necessàries. Per exemple, en aquests moments, equipaments esportius qualificats. Jo crec que té bastant poc sentit, tant econòmicament com d'ús, posem per cas, que Sant Feliu tingui unes pistes d'atletisme i Sant Joan Despi unes altres, i Sant Just unes altres. Poso aquests tres casos perquè som tres poblacions limítrofes. Possiblement tindria molt més sentit intentar fer unes soles pistes d'atletisme per a tres o quatre municipis amb millors condicions tècniques, amb unes despeses comunes de manteniment, etcètera. Hi ha moltes altres coses; per exemple, en aquests moments penso que només l'Hospitalet té un laboratori municipal com cal, per poder fer un control dels aliments, per poder fer un control del medi ambient, de la contaminació, etcètera, tot un munt de temes. Llavors fora bo tirar endavant entre tres, quatre municipis, un laboratori mancomunat. En qualsevol cas, els nostres problemes són relativament

Un índex d'atur molt important: urgeixen solucions

La coordinació entre els ajuntaments és necessària i possible



Manifestació contra l'atur al Baix Llobregat (Foto Toni Baños)

«Els ajuntaments hem intentat, per damunt de tot, potenciar la institució autonòmica, però moltes vegades hi ha hagut un diàleg de sords» (Enric Térmes, alcalde d'Olesa de Montserrat)

Sant Feliu ha passat de 19.000 a 40.000 habitants en 10 anys

El paper de la Generalitat

específics. Jo, per exemple, constato com ciutats del nostre volum, a la immensa majoria de les contrades d'Espanya, tenen molt menys problemes econòmics que les nostres i això és molt important, perquè el tipus de creixement que han tingut, encara que arribin al mateix volum, ha estat lent, ha estat un creixement gairebé vegetatiu, en vint o trenta anys. A Sant Feliu, hem multiplicat per dos la població en deu anys. L'any 70 teníem 19.000 habitants i avui en tenim gairebé 40.000. Això indica que som ajuntaments que per posar-nos al dia tardarem molt i haurém de reclamar unes prestacions econòmiques, línies de crèdit especials, etcètera. L'alcalde de Sant Just deia, amb una frase afortunada, que era com exigir una reparació de guerra al Baix Llobregat, perquè el que és cert és que d'alguna manera el tipus de creixement, la disbaixa urbanística, l'especulació que s'ha produït aquí, s'han produït a bastant pocs llocs. Jo espero i confio que a mesura que es vagi desenvolupant el procés d'autonomia a Catalunya es tindrà en compte que el Baix Llobregat necessita un pla d'acció especial per fer front a problemes de sanejament, de com regenerar els cascs antics o de com regenerar zones que són autèntiques ciutats, com pot ser Satèl·lit o Cooperativa o tantes altres. Realment, això significa una quantitat de mils de milions tan gran, que per la nostra

pròpia dinàmica mai no podrem assumir, mai no ens podrem posar al dia, i això és una qüestió que em crea molta angoixa.

Enric Térmes: Em sembla que tots estem d'acord que ha estat trist que la consciència de comarca es vagi iniciar en funció dels problemes que teníem a la comarca i no en funció dels projectes comuns que podríem tenir. Dic això, perquè la primera gran trobada de comarques en pla de començar a treballar va ser pel problema dels mestres; immediatament, empalmant amb aquest problema, ens va sortir tota la problemàtica al voltant de les solucions que havíem d'adoptar enfront de l'atur. Aquests van ser els dos aglutinants que van fer que els pobles que componem la comarca del Baix Llobregat ens poséssim a caminar conjuntament. Ara bé, la qüestió que se'ns planteja també és quin és el nostre interlocutor. Perquè els ajuntaments hem intentat, per damunt de tot, potenciar la institució autonòmica, però també hem de dir amb sinceritat que moltes vegades hi ha hagut un diàleg de sords. Els ajuntaments hem tingut infinitat d'entrevistes amb el senyor Rigol, del qual hem obtingut promeses vagues que, de fet, no han arribat a res. I val a dir que els mil tres-cents milions de pessetes ens els va aconseguir el Govern de Madrid i que la Generalitat, en aquell moment, no va jugar cap paper.



El president de la Diputació de Barcelona, a la taula rodona amb els alcaldes del Baix Llobregat

**«Estem treballant colze amb colze tots els ajuntaments enfront del problema de l'atur i hem d'exigir que se'ns donin respostes vàlides per part de la Generalitat i de l'Estat»
(Enric Térmens)**

«Lo que nadie puede hacer es paralizar todos los presupuestos de inversiones que no estén concedidos» (Antonio Rodríguez, alcalde de Gavà)

Tot això ens posa en una alternativa que nosaltres no voldríem assumir, que és la d'adreçar-nos directament a Madrid a través del delegat del Govern a Catalunya deixant de banda la institució autonòmica a Catalunya. Això nosaltres no ho volem fer, però els problemes, als pobles, hi són; els parats, quan tenen un problema de subsistència, no van a la Plaça de Sant Jaume, sinó que se'n van amb les pancartes davant de l'Ajuntament, i d'una manera o altra nosaltres rebem la primera sotragada d'aquest problema. En aquests moments el meu ajuntament assigna el seixanta per cent del pressupost ordinari a nòmines, mentre que quan vàrem entrar això era un trenta-vuit per cent, la qual cosa vol dir que els ajuntaments estem fent uns esforços extraordinaris, dintre de les nostres possibilitats, per pal·liar l'atur, i això s'ha de dir molt clarament. Nosaltres voldríem que aquest exemple que estem donant als ajuntaments sigui seguit per tots els estaments de l'Estat; és a dir, que aquesta solució que ha significat agafar gent de l'atur i posar-la dintre dels ajuntaments sigui seguida a tots els nivells. També vull dir aquí, encara que sembli desplaçat, que el senyor Trias Fargas, no fa gaire, ens va acusar que els ajuntaments estàvem entorpidint els temes de les concessions de permisos d'obres i que això era una manera d'incrementar l'atur. Això és absolutament fals. Els ajuntaments estem accelerant, en aquests moments enormement, la concessió de permisos d'obres, perquè precisament sabem que això és una manera més de donar feina, de donar sortida a empreses que tenen dificultats econòmiques o dificultats de treball. Fins i tot estem donant permisos provisionals d'obres sense que estiguin aprovats per les permanents sempre i quan els informes dels tècnics siguin favorables i els projectes estiguin d'acord amb les normes de planificació dels municipis. També estem fent uns plans d'inversions molt grans, i reservem sòls industrials tan assequibles com és possible. Endemés, s'estan estudiant, i en alguns casos s'han aprovat, com en el cas d'Olesa, desgravacions fiscals per a aquelles indústries que es vulguin instal·lar; és a dir, que durant cinc anys no pagaran cap impost a l'ajuntament. Bé, el que puc dir és que al

Baix Llobregat estem treballant colze amb colze tots els ajuntaments enfront d'un problema comú com és el de l'atur, i en aquest tema hem d'exigir que se'ns donin respostes vàlides per part d'aquells organismes que realment tenen competències per solucionar el problema de l'atur: la Generalitat en primer lloc, i el mateix Estat, el mateix govern d'UCD.

Antonio Rodríguez (alcalde de Gavà): En cuanto a los problemas principales que se plantean en cada municipio, el laboral es, como ya se ha dicho, el más importante. En este sentido —aparte de lo que han dicho mis compañeros— quiero denunciar aquí que lo que no puede hacer nadie es paralizar todos los presupuestos de inversiones que no estén concedidos. Este es el caso concreto de Gavà, con una petición de trescientos millones en créditos para financiar un presupuesto de inversiones de quinientos cincuenta y cinco millones. En cuanto a subsidios de desempleo, también podríamos reflexionar aquí si como Ayuntamiento nos corresponde exigir que las centrales sindicales y las agrupaciones patronales —Fomento del Trabajo, o SEFES, o quien sea— participen también en estas oficinas de empleo. Por otro lado, en cuestiones de infraestructura yo creo que hay que buscar a la red viaria una salida al Baix Llobregat por la parte sur y una salida que sea alternativa a la autopista trazada en el Plan General Metropolitano.

En lo que hace referencia a cuestiones de enseñanza y cultura, creo que es importante denunciar aquí públicamente la falta de planificación para hacer escuelas. Hay terrenos cedidos, no sólo en Gavà sino en muchas otras poblaciones, que en su día traspasamos a la Generalidad, y ésta no ha iniciado las obras, con lo que persiste la falta de aulas. Esto en EGB y preescolar. En Formación Profesional sucede igual. Es decir que un terreno se ha cedido hace una serie de años, ya no sé si al Ministerio o a que entidad, y el terreno sigue ahí, sin atisbo de construcción de ningún tipo. En el aspecto sanitario quiero remarcar una vez más el grave problema que tenemos en nuestra parte del Baix Llobregat con el hospital de San Lorenzo. A pesar de las promesas y a pesar

L'alternativa d'anar directament a Madrid

Moltes gestions i poques respostes per part dels organismes amb competències

«L'atur és un problema en el qual els ajuntaments no tenim cap mena de competència i en el qual estem fent una labor simplement de pegat» (Xavier Vila, alcalde de Sant Boi de Llobregat)

*Ni inversió pública
ni inversió privada*

*Olesa, una població
amb un 42 per cent
d'aturats*

*Sant Boi:
problemes de
sanitat i
infraestructura*

de llevar unos tres años o cuatro detrás del asunto, el hospital sigue sin abrirse. Asimismo quiero señalar el problema sanitario de algunas barriadas y especialmente de Can Trias. En el aspecto de urbanismo, apenas tenemos suelo para urbanizar, con lo cual se nos encarece enormemente la adquisición para equipamientos. Por otro lado, remarcamos la necesidad de regularizar urbanísticamente la zona agrícola y de una promoción pública de la vivienda. Yo me he quedado muy extrañado cuando he visto en los alrededores de Madrid que construían una gran cantidad de edificios destinados a viviendas sociales. Aquí, vayamos donde vayamos, por falta de inversión pública o privada, o combinada, o como sea, no tenemos ninguna promoción de este tipo de vivienda.

Enric Térmens: Sobre el tema de l'atur, jo parlo des d'una perspectiva d'una població amb un 42 % d'aturats i on, per tant, tota la resta de qüestions estan totalment i absolutament condicionades per aquest factor. Podem parlar d'infraestructures, d'ensenyament, de cultura, però hem de parlar fonamentalment del problema de l'atur, que fa pràcticament inviable la solució de tots els altres problemes si no tens organismes de tipus oficial que et donin un cop de mà, o com a mínim si no tens una comarca molt estructurada, amb un poder també molt

estructurat que permeti crear uns fons de solidaritat entre els ajuntaments de manera que els que no pateixin aquesta plaga siguin capaços de renunciar a algunes ajudes que els correspondrien dels plans provincials per afavorir els pobles de la comarca que estan molt malament. Jo no voldria dir res més, només que em sembla que cal utilitzar la força de la comarca en matèries tan importants com la depuració d'aigües residuals i altres, sense fer esforços dispersos perquè no ens serveixen de res, i exigir dels organismes de l'Estat o de la Generalitat que prestin suport total i absolut a aquest tipus de plans que s'escapen del marc dels Ajuntaments.

Francesc Xavier Vila (alcalde de Sant Boi de Llobregat): Cenyint-me estrictament als problemes que es plantegen al meu municipi, el primer seria la preocupació sobre l'atur, ja expressada aquí per diferents companys. No està de més que ho recalqui perquè és un problema en el qual els ajuntaments no tenim cap mena de competència, en el qual estem fent una labor simplement de pegat i que, en canvi, per nosaltres és greu i angoixant veure com els nostres conciutadans passen extraordinàries dificultats. A nivell de Sant Boi, els principals problemes són els de sanitat i infraestructura. Pel que fa al tema sanitari jo faria aquí la mateixa denúncia que s'ha fet pel tema de l'ensenyament. Jo també



Zona industrial, des de l'autopista de Martorell, al sud de Castellbisbal (Foto Pere Monés)

**«Els municipis haurien de tenir plena autonomia per decidir, perquè són el veïns que diuen com volen el nostre poble, són ells que ho han de dir»
(Antoni Malaret)**

«A Sant Climent tota la gent que hi ha en atur, l'absorbiria completament l'horta, el camp» (Antoni Tugas)

porto molt de temps intentant parlar amb el màxim responsable de la Generalitat amb molt poc èxit, i penso que és important que almenys existeixi un diàleg amb les màximes autoritats de Catalunya, qualssevol que siguim les competències traspasades i malgrat la coneguda falta d'eficiència de l'Administració Central. Respecte a aquest tema, l'Ajuntament, des de la nostra entrada, ha posat a disposició, abans del Ministeri de Sanitat i ara de la Generalitat, els locals oportuns per posar en funcionament dos ambulatoris i encara no ho hem aconseguit, malgrat els compromisos existents.

Un altre tema que ens preocupa és el de les infraestructures. Quan nosaltres vàrem accedir al govern de la nostra població, teníem un cinquanta per cent de carrers per asfaltar, manca de xarxa de clavegueram, manca d'enllumenat. En fin, totes aquestes qüestions es podran començar a resoldre si ens donen competències i si ens faciliten el finançament adequat. Llavors crec que els Ajuntaments, realment, malgrat tot, podrem realitzar una labor important.

Antoni Malaret: De vegades lamento assistir a reunions del Baix Llobregat perquè els problemes que expliquen els altres municipis són tan greus i dificultosos i tan preocupants, que explicar que al municipi de Sant Just hem resolt el problema escolar, que no tenim ni un sol alumne per escolaritzar, explicar que el nivell d'atur a Sant Just gairebé només passa una mica més del deu per cent, això fa que, en conjunt, davant de les xifres espantoses d'altres pobles del Baix Llobregat, em senti gairebé incapaç de manifestar com veiem aquests problemes, perquè pot semblar triomfalisme. Per exemple, podríem dir que en l'aspecte laboral no hem ocupat només els tres mesos que ens va donar el Ministeri de Treball (perquè no era la Generalitat que ho donava, era el Ministeri de Treball que, en realitat, feia l'aportació), sinó que hem ampliat l'aplicació dels tres mesos a cinc més; és a dir, que hem donat als aturats vora vuit mesos d'ocupació i això els permetrà passar a l'atur amb carnet durant un temps. Això pot semblar triomfalisme, però és que la nostra població té onze mil habitants, el creixement ha estat lent i no ens ha creat problemes com els que han exposat els

representants de les altres poblacions que s'han expressat abans que jo. Quant a la infraestructura, nosaltres podem dir que potser (no sé si amb Castelldefels) com un dels municipis que tenen els pressupostos per habitat més elevats i per tant hem pogut realitzar obres importants. A més a més amb el Pla d'Inversions tornarem a ocupar la gent parada i amb això crec que tindrem el problema pràcticament resolt.

En l'aspecte d'ensenyament i cultura també tenim resolt el futur creixement vegetatiu de la població escolar, i per tant solucionats els problemes escolars de Sant Just. Quant a sanitat, a mi el que em preocupa són els comentaris que ens atribueixen responsabilitats en temes com l'oli de colza, quan nosaltres no tenim cap instrument, pràcticament ni competències, en aquests temes. La llei de règim local diu que l'alcalde vigilarà la política sanitària i en realitat no tenim, no podem tenir ni un laboratori. Quant a urbanisme, torno a insistir que l'Ajuntament hauria de tenir autonomia absoluta per planejar el seu propi urbanisme. Ja sé que hi ha d'haver unes autoritats superiors, sigui la Generalitat, sigui la Corporació, per fer els plantejaments generals, però nosaltres, els municipis, hauríem de tenir plena autonomia per decidir, perquè són els veïns que diuen com volen el nostre poble, són ells que ho han de dir.

Antoni Tugas: Una cosa que s'ha insinuat és que al Baix Llobregat hi ha una certa manera d'ocupar gent que és l'horta, el camp. A Sant Climent ens trobem que tota la mà d'obra, tota la gent que hi ha en atur, l'absorbiria completament el camp; però aquests treballadors es troben que si agafen el contracte i s'inclouen dintre la branca de la Seguretat Social Agrària, automàticament perden la possibilitat de gaudir un altre dia d'un carnet d'atur i, per tant, no tindran opció a la subvenció per l'atur. Crec que aquesta és una qüestió que cal resoldre perquè podria facilitar la solució del problema.

A Sant Climent tenim unes xifres d'atur d'un vint-i-tants per cent, no arriba al trenta per cent, i això suposa per a l'ajuntament una càrrega molt forta. Hem fet una mica com deia en Malaret de Sant Just. Nosaltres, a més a més dels tres mesos de rigor de la subvenció,

La necessitat d'un diàleg amb la Generalitat

Sant Just, l'excepció que confirma la regla

L'atur obrer i la Seguretat Social Agrària

«Es impensable que se efectúe una planificación de servicios de la comarca sin reunir previamente a los alcaldes» (Agustín Marina)

La "roda dels parats" i les contribucions especials

vàrem crear una comissió de parats, que està fent una espècie de roda, i vàrem aplicar unes contribucions especials que ens permeten tenir sempre la mateixa quantitat. D'aquesta manera no resoltem pas el problema però sí que l'atenuem bastant. Això pel que concerneix l'atur. En altres coses no em vull estendre. Hi ha problemes de sanitat, d'ensenyament. Hem tingut feina també perquè ens rebès la gent de la Generalitat, malgrat que al final hem aconseguit que ens nomenin un mestre. I hi ha més coses, però no cal fer-ho més llarg.

Les relacions amb la Generalitat

A les darreres qüestions apareix repetidament el tema de les relacions dels ajuntaments amb la Generalitat. Des de la perspectiva d'uns municipis amb una gran quantitat de problemes i d'unes institucions autonòmiques que encara no han assolit una certa estabilitat des del punt de vista de competències, recursos, etcètera, ¿com creieu que són i haurien d'ésser les relacions entre els ajuntaments, la comarca i la Generalitat?

Agustín Marina: Pienso que la cuestión no es de dinero estrictamente, sino de voluntad de solucionar problemas. Voy a ser muy claro.

Todos coincidimos en un tema concreto que es el de reforzar un sentido comarcal que sea una voz válida que pueda ser escuchada en los estamentos correspondientes. Hasta la fecha cada municipio por si solo no tiene fuerza, porque no se escucha a los municipios, no se les escucha ni en la Generalitat, y esto hay que decirlo claramente. Salen a la luz pública una serie de estadísticas, una serie de resoluciones muy triunfalistas, que son falsas porque no se consulta con aquellos entes que tienen y saben cuáles son los problemas. Por ejemplo, desde el punto de vista laboral, yo estoy en contra totalmente de cómo se llevó el tema del paro, porque es lanzar a los municipios a unas competencias que no son las suyas y sin los medios necesarios. Respecto al tema de la enseñanza, aquí se ha dicho que en Catalunya no había ningún problema de enseñanza. Falso. Esto no es cierto en el Baix Llobregat. Hace meses que intento hablar con

Els ajuntaments, la comarca i la Generalitat: unes relacions problemàtiques

«Existe una voluntad y un sentimiento real de colaboración. Por eso pedimos y exigimos una correspondencia similar por parte de los entes que tienen obligación de hacerlo» (Agustín Marina)

el conseller d'Ensenyament de la Generalitat y no me quiere recibir, y esto hay que decirlo, esto es gravísimo. ¿Cómo vamos a hablar de comarcalización si justamente la persona que tendría que coordinar los problemas no quiere recibirnos?

Yo pienso que existe, a nivel popular y a nivel político dentro de los hombres que estamos al frente de los pueblos de las comarcas, una voluntad y un sentimiento real de colaboración y por eso pedimos y exigimos una correspondencia similar por parte de los entes que tienen obligación de hacerlo. Es impensable que se efectúe una planificación de servicios de la comarca sin reunir previamente a los alcaldes. Y por esta razón hace falta reforzar políticamente el sentido comarcal; en fin, tener una voz autorizada que pueda presentar los problemas comunes. Porque, vamos a ver, el problema laboral no lo puede solucionar el Gobierno de Catalunya ni el Gobierno autonómico de Euskadi por si solos, porque es un problema global de Estado, pero en cambio lo que sí puede hacer el Gobierno de Catalunya es convocar a los responsables de cada municipio. Porque, como



Imatge habitual: naus i magatzems industrials, en aquest cas a Cornellà (Foto Pere Monés)

«No se ha hecho un planteamiento de lucha contra el paro, y, después de la distribución del último fondo, en los municipios no ha quedado absolutamente nada» (Carmelo Díaz, regidor de Viladecans)

decia el compañero, las pancartas van allí, y no van a la Generalitat, y cuando hay que dar vales de comida para gente que no tiene para comer, somos nosotros los que tenemos que hacerlo, en detrimento de los presupuestos ordinarios. Y que no se nos diga que es cuestión de dinero. No es esto; es cuestión de diálogo, es cuestión de hablar, porque los municipios estamos dispuestos a todo, pero pretendemos y exigimos una colaboración de la Generalitat con nosotros. Porque estamos en Catalunya y es aquí donde se han de resolver estos problemas. No acudiendo a Madrid, porque nos dirán, con justicia y lógicamente, que acudamos a nuestro régimen autonómico, que tiene traspasadas las competencias.

Carmelo Díaz (regidor de Viladecans): Coincido en la necesidad de fortalecer la comarca a todos los niveles y me reafirmo en lo que ha dicho el alcalde de Castelldefels: que voluntad de colaborar en todo la tenemos, pero hasta ahora no nos han escuchado. En el terreno laboral no se ha hecho un planteamiento de lucha contra el paro, y, después de la distribución del último fondo, en los municipios no ha quedado absolutamente nada. En lo que hace referencia a la enseñanza, los municipios hemos comprado suelo porque se nos ha dicho que si lo hacíamos construirían inmediatamente escuelas. Para ello nos hemos endeudado y todo sigue igual. Es más, hay un colegio que está subastado desde hace dos años y aun no han empezado a hacerlo. Y todo ello con niños sin escolarizar. Tenemos también un déficit de sanidad. No tenemos ni consultorios, ni ambulatorios; no tenemos absolutamente nada. Lo que si que tenemos es un hospital con doscientas camas, completamente terminado, que sigue cerrado a pesar de que todo el personal está cobrando. En fin, tenemos problemas de urbanismo; tenemos una zona costera con unas playas donde, por los campings, generalmente no hay entrada pública; tenemos problemas de depuración de aguas; de plantas de compostaje para eliminar los residuos urbanos, etcétera.

Enric Termens: En primer lloc, jo felicito l'alcalde de Sant Just i m'agradaria que em

El control de la Generalitat respecte a les inversions. coarta la llibertat dels ajuntaments per poder buscar fonts de finançament fora» (Enric Termens)

pogues donar la vareta màgica que li ha permès de resoldre tots els problemes que ens ha dit, com per exemple que aquest mes tinguin ja un col·legi adjudicat. Els altres, el dia que això s'esdevingui, llançarem les campanes al vol, perquè fins ara hem tingut, en aquest sentit, un diàleg de sords amb l'administració. Em fa la impressió que les coses van una miqueta per aquí, i dic això perquè hi ha un control extraordinari per part de la Generalitat respecte a les inversions dels Ajuntaments, i aquest control s'ha fet a base del consorci Caixes-Generalitat que, d'una manera o altra, coarta la llibertat dels ajuntaments per poder buscar fonts de finançament fora.

Els Ajuntaments no tenim, en el Consorci, ni mitja paraula a dir. És a dir, fem la sol·licitud, es reuneixen els representants de les Caixes i els de la Generalitat presidits pel senyor Trias Fargas, i si el concedeixen bé, i si no tampoc no t'expliquen per què no se t'ha concedit. A més a més, també volia dir que això no és cap benefici important per als Ajuntaments, perquè el crèdit que se'ns dona és a deu anys i al setze per cent d'interès, quan en aquests moments el Banc de Crèdit Local d'Espanya ho està concedint a vint anys i amb el 8,25 per cent d'interès. Això, d'una manera o altra, està obligant els ajuntaments a anar a Madrid, al Banc de Crèdit Local d'Espanya, a buscar diners. Això, ho torno a repetir, limita la llibertat dels Ajuntaments per poder negociar amb entitats privades el finançament dels plans d'inversió. Per una altra banda, celebri que hi hagi Ajuntaments que puguin tenir la capacitat suficient com per complementar amb una quantitat igual els diners que varen venir per a l'atur. Però penseu que els Ajuntaments que ens estem movent en uns índexs d'atur sobre el trenta i quaranta per cent estem realment impossibilitats de fer aquesta tasca, perquè el nombre d'impagats de les mateixes persones que estan en atur, que no poden aportar a l'Ajuntament les seves contribucions municipals, i nosaltres no els hi podem obligar, significa un déficit important al cap de l'any en el pressupost ordinari de cada un dels Ajuntaments.

Agustín Marina: Yo simplemente quiero incidir en lo que he dicho la primera vez. Yo pediría

És a Catalunya on cal resoldre els problemes de Catalunya

El Consorci caixes-Generalitat

Atur, impostos i contribucions municipals

«No se puede admitir que para temas puntuales, graves, un alcalde solicite una entrevista con un conseller y se le dé largas durante meses»
(Agustín Marina)

“Solament
volem ser
consultats”

Calen noves
fonts de
financiació

que para el próximo año los entes de la Generalitat, antes de efectuar cualquier tipo de planificación, tengan en cuenta a los ayuntamientos, que se les consulte. Simplemente consultarles. No pedimos intervenir, sino simplemente ser consultados, y esto lo hago extensivo a todas y cada una de las conselleries. No se puede admitir que para temas puntuales, graves, un alcalde solicite una entrevista con un conseller y se le dé largas durante meses y se le haga ir de un departamento a otro para no encontrar ninguna solución, cuando lo que se pide es simplemente dialogar y, conjuntamente, intentar, digo intentar y no solucionar, hacer frente a los problemas que se plantean. Esto pienso que es denunciabile y aquí lo denuncio, porque éste es el sentir de muchos compañeros que han estado conmigo en reuniones de alcaldes de la comarca del Baix Llobregat en las que se ha tratado el tema. Esto se tiene que acabar. Estamos en una democracia, y la democracia empieza por hablar y saber escuchar; si no, con democracias a una sola banda no llegamos a ningún sitio.

Antonio Rodríguez: Hablando de presupuestos de inversiones, me gustaría pedir a la Diputación que estudie la emisión de deuda pública que sirva para que los ayuntamientos puedan acceder a otras fuentes de financiación. Sé que hay otras diputaciones que lo van a hacer,

«No tenim cap vareta màgica per resoldre els problemes de Sant Just. El creixement ha estat lent i això ha permès que l'antic Ajuntament resolgués bastant bé els problemes (Antoni Malaret)

concretamente la de Madrid. No voy a pedir que el tipo de interés sea más bajo que el que están concediendo las Cajas de Ahorro, aunque en otros sitios también lo están pidiendo, sino que sea como mínimo el mismo tipo de interés y al mismo plazo de tiempo, con lo que habrá nuevas posibilidades de financiación para los planes de inversión de los ayuntamientos. Creo que esto puede ser quizá más una competencia de la Diputación, ya que es un ente de administración local, que de la Generalitat.

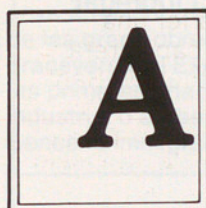
Antoni Malaret: Jo només volia fer una intervenció dient que no tenim cap vareta màgica per resoldre els problemes de Sant Just. És simplement que el creixement ha estat lent, no ha estat massiu, i per tant ha permès que l'antic Ajuntament, l'Ajuntament franquista, resolgués bastant bé els problemes i que nosaltres ens trobéssim amb un municipi en millors condicions que altres municipis del Baix Llobregat. Això referent a la vareta màgica. Respecte al finançament, també puc dir-vos que la Caixa d'Estalvis de Catalunya, que depèn de la Diputació, ha obert una línia de descompte als ajuntaments, sense intervenció de la Generalitat. Us dic això perquè sóc conseller de la Caixa per designació de la Diputació i tinc coneixement directe d'aquest assumpte. És una altra font de finançament a la qual poden recórrer els ajuntaments per poder cobrir els seus pressupostos d'inversions.



El futur del Baix Llobregat, tema per a un debat d'alcaldes (Foto Pere Monés)

El procés de creixement al Baix Llobregat

per Gabriel Cortès
i Maria del Mar Isla



Al llarg del riu Llobregat i des de Montserrat al mar s'estenen els 27 municipis que configuren l'anomenada comarca del Baix

Llobregat. Tot un conjunt que, si bé amb una identitat molt discutida, s'identifica dins el Principat com una de les zones més dinàmiques. Les condicions naturals del seu territori i la proximitat a Barcelona han estat fins ara els pols bàsics entorn dels quals s'ha estructurat la seva activitat econòmica. La conjugació d'aquests factors amb els recursos humans i l'articulació econòmico-social de la comarca són els punts essencials d'aquesta anàlisi. En ella es pretén posar de relleu les condicions en què s'hi ha donat un dels creixements més intensos de Catalunya, més en funció de les necessitats d'expansió econòmico-territorial d'un procés extern a la comarca que no pas de les potencialitats pròpies d'un desenvolupament equilibrat. Per això, la vulnerabilitat d'un creixement d'aquest tipus no sols es posa de relleu en els aspectes més negatius de la incidència d'una crisi industrial, sinó també en les insuficients dotacions de capital fix social.

L'evolució de la base humana

Fins al segle XVIII, no s'aprecia un poblament important. La densitat demogràfica dels seus nuclis, amb caràcter rural, ve marcada per les pestes i crisis agràries que afecten la zona. En els recomptes de població d'aquest segle apareixen ja les

primeres viles de la comarca, encapçalades per Esparraguera que comptava a l'any 1708, 1.134 habitants. A les darreries del segle XVIII, la supremacia d'Esparraguera es manté, amb 2.705 hab., però seguida de prop per Sant Boi amb 2.529, Olesa amb 2.454 i Martorell amb 2.417. En tot aquest període, les terres del delta i la vall baixa sostenen uns ritmes de creixement demogràfic superior en relació amb la zona nord de la comarca.

A la segona meitat del segle XIX, quan s'inicien els censos actuals, aquesta dinàmica diferencial de les zones del Baix s'accentua alterant l'ordre intra-comarcal anterior. El Cens de 1860 comptabilitza un total de 39.035 habitants, amb tres nuclis al nord que superen els tres mil habitants:

Martorell, Olesa i Esparraguera. Al llarg de les dècades següents es conformarà una nova ordenació comarcal, tant interna com del conjunt dins el total català.

El desenvolupament de l'horta, el menor impacte de la fil·loxera, les innovacions tecnològiques aplicades a l'agricultura i una incipient indústria autòctona fornida dels excedents de mà d'obra agrícola permeteren, en aquest període, un creixement superior a la mitjana catalana. L'any 1900, el Baix ocupa el tretzè lloc quant a poblament de les comarques catalanes, i ha pujat sis llocs en relació amb la participació de l'any 1860. A nivell intern, la vall baixa i el delta, millor situats per a la nova activitat, acceleren el creixement demogràfic i

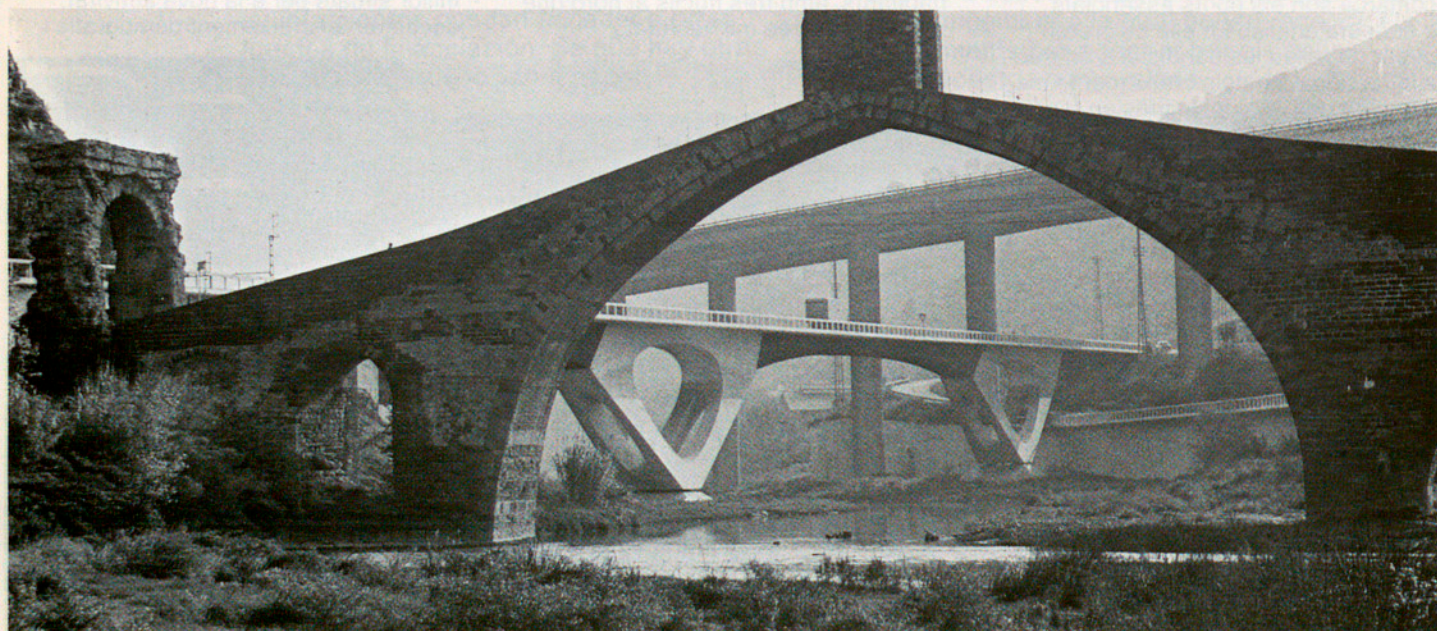
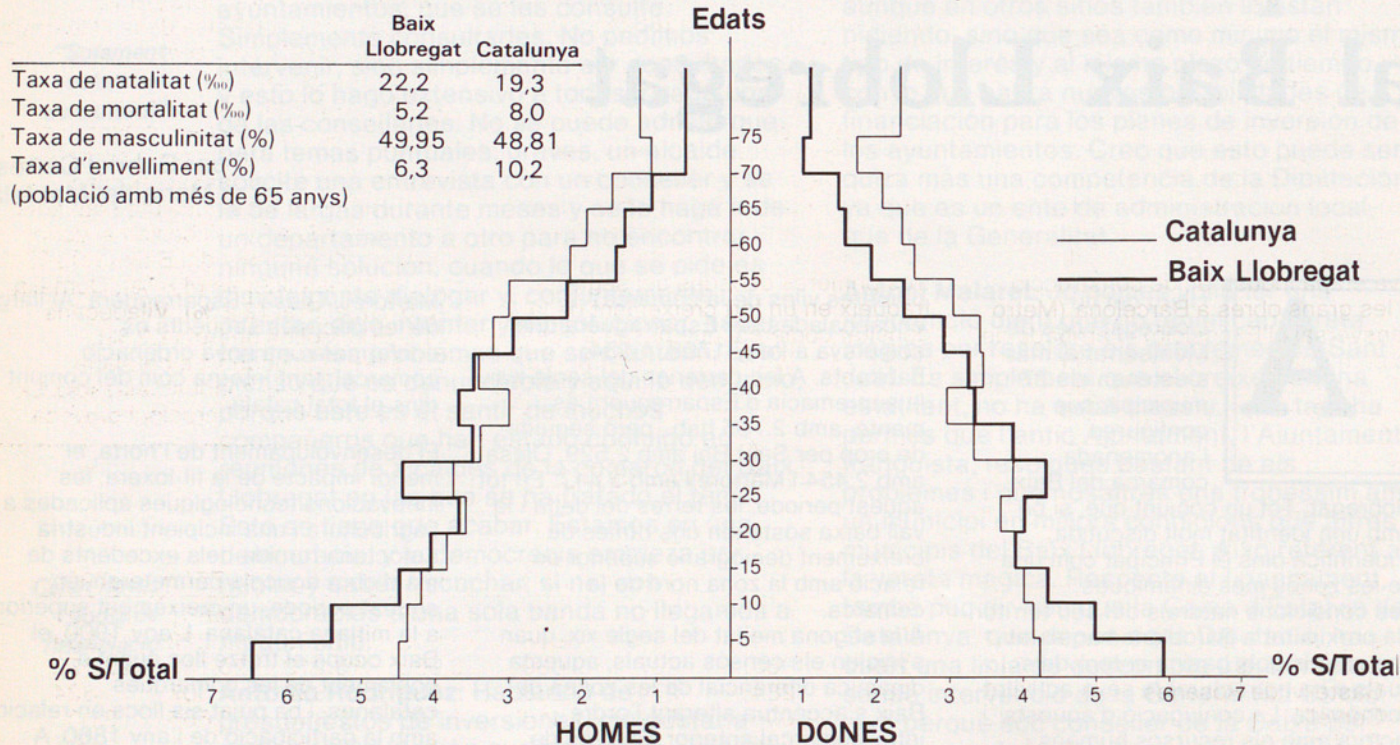


La Ronda de Sant Ramon, a Sant Boi (Foto Pere Monés)

Les condicions naturals del seu territori i la proximitat a Barcelona han estat els pols bàsics entorn dels quals s'ha estructurat l'activitat econòmica del Baix Llobregat

L'any 1.900, el Baix ocupa el tretzè lloc quant a poblament de les comarques catalanes, i ha pujat sis llocs en relació amb la participació de l'any 1860.

ESTRUCTURA D'EDATS I CARACTERÍSTIQUES DE LA POBLACIÓ DEL BAIX LLOBREGAT I CATALUNYA. Any 1975



El Pont del Diable, a Martorell (Foto Pere Monés)

La veritable estructuració comarcal es dona a la segona dècada del segle XX, quan els municipis més propers a Barcelona són absorbits per la dinàmica de la metròpoli

Sense la immigració no es podria entendre l'augment espectacular del Baix Llobregat en tan sols deu anys (41'1 per cent)

guanyen posicions en relació amb la zona alta. Els darrers anys del segle XVIII, Sant Boi de Llobregat ultrapassa els cinc mil habitants i el 1900, per la pèrdua demogràfica d'Esparreguera, s'erigeix com el nucli més important del Baix Llobregat, en concentrar l'11,5 % de la població comarcal.

No obstant això, la veritable estructuració comarcal es dona a la segona dècada del segle XX, quan els municipis més propers a Barcelona són absorbits per la dinàmica de la metròpoli. Són els anys d'inici de la nova etapa industrial, de construcció de les grans obres a Barcelona (Metro Transversal i l'Exposició) i l'arribada de les primeres onades de mà d'obra industrial d'altres indrets d'Espanya. Sense la immigració no es podria

entendre l'augment espectacular del Baix en tan sols deu anys (41,1 %) i el creixent increment dels nuclis limitrofs amb l'àmbit barceloní: Sant Boi (44 % d'increment), Cornellà (88 %), el Prat (86 %), Sant Feliu (44 %), Molins de Rei (58 %), en els quals es concentren el 45 % de la població comarcal. Esparreguera, Martorell i Olesa, els nuclis del nord fins aleshores més importants, resten allunyats del fenomen i ho manifesten amb ritmes més moderats de creixement (23 %). La dinàmica del Baix Llobregat en les tres primeres dècades del segle es tradueix en un fort creixement de la densitat comarcal que passa a ésser de 97,22 hab/km² l'any 1900 a 165,02 hab/km² segons el cens de 1930, és a dir, la quarta comarca més densament

poblada del Principat (vegeu quadre 2).

Els anys següents, acabat l'estímul dels mercats estrangers per la recuperació econòmica de la I Guerra Mundial, amb la crisi dels anys trenta, la guerra civil del 1936 i la depressió postbèl·lica són, a l'igual de tot Catalunya, anys d'estancament. Fins al 1950, dotze municipis de la comarca, bàsicament de muntanya, perden població en termes absoluts i tan sols cinc, tots ells a la vall baixa i al delta, superen l'increment del Baix (1,03 % anual): Castelldefels (4,8 %), Cornellà (2,5 %), el Prat (2,2 %), Viladecans (1,8 %) i Molins de Rei (1,2 %).

Els anys 50, l'economia catalana reprèn el procés d'industrialització. La saturació del nucli barceloní provoca

ANNEX ESTADÍSTIC

QUADRE 1

Dinàmica de la població del Baix Llobregat, 1860-1979

	1860	1900	1920	1930	1950	1960	1970	1975(1)	1979(1)
Abdera	769	848	810	818	667	715	1.645	2.857	3.881
Begues	857	1.077	1.002	1.003	968	1.043	1.403	1.222	1.269
Castelldefels	312	289	365	797	2.039	3.920	13.219	20.141	23.775
Castellvi de Rosanes	316	269	284	274	268	330	332	307	324
Cervelló	1.042	1.720	1.606	1.571	1.414	1.760	2.338	2.665	3.030
Collbató	859	665	524	509	416	376	451	471	502
Corbera de Llobregat	869	882	1.178	1.201	1.164	1.397	1.774	2.212	2.691
Cornellà de Llobregat	1.642	2.197	3.732	7.031	11.473	24.714	77.314	91.739	97.216
Esparreguera	3.222	4.209	4.522	5.203	4.740	5.301	7.675	9.587	10.651
Gavà	1.273	1.825	2.385	5.054	6.860	15.725	24.213	30.474	33.961
Martorell	4.304	3.221	4.295	4.972	5.887	7.926	13.086	14.715	16.156
Molins de Rei	2.855	2.936	3.962	6.275	8.024	10.191	14.456	20.058	18.831
Olesa de Montserrat	3.179	3.554	4.003	5.621	6.102	7.717	10.092	12.506	13.921
Pallejà	739	656	692	1.022	1.065	2.230	4.081	5.080	5.501
El Papiol	1.123	912	1.044	1.027	1.159	2.036	2.620	2.964	3.176
El Prat de Llobregat	1.830	2.804	3.591	6.694	10.401	14.131	36.363	51.058	59.309
St. Andreu de la Barca	945	814	818	1.008	886	1.524	4.870	8.295	13.005
St. Boi de Llobregat	2.793	5.311	6.553	8.867	10.811	19.968	50.051	65.064	67.868
St. Climent de Llobregat	1.026	984	1.041	1.125	991	1.281	1.966	2.002	2.095
St. Esteve Sesrovires	992	839	1.030	910	859	889	1.084	1.187	1.321
St. Feliu de Llobregat	2.478	3.314	4.406	6.343	7.327	10.201	21.751	26.731	37.571
St. Joan Despi	777	1.171	1.524	2.023	2.274	4.771	16.055	23.862	24.906
St. Vicenç dels Horts	1.732	1.809	1.935	2.919	3.295	5.750	14.509	18.344	20.266
Sta. Coloma de Cervelló	192	542	784	1.191	1.227	1.582	1.944	2.105	2.340
Torrelles de Llobregat	490	682	734	785	732	740	872	1.084	1.217
Vallirana	1.280	1.466	1.300	1.334	1.282	1.635	2.632	3.433	3.964
Viladecans	1.139	1.194	1.551	2.990	4.294	7.508	24.483	36.574	41.754
Baix Llobregat	39.035	46.191	55.671	78.567	96.625	155.361	351.279	456.737	510.501
% sobre total Catalunya	2.33	2.35	2.37	2.81	2.98	3.96	6.86	8.07	8.32

Nota: (1) Població de dret

Font: J. Iglésies Fort, *El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años*; CIDC; Padró Municipal 1975.

La dècada dels seixanta és la més expansiva al Baix Llobregat (126 % d'increment), mentre que el Barcelonès creix amb ritmes molt inferiors (26 %)

El 1970, el Baix és la segona comarca més densament poblada de tot Catalunya, darrera del Barcelonès, i la tercera pel que fa a participació demogràfica

l'orientació de les successives onades immigratòries i dels nous assentaments industrials cap a la perifèria de la metròpoli i les comarques confinants, on la disponibilitat de sòl feia més assequibles els habitatges i les instal·lacions industrials. D'aquesta manera, la ciutat es va consolidant com a mercat de serveis i residència



Martorell, cruïlla de camins (Foto Monés)

per als nivells de renda més alts. De 1950 a 1975, el Baix sosté un creixement demogràfic espectacular (380 %), molt superior a la mitjana catalana (75 %) i inclusivament al de la segona comarca més dinàmica, el Vallès Occidental (219 %). De tot aquest període, la dècada dels anys seixantes és la més expansiva al Baix Llobregat (126 % d'increment) mentre que el Barcelonès, saturat, creix amb ritmes molt inferiors (26 %) i perd pes en el conjunt català.

Els municipis de Sant Joan Despi, Castelldefels, Viladecans i Cornellà es tripliquen en aquests deu anys. La dependència de Barcelona queda també palesa al litoral comarcal, que acull bona part dels estiuejants barcelonins.

El 1970, el Baix és ja la segona comarca més densament poblada de tot Catalunya, darrera del Barcelonès, i la tercera pel que fa a participació demogràfica, participació que continua incrementant-se durant el primer quinquenni dels anys setanta.

L'etapa recessiva, que es manifesta clarament des de l'any 1975, té un clar corollari en la dinàmica demogràfica.

El decreixement en els ritmes migratoris i, àdhuc, probablement, l'incentiu del retorn al lloc d'origen, on les condicions de vida s'adeqüen millor als actuals nivells de renda, provoquen una reducció important en la taxa de creixement. De 1975 a 1979 l'augment és de 2,8 % anual davant del 5,4 % del quinquenni anterior.

No obstant la reducció en els ritmes d'increment de la població, la mateixa

estructura demogràfica, consolidada durant els anys precedents, i les activitats econòmiques predominants donen lloc als darrers anys a un elevat contingent d'aturats, com més endavant es posarà de relleu.

Segons el Padró de 1975, només el 20,8 % de la població resident era nascuda al municipi i el 46,4 % a Catalunya. És evident que aquestes dades incorporen un bon nombre de joves que, nascuts a Catalunya des dels anys seixantes, són d'origen immigrant. La població arribada correspon, en gran mesura, als esglaons més joves dels treballadors potencials, que són els que tenen major mobilitat, de tal manera que la comarca s'ha anat estructurant amb una base demogràfica ampla comparativament amb la catalana (vegeu gràfic 1) amplitud que es manté en la mesura que la taxa de creixement natural és també molt superior. Cal anotar que, pel mateix any, l'esmentada taxa era per al Baix de 17 per mil habitants, la més alta del Principat, enfront d'un 11,3 de mitjana catalana.

Tanmateix, la població resident amb més de 65 anys només representa un percentatge del 6,3 % sobre el total i la taxa de masculinitat s'apropa al 50 % (10,2 % i 48,1 %, respectivament, a Catalunya). Tots aquests elements expliquen la quantia de mà d'obra existent al Baix Llobregat i, a més a més, el seu futur creixement amb la constant incorporació de nous joves a l'activitat econòmica, flux que forçosament continuarà els propers anys.

QUADRE 2

Densitat de població per comarques (nombre d'habitants per km²), 1900-1979

	BAIX LLOBREGAT	BARCELONÈS	EL MARESME	VALLÈS OCCIDENTAL	VALLÈS ORIENTAL
1900	97,22	3.638,50	180,22	117,17	51,73
1910	104,10	3.995,70	192,07	130,43	57,31
1920	117,17	4.896,20	211,98	165,78	61,32
1930	165,02	7.026,90	244,00	214,08	73,43
1940	183,52	7.708,00	250,57	227,56	79,79
1950	203,37	9.192,50	252,45	278,10	82,55
1960	327,00	11.703,00	315,59	438,11	102,70
1970	739,37	14.746,00	480,14	732,73	179,74
1975	976,56	15.640,85	581,15	886,72	225,80
1979	1.074,50	17.831,14	642,01	990,01	258,41

Font: CIDC

La concentració d'un elevat contingent de treballadors poc qualificats s'ha d'interpretar en funció del paper del Baix dins l'àrea d'influència de Barcelona

El dinamisme del Baix Llobregat ha recolzat, fins ben entrat el segle actual, fonamentalment en l'activitat agrícola

Quant a l'activitat econòmica (vegeu quadres 3 i 4), la població del Baix Llobregat és clarament industrial, amb una proporció del 68,3 % dels actius, molt més elevada que la catalana. A nivell municipal cal destacar, però, el cas de Castelldefels, amb un caràcter turístic que explica la hipertròfia del terciari, amb el 46,4 %, i, a l'altre extrem, Olesa de Montserrat, amb un 79,4 % d'actius industrials.

Dins aquest sector secundari, la construcció per si mateixa ocupa al voltant del 23 % dels actius industrials, que és una xifra elevada; més si es té en compte l'atur que aquesta indústria ha generat en l'actual etapa.

Les possibilitats de reconversió de la mà d'obra cap a noves activitats o qualificacions també sembla oferir aci més resistència si considerem el baix nivell d'instrucció i l'estructura professional de la població. Segons el Padró de 1975, la proporció de població resident al Baix amb estudis superiors al Batxillerat elemental era del 6 % enfront de la mitjana catalana propera al 10 %. El mateix any i pel que fa a l'estructura professional, el

pes del personal més qualificat, professions liberals, alts funcionaris i quadres intermedis sobre el conjunt d'actius era de l'ordre del 14 %; és a dir, sis punts per sota de la mitjana catalana.

La concentració a la comarca d'un contingent tan elevat de treballadors poc qualificats s'ha d'interpretar, una vegada més, en funció del paper del Baix dins l'àrea d'influència de Barcelona.

Així, per exemple, com posa de manifest l'enquesta sobre desplaçaments intermunicipals realitzada amb el Padró de l'any 1975 a la província de Barcelona, hi ha una forta interrelació entre els municipis del Baix integrats a la Corporació Metropolitana de Barcelona i la resta d'aquesta corporació, que és conseqüència de la no correspondència entre el lloc de residència i el lloc de treball i de la localització preferent al Baix, com dèiem abans, dels actius amb menor qualificació i menors nivells de renda.

Aquesta dinàmica demogràfica i aquests trets socio-econòmics responen, com s'ha indicat, a les

intenses transformacions, primer agràries i després industrials, de les quals es posaran de relleu a continuació els elements motors i les tendències més significatives.

L'agricultura

El dinamisme ressenyat del Baix Llobregat dintre de Catalunya ha recolzat, fins ben entrat el segle actual, fonamentalment en l'activitat agrícola. Durant tot el segle passat, l'agricultura del Baix portà a terme les transformacions més importants de la comarca. La construcció del canal de la Infanta i posteriorment la del canal de la Dreta milloraren els sistemes de regadiu i potenciaren l'expansió del sector en la comarca amb més tradició horto-fructícola de tot el Principat. A aquestes millores s'afegiren un seguit d'innovacions introduïdes a l'agricultura tradicional: substitució dels guarets per conreus alternatius, generalització dels adobs químics, millores en l'utilatge, etc. A finals del segle, les produccions tenien ja un caire modern, amb la disminució dels cereals i l'increment dels fruiterars i conreus d'horta.

QUADRE 3

Activitat per sectors econòmics, 1975 Municipis del Baix Llobregat

	Total actius	Taxa d'activitat %	Sectors d'activitat xifres absolutes			Sectors d'activitat xifres relatives		
			primari	secundari	terciari	primari	secundari	terciari
Castelldefels	7.110	35,3	105	3.705	3.300	1,48	52,11	46,41
Cornellà de Llobregat	34.225	37,3	240	24.130	9.855	0,70	70,50	28,80
Esparreguera	3.810	39,7	140	2.850	820	3,67	74,80	21,53
Gavà	10.845	35,6	325	7.470	3.050	3,00	68,89	28,11
Martorell	5.555	37,8	175	3.515	1.865	3,15	63,28	33,57
Molins de Rei	7.875	39,3	220	5.140	2.515	2,79	65,27	31,94
Olesa de Montserrat	5.050	40,4	70	4.010	970	1,38	79,41	19,21
Pallejà	1.955	38,5	105	1.420	430	5,38	72,63	21,99
El Prat de Llobregat	18.965	37,1	755	11.605	6.605	3,98	61,19	34,83
Sant Andreu de la Barca	2.825	34,1	50	2.190	585	1,77	77,52	20,71
Sant Boi de Llobregat	22.935	35,2	515	15.465	6.955	2,25	67,43	30,32
Sant Feliu de Llobregat	12.640	47,3	220	9.085	3.335	1,74	71,87	26,39
Sant Joan Despi	9.095	38,1	165	6.800	2.130	1,81	74,77	23,42
Sant Vicenç dels Horts	6.395	34,9	195	4.485	1.715	3,05	70,13	26,82
Viladecans	12.820	35,1	415	9.300	3.105	3,24	72,54	24,22
Municipis de menys de 5.000 h.	8.155	36,2	745	5.115	2.295	9,14	62,75	28,14
Conjunt comarcal	170.255	37,3	4.440	116.285	49.530	2,61	68,30	29,09
CATALUNYA	2.289.948	40,4	145.106	1.166.952	977.890	6,34	50,96	41,31

Font: CEP (IEP) Reconocimiento Territorial de Cataluña, 1980.

D'èsser el sector dominant, l'agricultura ha passat a constituir un sector marginal i regressiu dins l'economia comarcal

Al Baix Llobregat hi ha 1.707 pagesos a dedicació completa i 1.419 a temps parcial, mentre que els assalariats fixos són 549 i els jornalers eventuais 929

En segon lloc, el creixement industrial i urbà introdueix el sector primari en una competència per la utilització dels recursos en la qual, normalment, l'agricultor té unes reduïdes incidència i capacitat de control. Quant a la utilització de sòl, els aprofitaments alternatius (residencial o industrial) amb millors rendiments i les expectatives que es generen en una zona en expansió augmenten la demanda i, conseqüentment, el valor dels terrenys. La situació s'agreuja per al sector en moments de crisi, quan la desvaloració de la moneda orienta el mercat vers una demanda d'actius reals (compra de terrenys). També en el mercat laboral, les retribucions salarials dels sectors industrial i terciari suposen un estímul a l'abandonament del sector en la mateixa mesura que dificulten la posada en marxa dels mecanismes d'explotació i d'assalariament a l'agricultura zonal. No obstant això, presumiblement com un primer pas previ a l'abandonament definitiu, apareix en aquestes zones la modalitat d'explotació a temps parcial, és a dir, l'agricultura combinada amb altres activitats professionals que proporcionen l'obtenció de renda complementària. Segons s'ha vist, la incidència dels pagesos a temps parcial a la comarca suposa el 31 % de tots els treballadors agraris.

En tercer lloc, i d'alguna manera com a força contrarestant dels fenòmens abans descrits, cal assenyalar la major facilitat, per a les activitats de les rodalies urbanes, d'accés a un mercat ampli com és el del cinturó barceloní. La dotació de serveis de l'àrea i la proximitat al mercat permeten uns menors costos de comercialització i fins i tot que aquesta sigui feta pel mateix pagès o per cooperatives. Tots aquests elements han configurat a les zones d'influència urbana una morfologia que hi és característica. Al Baix Llobregat, poden distingir-se actualment les principals zones agrícoles en:

El Delta Occidental: Castelldefels, Gavà, Viladecans, Sant Boi i el Prat.

La dreta de la vall baixa: Sant Boi, Santa Coloma, Sant Vicenç i Palteja.

L'esquerra de la vall baixa: Des de l'Hospitalet a Cornellà, Sant Joan, Sant Feliu, Molins de Rei i Papiol.

El nord de la comarca: en zones més o menys aïllades a Martorell, Esparreguera, Olesa i Abrera.

No obstant aquesta activitat, ben aviat el Baix es trobà immers en la dinàmica urbana. D'èsser el sector dominant, l'agricultura ha passat a constituir un sector marginal i regressiu dins l'economia comarcal. Segons J. Rebagliato, en el període 1954-1969 la superfície llaurada es reduí en un 48,6 %, l'índex comarcal més gran després del Barcelonès (84,1 %) i fins i tot per sobre del Vallès Occidental (48,2 %). La tendència a la disminució

progressiva de la superfície llaurada es manté en tot el període següent i actualment es xifra en 13.103 hectàrees, amb una distribució del 76,2 % de regadiu i 23,8 % de secà (vegeu quadre 6).

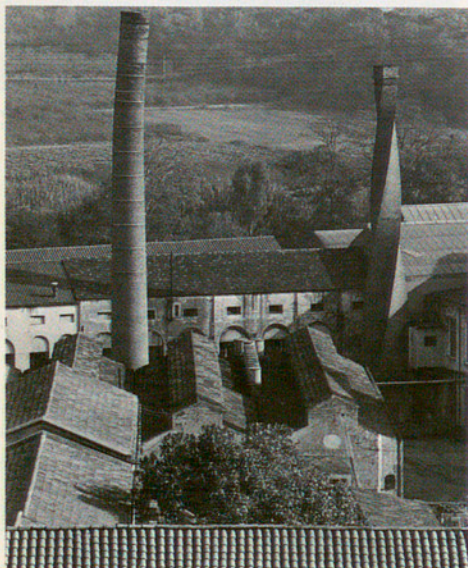
Quant als actius agraris, la participació en el conjunt de la comarca assolia una proporció l'any 1975 del 2,61 % (4.440 treballadors). Atinent a les dades fornides per la Unió de Pagesos, el nombre actual d'agricultors a temps complet seria molt inferior:

Pagesos a dedicació completa	1.707
Pagesos a temps parcial	1.419
Assalariats fixos	549
Jornalers eventuais (mitjana anual)	929

Aquestes dades són per si mateixes un clar reflex de la situació actual de l'agricultura del Baix i assenyalen les seves perspectives futures.

Les conseqüències derivades del desenvolupament agrícola dins una zona d'influència urbana són variables i d'efectes contradictoris.

En primer lloc, l'expansió urbana suposa una agressió a les condicions de desenvolupament agrari. La creació del teixit urbà, les infraestructures i urbanitzacions, provoquen en molts casos la pèrdua de superfície agrària tant per les expropiacions a què donen lloc com pel trencament de les unitats agràries. La contaminació i insuficiència de l'aigua és l'altre dels factors que modifiquen la morfologia i els rendiments agrícoles.



Indústria a Esparreguera (Foto Pere Monés)

QUADRE 4

Població activa per branques d'activitat, 1975

Branques	Baix Llobregat		Catalunya	
	Actius	%	Actius	%
Agricultura	4.440	2,6	145.106	6,3
Extractives	200	0,1	7.086	0,3
Ind. manufacturera	87.755	51,5	901.691	39,4
Electricitat, aigua i gas	1.185	0,7	16.718	0,7
Construcció	27.145	15,9	241.453	10,5
Comerç, restaurants i hotels	16.620	9,8	290.713	12,7
Transports i comunicacions	8.685	5,1	89.758	3,9
Finances i assegurances	3.255	1,9	84.759	3,7
Serveis públics i personals	20.970	12,3	480.754	21,0
	170.255	100,0	2.289.945	100,0

Font: CEP (IEP) Reconocimiento Territorial de Catalunya, 1980 i INE, Padró d'Habitants 1975.

L'estructura agrícola comarcal —el 2,5% dels actius agraris catalans i l'1'3 % de la superfície conreada— assoleix una participació del 4'5 % del producte agrícola català

A la primera meitat dels seixanta, la indústria ocupava entorn del 50 % de la població activa comarcal, i, dintre de Catalunya, el Baix era la tercera comarca industrial

L'agricultura comarcal presenta dos tipus d'estructura ben diferenciats: la de muntanya, localitzada fonamentalment cap al nord, amb una agricultura de secà, i la zona del pla, més important econòmicament i especialitzada en l'horta i en fruiters. L'agricultura del Pla del Llobregat, caracteritzada pels seus rendiments alts, requereix una explotació intensiva derivada de les mateixes condicions dels productes. En contrapartida amb els rendiments, la naturalesa perible dels productes, la variació climàtica i les condicions del mercat (sensibilitat, rigidesa de l'oferta) incrementen el risc de l'explotació.

L'estructura familiar d'empresa i l'explotació de petita dimensió, que semblen combinar millor els dos elements, caracteritzen l'activitat comarcal. L'any 1972, el 76,5 % de les explotacions eren inferiors a 5 hectàrees, proporció similar a la del Maresme i molt per sota de la catalana, de 58,8 %. Segons la Unió de Pagesos, l'explotació pagesa a temps complet es concentra en el 76 % en les explotacions de 5 a 10 hectàrees. El règim dominant de conreu és el contracte d'arrendament al pla i de parceria a la muntanya, i tan sols el 40,3 per cent de les explotacions són conreades pel mateix pagès, molt per sota de les registrades al cens de 1972 (84,3 %).

Aquesta estructura agrícola comarcal, que suposa aproximadament el 2,5 % dels actius agraris catalans i l'1,3 % de la superfície conreada, assoleix, però, una participació del 4,5 % del producte agrícola català. La major productivitat de l'agricultura del Baix s'ha d'anitzar des de l'òptica de l'especialització productiva. Pràcticament les tres quartes parts de la superfície es concentren en els conreus d'hortalisses, fruiters i vinyes (vegeu quadres 6 i 7). Si bé els rendiments de les produccions no estan directament lligats amb l'extensió del cultiu, les condicions naturals del Baix el situen entre les comarques catalanes amb millors rendiments en la vinya i els fruiters. Tanmateix, la producció d'hortalisses, amb totes les dificultats abans esmentades, té uns aprofitaments per superfície molt superiors als conreus tradicionals, de

l'ordre de vuit vegades més que els cereals.

Malgrat això, la realitat global és, però, que la fertilitat i l'aprofitament agrícola de les terres del Llobregat es troben en una situació crítica, si no irreversible, per les seves relacions amb el medi urbà.

Les possibilitats de reconversió i les alternatives no podran venir sense una decisió pública de protecció i preservació del sòl agrari. «La creació de zones agrícoles protegides, o sigui estables, on el pagès treballi segur i amb perspectives de futur» és una de les reivindicacions de la Unió de Pagesos per al manteniment del sector a les terres del Baix.

Dinàmica industrial

La indústria del Baix Llobregat es localitzava, tradicionalment, a les vores del riu per tal d'aprofitar-ne la força hidràulica per a la indústria tèxtil. Zones destacades n'eren les de riu amunt de Martorell i la de l'entorn de

Sant Feliu de Llobregat.

Les necessitats de descongestió del Barcelonès varen anar provocant una orientació dels nous assentaments demogràfics i industrials cap al seu entorn; per situació, propera a Barcelona, i per dotacions físiques (el riu, zona planera al delta) i socials (certa tradició industrial), el Baix Llobregat rebé l'impacte de la nova industrialització de manera molt intensa.

A la primera meitat dels seixantes, la comarca presentava una important base industrial, en relació amb el total català, en sectors tan diversos com l'alimentari, el químic, el de la fusta, el del metall i el de minerals no metàl·lics, a més del tèxtil i, de manera induïda per tot el procés, el de la construcció.

En conjunt, la indústria ocupava entorn del 50 % de la població activa comarcal, i dintre de Catalunya era la tercera comarca industrial, després de Barcelonès i del Vallès Occidental, amb poc més del 6 % dels actius

QUADRE 5

Nivell d'instrucció de la població major de 10 anys, 1975 (en percentatges)

	Alta(1)	Mitjana(2)	Baixa(3)
Baix Llobregat	6	47,5	46,5
CATALUNYA	9,9	49,0	41,1

Notes: (1) Batxillerat superior, peritatges i estudis superiors.

(2) Ensenyament primari complet, batxillerat elemental i formació professional.

Notes: (3) Primària incompleta i sense instrucció.

Font: CEP (IEP) Reconocimiento Territorial de Cataluña, 1980.

QUADRE 6

Distribució de la superfície conreada al Baix Llobregat, 1980 (en ha.)

	Secà	Regadiu	Total	%
Cereals	512	166	678	5,2
Lleguminoses	59	138	197	1,5
Tubercles	204	434	638	4,9
Flors	4	5	9	0,1
Conreus farratgers	64	128	192	1,5
Hortalisses	410	2.131	2.541	19,4
Fruiters	1.838	2.207	4.045	30,9
Vinyes	12	2.517	2.529	19,3
Olivars	10	2.264	2.274	17,4
TOTAL	3.113	9.990	13.103	100,0

Font: Dpt. d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

Dels anys seixanta fins als primers setanta, la industrialització continua amb força, sobretot en els sectors d'alimentació, paper i arts gràfiques i químic

industrials totals (11 % sense comptar el Barcelonès). Els nuclis que rebien els nous assentaments industrials eren principalment els del delta, a la línia de Cornellà a Gavà.

Al llarg de la dècada dels seixantes,

fins als primers setantes, la industrialització continuà amb força. Mostraren un especial dinamisme els sectors d'alimentació, paper i arts gràfiques i químic, sense que els del metall i el tèxtil quedessin enrera.

Mentre les inversions en ampliació d'instal·lacions ja existents es concentraven en bona part a la zona abans esmentada, amb el Prat de Llobregat com a receptor destacat, juntament amb Cornellà, les inversions

QUADRE 7

Superfícies agrícoles per municipis

Municipi	Pla (regadiu) Ha.	Muntanya (secà) Ha.	Conreu Característic	Observacions
Collbató				Agricolament no es considera del Baix Llobregat
Esparreguera	64	895	Patates i verdures	
Olesa de Montserrat	60	875	Presseguers, vinya i oliveres	
Abrera	269	669	Verdures, Presseguers pomeres, pereres i pruneres. Oliveres.	
Sant Esteve Sesrovires			Verdures i hortalisses	Fruiters
Martorell	15	60	Vinya i fruiters de secà	Agricolament no es considera del Baix Llobregat
Castellvi de Rosanes	-	-	Horta	
Sant Andreu de la Barca	-	-		Agricolament no es considera del Baix Llobregat
Corbera	10	50		Agricultura residual D'escassa superfície
Pallejà	84	15	Presseguers i cirerers	
El Papiol	60	200	Horta	
Cervelló	8	50	Fruiters i horta. Cirerers, presseguers i vinya	
Sant Vicenç dels Horts	165	30	Cirerers i presseguers	
Molins de Rei	170	200	Fruiters i horta. Enciams, maduixots. Caquis	
Sant Feliu	165	63	Fruiters i horta. Cirerers, presseguers	
Sta. Coloma de Cervelló	207	367	Fruiters i horta. Cirerers	
Torrelles de Llobregat	30	270	Mongeta tendra. Cirerers	
Vallirana	18	80	Cirerers	
Begues	-	60	Cirerers	
Sant Climent	4	200	Cirerers. Garrofers	
Sant Boi de Llobregat	1.100	100	Horta. Fruiters i horta. Cereals	
Sant Joan Despi	270	-	Fruiters i horta	
Cornellà	200	-	Fruiters i horta	
El Prat de Llobregat	808	-	Horta: patates, carxofes, enciams...	
Viladecans	1.020	100	Horta: molta varietat. Cirerers	
Gavà	810	20	Horta: espàrrecs, porros, naps i pastanagues	
Castelldefels	225	-	Horta: naps, pastanagues, escaroles i porros	

Font: Unió de Pagesos, Reflexions i propostes per a una política d'ordenació i protecció de l'agricultura al Baix Llobregat, 1980.

La creació de llocs de treball, per inversions superiors al milió de pessetes, fou de 12.599 en el període 1964-72, la qual cosa representa més del 8 % del total català

En pocs anys el Baix ha passat d'una situació en què el ritme d'acumulació de capital induïa a una importació de mà d'obra a l'aparició d'excedents de força de treball

de nova planta apuntaven sobretot a Martorell, amb el químic com a sector capdavanter. Ara bé, les esmentades inversions a Martorell, com les del Prat de Llobregat, eren més bé intensives en capital, és a dir, comportaven una creació de llocs de treball relativament petita en comparació amb les que tingueren lloc a Cornellà, Gavà, Sant Boi de Llobregat, etc.

La creació de llocs de treball, per inversions superiors al milió de pessetes, fou de 12.549 en el període 1964-72, la qual cosa representà més del 8 % del total català (i un 14,5 % si s'exclou el Barcelonès). Comparant aquests percentatges amb els esmentats abans en relació amb el pes relatiu de la comarca a Catalunya (6 % i 11 % respectivament, l'any 1964), es dedueix una dinàmica relativa superior a la mitjana i, per tant, un augment en el conjunt català. Aleshores, el caràcter industrial de la comarca s'havia accentuat força i aquest sector absorbia prop del 70 % de la població activa comarcal (16 % a la construcció, inclosa en el percentatge esmentat).

És en aquests anys que la saturació del Barcelonès es manifesta amb tota intensitat, així com la configuració del Baix Llobregat i el Vallès Oriental (i també, amb menys intensitat, el Maresme) com a zones de localització alternativa i de descongestió en relació

amb aquella. El Vallès Occidental, en canvi, mostrà una certa desacceleració, pels problemes del seu sector dominant: el tèxtil.

Crisi industrial i atur

Ja entrats els anys setantes, a aquelles tendències esmentades es superposen els efectes de la crisi general. Això incideix especialment en una comarca que centra el seu creixement, en bona part, en l'etapa expansiva immediatament anterior. Sobre el total català, el Baix havia rebut el 17 % del valor de les inversions en el període 1964-72; però des de 1973 fins a 1980 aquella participació es redueix al 10 % (1). Alhora, el problema de l'atur s'imposa com a resultat del fet que les noves inversions no són suficients per compensar el tancament o la reducció d'empreses existents ni tan sols per absorbir el creixement vegetatiu de la població activa. És a dir, el Baix ha sofert en pocs anys el pas d'una situació en què el ritme d'acumulació de capital induïa a una importació de mà d'obra, amb les conseqüències demogràfiques que sol comportar la immigració (entre elles, el rejuveniment de la població), a una altra en la qual la frenada d'aquell procés d'acumulació genera, no sols el cessament

immigratori, sinó l'aparició d'excedents de força de treball cada vegada més acusats.

Limitant, en primer lloc, l'atenció a les inversions realitzades (superiors al milió de ptes.), és a dir, deixant de banda les fallides i reduccions de plantilles, un primer fenomen que cal destacar és la frenada de noves inversions, més intensa que la de les destinades a ampliació d'indústries existents. Mentre les inversions en ampliació representaren 2,4 vegades les de nova implantació en el període 1964-72, els anys següents aquesta proporció passà a ésser de 5,7 vegades, resultat de la forta caiguda, en termes reals, de les noves i el sosteniment de les ampliacions. La creació de llocs de treball es mantingué en un promig situat entorn dels 1.450 per any, molt semblant al del període anterior (1.400).

Mentre les inversions es realitzaven sobretot al Prat i a Martorell (en aquest cas, quasi tot per a ampliacions), en creació de llocs de treball, a més del Prat, destacaren Cornellà, Sant Andreu de la Barca i Sant Vicenç dels Horts, municipis en els quals es localitzaren més del 40 % de les noves ocupacions de la comarca, en el període 1973-78. Es fa difícil calcular el volum dels nous contingents que accedeixen al mercat de treball industrial pel sol creixement demogràfic; sobre la base de

(1) Val a dir que la participació en creació de llocs de treball no fou tan intensa; es va mantenir a l'entorn del 8 %.

QUADRE 8

Inversions industrials, superiors al milió de ptes. Baix Llobregat, 1964-72 vs. 1973-80

a) Valor i llocs de treball

	Noves inversions		Ampliacions		Total inversió	
	Llocs treball	Valor	Llocs treball	Valor	Llocs treball	Valor
1964-72						
Baix Llobregat	4.917	4.092.182	7.632	9.826.159	12.549	13.918.341
1973-80						
Baix Llobregat	4.854	2.805.892	6.717	15.872.213	11.571	18.678.105

b) Participació del Baix Llobregat sobre el total català

	1964-72		1973-80	
	% llocs treball	% valor inversió	% llocs treball	% valor inversió
Baix Llobregat	8,07	17,09	7,92	9,88
Catalunya	100	100	100	100

FONT: 1964-72: Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya.
1973-80: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona.
Elaboració Pròpia.

El desembre de 1980 hi havia 30.140 aturats, la meitat dels quals eren d'edats inferiors als vint-i-cinc anys: conseqüència de l'estructura demogràfica del Baix

Són significatives les diferències, en més, del pes relatiu de l'atur sobre el percentatge d'actius, sobretot en el cas de la construcció

l'increment d'actius industrials en el quinquenni entre 1970-75, així com sobre la base de les piràmides d'edats, es pot estimar que, en els anys setantes, la xifra neta (diferència entre els nous actius i els qui es retiren) es situa entre 3.500 i 4.000 persones l'any. Aquest seria el volum de nous llocs de treball que la indústria hauria de crear cada any per tal que, sense moviments migratoris ni reduccions de plantilles, l'atur no augmentés. El fet és que l'atur ha assolit nivells molt alts, representant sobre el 14 % dels aturats totals a Catalunya, quan els actius comarcals hi representen no més del 8 %. La creació de nous llocs de treball no ha arribat a compensar els que es perden per tancaments i reduccions d'empreses, de manera que l'atur actual supera, en nombre, al de nous actius comptats des de l'any 1973, anterior a la crisi, fins a avui. Una altra referència és que l'any 1980, a les Oficines d'Ocupació de l'INEM a la comarca, es registraren 4.140 nous aturats.

Sobre l'estructura de l'atur, les dades disponibles es refereixen a l'atur registrat, que s'estima bastant inferior al real (l'estimació de les Enquestes de Població Activa suggereixen una diferència del 24 %). Així i tot, cal considerar com a representativa del total l'estructura del registrat, almenys a grans trets. El desembre de 1980 es comptabilitzaven 30.140 aturats, la meitat dels quals eren d'edats inferiors als 25 anys: aquesta forta incidència de l'anomenat «atur juvenil» és conseqüència lògica de la mateixa estructura demogràfica esmentada. Pel que fa a l'estructura sectorial, i deixant de banda l'agricultura i els serveis, es diferencien tres grups: els aturats que havien treballat a la indústria, els que ho havien fet a la construcció, i els que no havien tingut ocupació anterior. En el quadre següent s'exposa el pes relatiu que representa l'atur registrat al Baix Llobregat sobre el de Catalunya, en els grups esmentats, adjuntant-hi el percentatge d'actius a la comarca, també en relació amb Catalunya.

Encara que les xifres d'actius es refereixen a cinc anys abans que les d'atur, no deixen d'ésser significatives les diferències, en més, del pes relatiu

	Percentatge sobre Catalunya	
	Actius (1975)	Atur registrat (1980)
Total	7,4	12,5
Indústria	9,6	12,0
Construcció	11,2	15,8
Sense ocupació anterior	-	15,5

de l'atur sobre el percentatge d'actius.

Això és molt ponunciant en el cas de la construcció i en el dels qui no han treballat abans i ara cerquen feina.

Aquest darrer cas és una altra manifestació de l'alt potencial de creixement de la mà d'obra, el més alt de les comarques catalanes (mesurat en funció de l'estructura demogràfica) (vegeu quadre 10). Per altra banda, el baix nivell de qualificació posat de relleu abans influeix en la poca mobilitat intersectorial dels qui perden el lloc de treball.

En termes absoluts, i a part dels dos

grups abans esmentats, l'atur industrial es concentra a les indústries metal·lúrgiques, amb 4.469 registrats (41,8 %), seguit de la indústria química i la tèxtil (18,1 % i 10,6 %, respectivament). Cal posar aquestes proporcions en relació amb l'estructura sectorial de l'ocupació comarcal per tal de posar de relleu la incidència de l'atur a les diferents branques industrials. En fer-ho, sorgeix el problema d'assignar els aturats sense ocupació anterior a un o altre sector; la solució assajada és la de distribuir-los segons l'estructura de l'ocupació, amb els següents resultats:

QUADRE 9

Característiques de l'atur registrat al Baix Llobregat, a desembre de 1980

a) per edats i sexes:

Edats	Homes	Dones	Total
Menys 20 anys	5.206	4.737	9.943
20-24 anys	2.607	2.075	4.682
25-39 anys	6.809	2.025	8.834
40-45 anys	4.108	652	4.760
Més de 54 anys	1.758	163	1.921
Total	20.488	9.652	30.140

b) per branques:

	N.º	Percentatges	Id. Catalunya
Agricultura	78	0,3	0,3
Extractives	478	1,6	0,7
Alimentació	744	2,5	2,0
Tèxtil	1.133	3,8	9,9
Calçat, conf.,	294	1,0	1,8
Fusta i mobles	684	2,3	2,1
Paper i AA.GG.	797	2,6	2,2
Químiques	1.931	6,4	3,9
Metal·lúrgiques	4.469	14,8	13,6
Altres ind.	162	0,5	1,0
Construcció	8.375	27,8	22,1
Serveis	4.037	13,4	21,9
Sense ocup. anterior	6.958	23,0	18,6
Total	30.140	100,0	100,0

Font: Dpt. de Treball de la Generalitat de Catalunya: **Butlletí d'Ocupació**, desembre de 1980.

Les empreses que ocupen més de 500 treballadors —i que donen feina al 29 % dels obrers industrials— es concentren en bona part a Cornellà, Sant Boi, el Prat i Gavà

Amb 1.501 hectàrees de sòl qualificat d'industrial, el Baix Llobregat ocupa el cinquè lloc quant a superfície de les comarques catalanes

Sectors ind.	% Actius (1975)		% Atur (1980)	
Metall		43,1		42,1
Química		13,1		16,7
Tèxtil		16,3		11,6
Alimentació		6,8		6,8
Paper i AA.GG.		7,2		7,3
Altres		13,5		15,5
Indústria (sense construcció)	100,0	74,8	100,0	60,4
Construcció i auxiliars	-	25,2	-	39,6

Sobresurt el fenomen ja esmentat de la forta incidència de l'atur a la construcció, sector que rep normalment de forma primerenca i intensa els efectes de la crisi. Dins els sectors pròpiament industrials, hi ha un cert equilibri entre l'estructura de l'ocupació i la de l'atur; només el tèxtil mostra un pes relatiu bastant més baix d'atur; a causa probablement del fet que la seva crisi és anterior i la desocupació que ha generat ja no li apareix assignada sectorialment. Un altre aspecte que cal considerar és el que fa referència a la concentració industrial, procés normalment accelerat en situacions de crisi. Encara que mesurar aquell procés requereix moltes precisions estadístiques, l'aproximació a través del volum mitjà de les empreses industrials pot servir d'aproximació primària.

El Baix Llobregat presenta un augment important en l'esmentat volum mitjà, al llarg dels anys setantes: passa de 25 treballadors per empresa, l'any 1970, a 36 l'any 1978. Això, per altra part, supera força els 19,8 del conjunt de Catalunya en la darrera data. Els sectors amb més gran ocupació mitjana per establiment (sempre segons el Cens Industrial de 1978) són el tèxtil (74) i el químic (71). Però s'ha de considerar també el del metall ja que, si bé en conjunt està entorn de la mitjana comarcal, presenta grans divergències internes: els sub-sectors més destacables en aquest sentit són els d'electrònica (253), vehicles (186) i maquinària elèctrica (89).

El pes de la gran empresa pot expressar-se en termes del volum relatiu d'ocupació que absorbeix. Referint-nos a les empreses que ocupen més de 500 treballadors, aquestes donaven feina al 29 % dels

obrers industrials (19 % a Catalunya). La localització d'aquestes empreses es concentra en bona part a Cornellà, Sant Boi, el Prat i Gavà, és a dir, a la part baixa de la comarca, encara que les tendències més recents apunten a un desplaçament cap a la meitat nord. La dinàmica és intensa aquests darrers anys, tant en el sentit de canvis en el volum d'ocupació (expedients de crisi, fallides, ...) com en les tendències de localització. En el primer cas estan moltes de les empreses del tèxtil i del metall.

Pel que fa a la localització, els factors que, com la disponibilitat d'aigua i de sòl, actuen els anys cinquantes en la implantació de químiques, papereres i semblants, ara actuen cada vegada més en sentit contrari (salinització de l'aigua, encariment dels terrenys, etc.). Això promou canvis d'assentament, no sempre dintre de la comarca: així, les químiques (i tèxtils assimilables) més importants es plantegen la relocalització a d'altres zones (com,

per exemple, al Baix Ebre), cercant-hi els recursos requerits, rendibilitzant alhora els terrenys ara ocupats i aprofitant el cas per modificar l'estructura tecnològica.

Creixement econòmic i procés d'urbanització

Tot l'espectacular creixement comarcal dels darrers vint anys ha de tenir com a marc de referència les terres del seu entorn i l'especialització espacial de funcions.

En aquest context, el Baix Llobregat i altres comarques de les rodalies del Barcelonès han absorbit bona part de l'expansió industrial i residencial del conjunt. Cal veure com en un radi de 30 km. al voltant de Barcelona es concentra la meitat del sòl industrial català. Així mateix, el Baix Llobregat, amb 1.501 hectàrees de sòl qualificat d'industrial, ocupa el cinquè lloc quant a superfície de les comarques catalanes, després del Tarragonès, Vallès Occidental, el Vallès Oriental i l'Alt Penedès.

El mateix es pot constatar en el mercat de la vivenda. Només en el decenni 1971-1980(1) s'han construït a la comarca 79.966 noves vivendes, és a dir, un 75 % de les existents el 1970. El procés de construcció i d'ocupació intensiva de sòl sembla que no es pot imputar únicament a la demanda efectiva que provoca la mateixa expansió comarcal. Les expectatives

(1) Pel que fa a l'any 1980, només els mesos de gener a setembre.

QUADRE 10

Potencial de creixement de mà d'obra de les 5 comarques amb índexs més alts, 1975

	Índex de substitució (1)	Índex de creixement (2)	Índex de potencial (3)
Baix Llobregat	2,84	1,30	3,69
Vallès Occid.	2,27	1,21	2,75
Vallès Orient.	2,23	1,20	2,68
Tarragonès	2,11	1,24	2,61
Maresme	2,02	1,22	2,46

Notes: (1) Població en edat de 0 a 14 anys
Població en edat de 50 a 64 anys
(2) Població en edat de 0 a 14 anys
Població en edat de 15 a 29 anys
(3) (1) x (2)

Font: CEP (I.E.P.): **Reconocimiento Territorial de Catalunya, 1980-81**

Les infraestructures del Baix Llobregat, de les quals està ben dotat, serveixen per a l'expansió de la zona metropolitana, i, alhora, distorcen l'entitat comarcal

Quant a les característiques urbanístiques, el Baix Llobregat registra els majors dèficits de les comarques industrialitzades confinants amb el Barcelonès

de guany i les activitats especulatives han jugat també un paper important en el creixement incontrolat. Així, per al total català hom estima un excés d'oferta del 72 % sobre el total del sòl qualificat d'industrial, característica aquesta que també apareix al Baix Llobregat. Al mateix temps, la dinàmica constructora dona, en el període 1971-1979, un índex de 2,12 nous habitants per nova vivenda acabada, xifra molt superior a les necessitats residencials si tenim en compte la dimensió familiar mitjana (entorn de 3,5 hab./família). Malgrat no disposar de dades sobre els **stocks** actuals, els increments superiors al cost de la vida que des dels anys seixanta experimenten els preus de les vivendes i els forts ritmes constructors d'algunes zones fan suposar que la construcció no ha satisfet les específiques necessitats d'habitatge dels residents a la comarca.

En alguns municipis de muntanya (cas de Begues, Collbató, Corbera, Sant Esteve, Santa Coloma, Torrelles, Vallirana), la proliferació de noves construccions mostra la incidència de la segona residència, això sense comptabilitzar l'elevat nombre d'urbanitzacions il·legals que s'escampen arbitràriament pel sòl rústic fora del control urbanístic. És evident que tot procés d'integració

urbana comporta un seguit de transformacions en la morfologia comarcal i conseqüentment un canvi en les relacions socials i econòmiques tradicionals. No obstant això, quan el procés ve en gran mesura determinat per un àmbit superior, per una absorció de fet, les contradiccions que genera revesteixen majors dificultats de superació. Les infraestructures del Baix Llobregat, de les quals està ben dotat, serveixen per a l'expansió de la zona metropolitana, i, al mateix temps, distorcen l'entitat comarcal.

Quant a la xarxa viària, l'autopista de València a Lleida, l'autovia de Castelldefels i les carreteres que des dels «quatre camins» surten vers València i Saragossa principalment, travessen totalment la comarca, convertint-la en una zona clau de pas. L'aeroport de Barcelona al terme municipal del Prat representa una limitació important per a aquest nucli, tant en la seva expansió com per les molèsties que ocasiona a la població resident.

No diguem ja les implicacions econòmiques, urbanístiques i socials de nous remodelatges sobre les infraestructures ja existents. Els projectes d'ampliació de l'aeroport i del port de Barcelona han suscitat des del seu inici una gran polèmica entre els principals afectats.

La funció atorgada al Baix Llobregat durant aquest període i la seva continuïtat o reconversió és l'element decisiu i sobre el qual incideixen bona part de les reivindicacions comarcals. L'allau demogràfica i industrial no ha anat fins ara seguida d'un procés paral·lel de creació de serveis de tot tipus capaç d'articular, per al conjunt comarcal, la nova situació. Això ha provocat una degradació gradual de les condicions urbanes fins a convertir el Baix en una de les zones menys dotades de conjunt català.

Quant a les **característiques urbanístiques**, el Baix Llobregat registra els majors dèficits de les comarques industrialitzades confinants amb el Barcelonès, en pavimentació, il·luminació dels carrers, clavegueres i condicions de les vivendes, excepció feta del Vallès Oriental pel que fa a superfície pavimentada (vegeu quadre 13).

La valoració dels equipaments escolars, culturals, esportius i sanitaris perfila més les necessitats i la situació actual del conjunt.

Atenent als **equipaments escolars** i segons els estàndards normalment aplicats, hi ha a la comarca un dèficit de places, dèficit que, per altra banda, és comú a tot el Principat (vegeu quadre 14). S'ha de fer constar, a més a més, que els estàndards no ponderen

QUADRE 11

Ocupació, establiments industrials i volum dels mateixos. Baix Llobregat, 1978

Branques	Ocupació		Establiments		Volum mitjà Establiments	% ocupació en establiments segons volum:			
	N.º	%	N.º	%		1-9	10-49	50 a 499	+ 500
Alimentació	5.565	7,8	239	12,2	23,3	11,36	15,96	34,0	38,6
Tèxtil	6.941	9,8	94	4,8	73,8	1,50	9,95	64,5	24,1
Calçat, pell i conf.	1.583	2,2	96	4,9	16,5	10,93	37,52	51,5	-
Fusta i mobles	2.372	3,3	348	17,8	6,8	36,00	50,42	13,6	-
Paper i AA.GG.	4.489	6,3	105	5,4	42,7	2,70	23,26	37,6	36,4
Química i cautxú	14.353	20,2	201	10,3	71,4	2,47	11,11	56,2	30,2
Sidero-metal·lúrgica	25.016	35,2	659	33,7	38,0	5,22	22,09	49,1	23,6
Minerals no met. (extr. i elabor.)	10.196	14,3	178	9,1	57,3	3,92	13,77	32,6	49,7
Altres	645	0,9	34	1,7	19,0	10,08	44,34	45,6	-
Total Baix Llobregat	71.160	100,0	1.954	100,0	36,4	5,71	18,58	46,5	29,2
Catalunya					19,8	11	25	55	19

Font: Elaboració pròpia sobre el Cens Industrial, 1978, explotació C.E.P. (I.E.P.)

En equipaments escolars, els dèficits més elevats apareixen als nivells superiors, BUP i COU, on la dotació de places es calcula en el 50 % de les necessàries

la diferent estructura demogràfica, de tal manera que en el nostre cas s'haurà de prendre com a més significativa la xifra superior, donada la participació de la població més jove en el conjunt demogràfic.

Els dèficits més elevats apareixen als nivells superiors, BUP i COU, on la dotació de places es calcula en el 50 % de les necessàries, dèficit superior inclusivament a la mitjana catalana.

Aquesta dependència de Barcelona en els nivells superiors d'ensenyament es reflecteix en la relació de viatgers fora de la comarca que recull el Padró de 1975. Dels 14 municipis del Baix que s'inclouen a la Corporació

Metropolitana, es dirigien vers la resta de la CMB (preferentment Barcelona) el 6,5 % dels desplaçaments totals per motiu d'estudi, relació molt superior a la mobilitat intermunicipal, 3,9 %. En una proporció similar es comporten la resta de municipis del Baix, que enviaven aquell any un 7,2 % del seu alumnat fora de la zona.

La insuficiència en **equipaments culturals i esportius** és un efecte de l'actuació a la comarca del sector privat i del públic, que, encara que amb motivacions diferents, ha tingut similar resultat.

La característica d'alguns d'aquests serveis requereix, per a la seva rendibilitat, un mercat potencial ampli i/o una demanda solvent. La centralitat de Barcelona la fa en alguns d'ells un lloc idoni, encara que els requeriments de sòl i la congestió de la ciutat desplaça d'altres a localitzacions perifèriques. Per tant, caldria ací analitzar no tan sols la carència de serveis en l'espai comarcal sinó també l'accessibilitat (grau de privatització)

de la població resident als ja instal·lats. Evidentment aquests mecanismes afecten un conjunt de serveis l'ofert dels quals és la iniciativa privada. No obstant això, i pel que afecta a la

iniciativa pública, cal fer notar la política de l'Administració quant a la planificació urbanística en la reserva de sòl per a equipaments i la potenciació de Barcelona com a nucli aglutinador de serveis culturals, en

QUADRE 12

Dinàmica constructora per municipis, 1971-1980

Municipis	Vivendes familiars	Vivendes acabades 1971-1975	Vivendes acabades 1976-1980*	Parc de vivendes
Abdera	686	631	379	1.696
Begues	719	73	90	882
Castelldefels	10.354	5.130	2.642	18.126
Castellvi Rosanes	191	76	80	347
Cervelló	817	262	472	1.551
Collbató	388	183	264	835
Corbera de Llobregat	1.253	525	739	2.517
Cornellà	20.888	6.613	2.498	29.999
Esparreguera	2.176	1.351	991	4.518
Gavà	7.771	4.221	2.949	14.941
Martorell	3.475	666	564	4.705
Molins de Rei	4.123	1.348	805	6.276
Olesa de Montserrat	3.165	949	546	4.660
Pallejà	1.220	435	335	1.990
Papiol	790	257	154	1.201
Prat de Llobregat	9.623	5.275	3.412	18.310
St. Andreu de la Barca	1.385	1.471	780	3.636
St. Boi de Llobregat	13.005	6.488	5.027	24.520
St. Climent de Llobregat	561	76	36	673
St. Esteve Sesrovires	522	211	262	995
St. Feliu de Llobregat	6.365	4.054	1.693	12.112
St. Joan Despi	4.366	2.478	729	7.573
St. Vicenç dels Horts	4.698	1.510	734	6.942
Sta. Coloma Cervelló	660	332	200	1.192
Torrelles	451	190	339	980
Vallirana	1.050	559	789	2.398
Viladecans	6.705	4.805	2.288	13.789
TOTAL	107.407	50.169	29.797	187.373

Nota: (*) L'any 1980 comprèn els mesos de gener a setembre.

Font: INE, *Censo de la vivienda en España*, 1970. CEP (IEP) *Reconocimiento Territorial de Catalunya*, 1981.

QUADRE 13

Índex d'urbanització

	Baix Ll. % s/ comarca	Maresme % s/ comarca	Vallès Occ. % s/ comarca	Vallès Or. % s/ comarca	Catalunya % s/ total
Superfície pavimentada	51,929	58,280	54,714	44,995	54,490
Vies públiques il·luminades	63,244	93,790	76,293	75,009	84,979
Vivendes amb llum	91,242	97,255	98,885	96,575	97,971
Vivendes amb aigua corrent	88,850	91,873	93,849	89,714	93,002
Dèficit de clavegueres	51,155	25,705	34,725	35,425	24,865

Font: CIDC.

**La situació sanitària: el Baix compta amb 2.700 llits
2.420 dels quals són psiquiàtrics. L'índex d'habitants
per llit és 5'8, o, millor dit, 0'6 si descomptem
els psiquiàtrics**

detriment d'altres zones. Com a indicadors de la situació actual es poden ressenyar les taxes de dotacions, si bé això no explicita ni la privatització esmentada ni les condicions reals dels equipaments. La participació de la comarca en el conjunt català d'equipaments esportius

és del 7,34 % (inferior a la participació demogràfica, 8,2 %), i això suposa una dotació relativa d'equipaments només superior al Barcelonès, Baix Ebre, Montsià i la Vall d'Aran. Semblantment passa amb els equipaments culturals, en què les comarques de l'entorn barcelonès apareixen entre les

relativament menys dotades i, d'elles, el Baix i el Barcelonès (vegeu quadre 16).

No és, però, menys alarmant la **situació sanitària**. El Baix Llobregat compta actualment amb 2.700 llits, 2.420 dels quals són psiquiàtrics. L'índex d'habitants per llit és 5,8, o millor dit 0,6 hab./llit si descomptem els psiquiàtrics, xifra només equiparable a la de les comarques de Ribera d'Ebre i Baix Penedès dins Catalunya (vegeu quadre 17). Els hospitals de referència més pròxims són els de Sabadell-Terrassa per al nord comarcal i el de l'Hospitalet, més assequible pels habitants de la vall baixa i del delta. La proposta del Mapa Sanitari de Catalunya localitza al Baix Llobregat cinc nous hospitals de nivell 2 (amb especialitats bàsiques en Medicina i Cirurgia, Obstetrícia, Pediatria i Psiquiatria) a Martorell (180 llits), Viladecans i Sant Boi (350 llits), Cornellà (500 llits) i al Prat de Llobregat (200 llits), a més a més de diferents centres de salut i consultoris per tal de cobrir les necessitats de la zona.

QUADRE 14

Equipaments Escolars. Baix Llobregat

Nivell	N. Alumnes curs 1978/79	Places necessàries 1978	Dèficit en %
Pre-escolar (1)	18.628	24.417	24
EGB (2)	80.986	70.120	-
Formació profes. (3)	7.235	7.513/9.015	4/20
BUP-COU (4)	8.760	15.026/17.530	42/50

Notes: Els estàndards utilitzats són:

(1) 48,75 places/1.000 hab.

(2) 140 places/1.000 hab.

(3) Mínim 15 pl./1.000 hab. - Màxim 18 places/1.000 hab.

(4) Mínim 30 pl./1.000 hab. - Màxim 35 places/1.000 hab.

Font: CEP (IEP) **Reconocimiento Territorial de Cataluña**, 1981.

QUADRE 15

Equipaments esportius del Baix Llobregat

Tipus d'instal·lacions	Nombre	% s/ total d'equipaments	% s/ total Catalunya
A	95	37,85	7,71
B	70	27,89	6,32
C	39	15,53	8,13
D	35	13,95	6,56
E	12	4,78	17,65
Total	251	100,00	7,34

Notes: A Atletisme, Beisbol, Futbol, Hoquei herba, Rugby i Tennis (19 pistes).

B Bàsquet, Handbol, Hoquei gel, Hoquei patins, Patinatge, Voleibol.

C Piscines.

D Gimnàstica, Esgrima, Lluita, Judo, Boxa, Halterofília.

E Bitlles, Botxes, etc.

Font: CEP (IEP) **Reconocimiento Territorial de Cataluña** 1981.

QUADRE 16

Equipaments culturals. Ratio per mil habitants

	Nombre biblio- teques	Nombre Volums	Nombre Museus	Nombre Cinemes	Nombre Teatres
Baix Llobregat	0,036	153	0,004	0,10	0,01
Barcelonès	0,02	141,1	0,014	0,06	0,02
Maresme	0,069	662,2	0,03	0,14	0,03
Vallès Occidental	0,05	379,9	0,01	0,07	0,009
Vallès Oriental	0,06	293	0,01	0,11	0,03

Font: CEP (IEP), **Reconocimiento Territorial de Cataluña** 1981 vol. 51.

Notes finals

Fins ací s'ha analitzat a grans trets el procés de creixement del Baix i la seva estructuració actual. Molts han estat els problemes detectats i que es podrien fer ressaltar breument:

La població. Caracteritzada per un important contingent de població forana que ha conformat una base demogràfica àmplia i amb gran potencial de creixement. Des de l'inici de la industrialització, el Baix ha exercit el paper de zona de residència de les capes de població menys dotades socialment i econòmica, la qual cosa ha afavorit també un deslligament entre lloc de residència i lloc laboral.

L'esmentat potencial de creixement i les característiques culturals i professionals dels residents són elements explicatius del nivell d'atur i dibuixen un panorama futur no gaire optimista.

L'estructura productiva. La dinàmica industrialitzadora dels darrers anys va tenir al Baix una especial importància. Amb la congestió del Barcelonès i els

La xarxa de comunicacions de Barcelona amb el Baix Llobregat facilita el fet que una bona part dels nuclis urbans de la comarca quedin convertits en ciutats-dormitoris

La crisi econòmica exigeix una reestructuració interna, una reconversió, una modernització industrial i no pas una expansió indiscriminada de noves indústries

atractius de la comarca (aigua, abundància de sol, bones comunicacions, etc.), l'afluència de nous capitals va consolidar-la com a zona industrial. Tot aquest procés es va portar a terme en perjudici, en molts casos, d'altres aprofitaments dels recursos.

El trencament de les unitats territorials agràries pel procés d'urbanització, la contaminació del medi ambient, la salinització de les aigües per la sobreexplotació dels pous i la competència per la utilització dels recursos (augment dels preus del sol, salaris, etc.) van anar marginant altres activitats econòmiques.

Així doncs, l'agricultura del Baix, una de les més riques de Catalunya, és en aquests moments una activitat en retrocés. Si en un primer moment les terres més fèrtils (les del delta) van ésser les principalment afectades també, les de muntanya, gradualment, van quedant integrades a la dinàmica urbanitzadora pel fenomen incontrolat de la segona residència.

També les activitats turístiques, amb la contaminació de les aigües, la deterioració de les platges i la degradació de l'entorn, han perdut bona part del seu potencial.

Ahora, la xarxa de comunicacions amb Barcelona facilita el fet que una bona part dels nuclis urbans de la comarca quedin convertits en ciutats-dormitoris.

Els serveis i equipaments. Els assentaments industrials i residencials no han tingut pas un paral·lelisme en l'expansió de dotacions terciàries, la localització de les quals ha restat preferentment a la metròpoli. Aquest fet permet plantejar dos tipus de qüestions; per una banda les que afecten a la població, és a dir, a la capacitat de la comarca per cobrir les necessitats socials, culturals, etc. Aquest element és més important quan es pretén una integració social i cultural d'un conjunt demogràfic d'origen molt heterogeni.

Per una altra banda, la insuficient articulació interna en la zona i el control forà del capital afavoreixen la inestabilitat dels emplaçaments, que mostraran així major mobilitat enfront de canvis en els factors que els van determinar (aigua, preus de sol, reglamentació urbanística, conflictivitat

laboral, etc.)

Pel que fa als equipaments, s'ha posat de relleu com el Baix Llobregat és una de les comarques menys dotades de tot el Principat. La manca d'ordenació de tota aquesta allau demogràfica que anava rebent el territori no tan sols ha fet desaparèixer un mode de vida característic de l'etapa anterior sinó que també ha estat incapaç de donar-li'n un de nou. El resultat sembla tenir més semblança amb un espai territorial perifèric, suburbial, que no amb una comarca, un territori amb identitat pròpia i coherència interna. L'alternativa a la situació actual ha de

tenir en compte fonamentalment dos grans aspectes.

En primer lloc, les coordenades dels dos decennis anteriors han deixat d'ésser rellevants. La crisi econòmica ha fet que a partir d'ara el creixement econòmic es centri més en una reestructuració interna, una reconversió, una modernització industrial i una dinàmica diferencial de les branques que no en una expansió indiscriminada de noves indústries. Això implica, tenint en compte la desertització de les zones susceptibles d'emigració, uns ritmes migratoris interregionals moderats.

QUADRE 17

Llits per mil habitants segons dedicació: distribució comarcal

	Llits d'aguts	Llits de crònics	Llits psiquiàtrics	Total llits
Barcelonès	5,1	0,2	0,7	6,0
Baix Llobregat	0,6	-	5,2	5,8
Maresme	2,2	0,3	0,6	3,1
Vallès Occidental	3,1	1,1	-	4,2
Vallès Oriental	2,5	-	-	2,5
CATALUNYA	3,8	0,6	1,5	5,8

Font: Generalitat de Catalunya. Dep. de Sanitat i Assistència Social. **La Sanitat a Catalunya**, Març 1980.



El polèmic barri de Sant Cosme, del Prat (Foto Pere Monés)

Cal un marc institucional adient i capaç de recollir les aspiracions d'un poble i les exigències d'un creixement equilibrat en tot un camp territorial superior

En segon lloc, però no per això menys important, el marc social i institucional també ha variat i amb ell les possibilitats d'actuació. Alguns dels problemes existents requereixen una solució immediata, a curt termini, i sobre ells estan ja treballant les actuals entitats municipals. Uns altres, però, bé sigui per la manca de competències o mitjans de finançament d'aquestes entitats o per la seva inserció en un marc de planificació més ampli, supra-municipal i fins i tot supra-comarcal, no podran ésser resolts en un breu termini. És en aquest darrer sentit que cal constituir un marc institucional adient i capaç de recollir des de les aspiracions i alternatives d'un poble en el seu àmbit de convivència fins a les exigències d'un creixement equilibrat en tot un camp territorial superior.

Base estadística i Bibliogràfica

Alemany, J. i Garcia, G.: «Baix Llobregat: les obres públiques i la planificació comarcal», **CEUMT** nos. 19-21, 1979.

Brunet, et alt. **L'agricultura catalana**. Banca Catalana, 1980

Busom, I., Gratacós, A., Sogues, J., **La especialització de la indústria manufacturera catalana**. Bco. Urquijo, 1979.

Centre d'estudis de planificació (IEP), **Reconocimiento territorial de Catalunya**. 1980-81.

CIDC, **Evolució, moviment natural i estructura de la població de Catalunya**. 1979.

CIDC, **Explotació provisional dades del Padró de 1975**, 1979.

CIDC, **Banc d'estadístiques municipals de Catalunya**. 1980

CIDC, **Inversions industrial 1964-1973**.

COCINB, **Inversions industrials, 1973-1980**

Checchi, A., Peix, J., **L'explotació pagesa a Catalunya**. Ed. Vicens Vives. 1979.

Generalitat de Catalunya, dpt. de Política Territorial i Obres Públiques.

Desplaçaments per motiu de treball i d'estudis a les comarques catalanes.

Generalitat de Catalunya. Dep. de Sanitat i Assistència Social. **La Sanitat a Catalunya**. Març 1980.

Generalitat de Catalunya. Dep. de treball. **Butlletí d'ocupació** Desembre 1980.

Iglésies Fort, J. **El movimiento demográfico de Cataluña durante los últimos cien años**. 1961.

Iglésies Fort, J. **Avance sobre el movimiento y la distribución comarcal de la población de Cataluña entre 1960 y 1970**. 1973

INE, **Censo de la vivienda**. 1970.

INE, **Censo industrial de España 1978**. (Explotació comarcal pel CEP-IEP.)

Rebagliato, J. «Baix Llobregat» a **Geografia de Catalunya**. Ed. Aedos 1969.

Sta. Ma. de Gallecs, «Estudi-inventari del sòl industrial a Catalunya». **CEUMT** n.º 29-30. Agost-Setembre 1980.

Servei d'estudis de Banca Catalana, **Localització i dinàmica de l'activitat econòmica**, 1968.

Seró, R. i Maymó, J., «Localització de la producció hortofructícola a Catalunya». **Publicación de información económica**. n.º 36, Bca. Catalana, 1975.

Unió de Pagesos, **Reflexions i propostes per a una política d'ordenació i protecció de l'agricultura del Baix Llobregat**. 1980.



El barri Cinco Rosas de Sant Boi, típica mostra del desgavell urbanístic (Foto Pere Monés)

Les finances municipals del Baix Llobregat

per Gabriel Cortés
i Josep Farrero

Dins l'àmplia problemàtica de la gestió municipal, un dels aspectes centrals és la disponibilitat de recursos de la hisenda local per a fer front a les despeses derivades de les seves competències. L'objecte d'aquest article és posar de manifest algunes notes característiques de les hisendes locals al Baix Llobregat, tant a nivell del conjunt comarcal en relació amb Catalunya com a nivell intracomarcal, destacant les diferències entre municipis. Centrem l'anàlisi en els pressupostos ordinaris i en el període 1975-80 utilitzant tant informació ja publicada com també informació procedent directament dels Ajuntaments i de la Corporació

Metropolitana (1). El fet de limitar-nos als pressupostos ordinaris, a causa de la dificultat estadística que presenten els extraordinaris, suposa la impossibilitat d'entrar en profunditat en el tema de la inversió; no obstant això, creiem d'interès l'anàlisi que proposem, ja que els pressupostos ordinaris, sobre els quals recau la càrrega financera de l'endeutament municipal, representen el límit de l'activitat inversora. Qualsevol comentari sobre les hisendes locals ha de començar forçosament per destacar el paper residual que el nivell local ha jugat tradicionalment en el conjunt del sector públic de l'estat espanyol. Les xifres del quadre n.º 1 són prou il·lustratives, especialment si contemplem la situació en altres països.

Les dades anteriors posen de manifest l'escassetat de recursos assignats al nivell de govern local dins d'un Sector Públic que ja té també un pes inferior que en els països de referència. Fins i tot en relació amb un país de tradició més centralista com França, la importància del sector públic local a l'Estat espanyol resulta molt inferior. Aquesta situació financera dels governs local ha donat lloc als déficits en la prestació de serveis i oferta d'equipaments de tots coneguts, i especialment en aquells municipis, com la majoria dels del Baix Llobregat, que han conegut un creixement demogràfic, i per tant de necessitats a satisfer, important. A aquests déficits caldria afegir en molts casos els originats per una actuació insuficient de l'Administració Central en aquells serveis i infraestructures de la seva competència.

Quadre 1

	Nivells de despesa pública. Percentatges sobre el total		Percentatges de despesa pública sobre el PIB	
	Estat central	Ajuntaments (1)	Total	Ajuntaments
Espanya				
1971	90,0	7,4	24,4	1,8
1977	90,1	7,0	26,6	1,8
Altres estats (2)				
França	76,9	17,5	37,5	6,6
Gran Bretanya	58,1	41,9	37,0	15,5
R.F. Alemanya	37,9	28,9	27,8	8,0

(1) Pressupostos ordinaris.

(2) Dades de 1971 excepte les de la R.F. Alemanya, que corresponen a 1970.

Font: Anuario Estadístico, INE, Anuario estadístico de las Corporaciones Locales, IEAL i Informe Anual del Banco de España. Per països estrangers: POMEREHNE, W. «Quantitative aspects of federalism: a study of six Countries» a DATES, W. The Political Economy of Federalism, Lexington Books, 1977.

Les hisendes locals del Baix Llobregat en el conjunt català

En aquest apartat comentarem alguns indicadors i relacions referits al conjunt de la comarca, tot destacant les similituds i diferències respecte al conjunt de Catalunya. Les dades utilitzades corresponen a les liquidacions de pressupostos ordinaris del període 1971-1976; cal dir que una referència a la situació actual amb dades de 1980 es farà més endavant,

(1) Agraïm la seva col·laboració als Ajuntaments que ens han facilitat informació dels seus pressupostos i també al Gabinet Tècnic de Programació de la Corporació Metropolitana de Barcelona.

Els ajuntaments del Baix Llobregat reben, per habitant, uns ingressos lleugerament inferiors als de la resta de Catalunya exceptuant Barcelona

Pel que fa a la pressió fiscal, totes les comarques de la Regió Primera es troben a un nivell superior de la mitja catalana

per grups de municipis segons el volum de població, així com també a l'anex estadístic.

En relació amb els ingressos, el quadre n.º 2 presenta una evolució dels grups més significatius en termes de pessetes per habitant, destacant una

s'explicaria pel caràcter industrial d'aquesta comarca i en major mesura per la dinàmica superior del mercat immobiliari, lligada al creixement de la població i a l'activitat residencial. Els impostos indirectes i les taxes hi tenen un pes semblant, mentre que les

transferències de l'Estat tenen un pes relatiu més important al conjunt català que a la comarca. En definitiva, els ingressos propis (impostos i taxes) constitueixen la base fonamental dels ingressos municipals ordinaris enfront de les transferències, i això s'accentua en el cas del Baix Llobregat ja que aquests ingressos propis són més importants, en termes relatius, que en el conjunt català.

Per acabar amb els comentaris sobre els ingressos a nivell comarcal, cal fer referència a la pressió fiscal municipal referida als ingressos propis que, com s'ha vist, són la base del pressupost ordinari. Per l'any 1975 (vegeu quadre n.º 4) destaca una pressió fiscal per impostos superior a la mitjana catalana, tant al Baix Llobregat com a la resta de comarques de la Regió I; pel que fa a les taxes s'observen diferències en relació amb el conjunt català i concretament el Baix Llobregat presenta una pressió inferior a la mitjana.

Quadre 2

Avaluació dels ingressos ordinaris.

Ingressos per habitant (en pessetes)	Baix Llobregat		Catalunya (sense Barcelona ciutat)	
	1971	1975	1971	1975
Impostos	763	1.686	700	1.585
Taxes	512	895	512	993
Transferències de l'Estat	162	311	222	880
TOTAL INGRESSOS	1.575	3.276	1.622	3.427

Font: A. Castells, F. Sicart «El Sector Público Local» a Centre d'Estudis de Planificació, «Reconocimiento Territorial de Cataluña», Direcció General de Política Territorial.

xifra lleugerament inferior del Baix en relació amb Catalunya (exclosa Barcelona) pel conjunt d'ingressos, encara que el creixement durant el període ha estat pràcticament el mateix. Això indica que la comarca ha tingut en aquests anys un increment relatiu dels ingressos superior a Catalunya, ja que la taxa de creixement demogràfic del Baix Llobregat ha estat el doble que la catalana. Cal fer notar, però, que aquest major dinamisme dels ingressos a la comarca no ha estat suficient per modificar la situació inicial, amb les conseqüències negatives que això pot portar, ja que les necessitats de prestació de serveis (especialment els urbanístics, que presenten deseconomies d'escala) en municipis d'un cert volum i amb creixements importants requeririen unes despeses per habitant també creixents.

Pel que fa a l'estructura dels ingressos ordinaris (vegeu quadre n.º 3) no s'observen diferències importants, però això no ha de sorprendre donada l'existència d'un marc legislatiu uniforme que regula els ingressos locals. Pel que fa als impostos directes, el major pes d'aquests a la comarca del Baix Llobregat que al conjunt català



Els obrers de Roca, en vaga, es manifesten. 1976 (Foto Toni Baños)

Les despeses de personal i material arriben, al Baix Llobregat, al 80 %, repercutint, doncs, negativament sobre la inversió

La inversió municipal és superior al promig català, amb una incidència no greu de l'endeutament, relativament baix a la comarca del Baix Llobregat

Pel que fa a les despeses, el quadre següent mostra els trets fonamentals de la seva composició així com la contribució dels ingressos propis i transferències al finançament de les despeses corrents.

Cal destacar en primer lloc el pes dominant de les despeses corrents (personal i material), que si bé fins al 1975 es van mostrar estables, a partir

d'aquest any han augmentat espectacularment i, així, l'any 1978 ja suposaven al conjunt comarcal més del 80 %. La conseqüència immediata d'aquest fet és l'escassa entitat de la inversió que pot ésser finançada amb càrrec als pressupostos ordinaris, i per tant el necessari recurs a l'endeutament. Destaquem, però, que el pes de les despeses d'inversió en els pressupostos ordinaris, que no vol

dir tota la inversió municipal ja que aquesta es recollida també en pressupostos extraordinaris i especials, en aquests anys, ha estat superior al Baix Llobregat en relació amb el total català.

Pel que fa a les despeses financeres, s'aprecia que els municipis de la comarca en conjunt han seguit el model general de comportament consistent en un endeutament



Blocs i més blocs. Sant Ildefons o "Ciutat Satèl·lit" de Cornellà (Foto Pere Monés)

Quadre 3

Estructura dels ingressos ordinaris.

	Baix Llobregat		Catalunya (sense Barcelona ciutat)	
	1971	1976	1971	1976
Impostos directes	44,0	45,8	38,2	42,1
Ct. Urbana	19,6	20,0	19,1	20,0
Ct. Rústica		0,2	-	1,3
Impost Industrial	10,8	7,1	9,4	7,1
Plusvàlues	11,7	12,8	7,4	8,4
Altres	1,9	5,7	2,3	5,3
Impos indirectes	4,5	9,1	5,0	9,9
Circulació	4,0	9,1	4,6	9,8
Altres	0,5	-	0,4	0,1
Taxes	34,0	28,7	33,3	29,8
Prestació serveis	27,9	24,0	25,8	23,7
Contribucions especials	1,5	0,6	1,7	1,0
Altres	4,6	4,3	5,8	5,1
Transferències de l'Estat	10,3	7,8	13,7	9,8
Altres ingressos	7,2	8,6	9,8	8,4
TOTAL	100	100	100	100

Font: A. Castells, F. Sicart «El Sector Público Local» a Centre d'Estudis de Planificació, «Reconocimiento Territorial de Cataluña», Direcció General de Política Territorial.

Quadre 4

Pressió fiscal dels ingressos propis. 1975 (Percentatge sobre la renda disponible)

	Impostos	Taxes
Baix Llobregat	1,18	0,61
Barcelona (ciutat)	1,39	0,55
Barcelonès (sense Barcelona)	1,08	0,64
Maresme	1,12	0,62
Vallès Oriental	1,32	0,71
Vallès Occidental	1,11	0,53
Catalunya (sense Barcelona)	1,07	0,64

Font: A. Castells, F. Sicart «El Sector Público Local» a Centre d'Estudis de Planificació, «Reconocimiento Territorial de Cataluña», Direcció General de Política Territorial.

El grau de cobertura de les despeses per ingressos propis ha estat superior a la comarca del Baix Llobregat que al conjunt de Catalunya

La relació entre els tipus d'ingressos i el volum demogràfic dels municipis porta a considerar aquests en quatre grups diferents

relativament baix, que en part es pot explicar pel fet que existia pràcticament un únic oferent de crèdits, el Banco de Crèdit Local, amb recursos limitats; bè que amb uns costos inferiors als de mercat. L'evolució i estructura dels ingressos ja comentada i el creixement de les despeses corrents expliquen el fet que el grau de cobertura d'aquestes despeses pels ingressos propis hagi estat superior a la comarca que a Catalunya, mentre que trobem una relació inversa en les transferències de l'Estat. D'altra banda, cal destacar que ja en aquests anys s'observa una tendència decreixent d'aquest índex de cobertura, tant en els ingressos propis com en les transferències.

Estructura dels ingressos ordinaris per grups de municipis

Per tal de recollir les diferències que, en alguns tipus d'ingressos, poden resultar en part del fet del volum demogràfic dels municipis, es presenten les estructures d'ingressos corrents per grups de municipis. En cada grup s'inclouen 3 municipis: els del grup A, estan entre 50.000 i 100.000 habitants; els del B, de 20.000 a 50.000 habitants; el C, de 10.000 a 20.000 habitants, i el D, per sota de 10.000 habitants. El quadre 6 presenta, especificant els municipis, les estructures corresponents a cada grup, segons la liquidació dels pressupostos ordinaris d'ingressos de 1980. D'aquests, només s'han considerat els ingressos corrents, per tal de treure els efectes d'ingressos molt variables (normalment de poca importància relativa però que un any concret poden distòrber el total), com les vendes d'actius reals o les operacions de Tresoreria.

En el grup C s'han d'assenyalar algunes particularitats. En primer lloc, dos dels municipis que hi són inclosos (Esparraguera i Martorell) no pertanyen a la Corporació Metropolitana de Barcelona, la qual cosa implica la no aplicació de l'impost de radicació. Això explica, en bona part, el baix pes relatiu d'aquest concepte, encara que no afectaria significativament el conjunt dels impostos directes del grup.

Quadre 5 Despeses dels pressupostos ordinaris

Estructura	Baix Llobregat			Catalunya (sense Barcelona ciutat)	
	1971	1975	1978	1971	1975
Personal	33,2	32,9	47,5	32,3	32,9
Material	30,6	29,2	34,1	33,3	33,0
Despeses financeres	3,6	2,8	-	3,0	3,6
Inversions	25,5	26,2	18,4	23,3	20,4
Altres	7,1	8,9	-	8,1	10,1
TOTAL	100	100	100	100	100

Grau de cobertura de les despeses-corrents (en percentatges)

	Baix Llobregat		Catalunya (sense Barcelona ciutat)	
	1971	1976	1971	1976
Ingresos propis sobre despeses corrents	124,6	120,1	109,4	116,2
Transferències de l'Estat sobre despeses corrents.	14,5	10,2	17,7	12,8

Font: A. Castells, F. Sicart «El Sector Público Local» a Centre d'Estudis de Planificació, «Reconocimiento Territorial de Cataluña», Direcció General de Política Territorial.

Quadre 6 Estructura dels ingressos corrents (1). 1980 (en percentatges)

	A	B	C	D
1. Impostos directes	35,9	43,1	31,5	47,0
- Impost radicació	7,4	4,7	1,8	9,4
- Ct. Urbana (2)	13,7	17,5	9,5	18,3
- Impost Industrial	9,4	6,5	12,5	4,2
- Plusvàlues	4,4	11,4	6,4	9,5
- Altres	1,0	3,0	1,3	5,6
2. Impostos indirectes	8,5	6,3	6,2	5,7
- Impost circulació	6,8	5,7	6,0	5,2
- Altres	1,7	0,6	0,2	0,5
3. Taxes i altres ingressos	25,1	28,3	42,2	32,5
4. Transferències corrents (2)	29,4	22,0	19,2	14,5
5. Ingressos patrimonials	1,1	0,3	0,9	0,3
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0
(Milions ptes., conjunt)	(1.682,8)	(909,3)	(435,3)	(116,8)

Font: Gabinet Tècnic de Programació de la C.M.B. (liquidacions) Ajuntaments de Martorell i Esparraguera (pressupostos preventius) Elaboració pròpia.

NOTES:

- (1) Només es consideren els capítols 1 a 5, és a dir, es treuen els capítols 6 a 9 que són d'operacions de capital, tot i estar dins el pressupost ordinari. Per altra banda, aquests darrers capítols no aporten normalment més enllà del 2 % dels ingressos ordinaris (una excepció l'any 1980 n'és Cornellà, en el pressupost del qual els ingressos de capital representaren el 31 % dels ingressos esmentats).
- (2) La Compensació C.T.U. està inclosa a C.T.U. d'Impostos directes.

- (A) = Cornellà + St. Boi de Ll. + El Prat de Ll.
 (B) = Viladecans + St. Joan D. + Castelldefels
 (C) = St. Vicenç dels H. + Martorell + Esparraguera
 (D) = Pallejà + El Papiol + Sta. Coloma de C.

Els impostos directes representen un percentatge tant més gran com més petit és el municipi en població, arribant a representar prop del 50 % dels ingressos en els municipis de menys de 5.000 habitants

Les transferències corrents són el principal capítol que presenta una estructura de comportament relatiu favorable als municipis més grans

En segon lloc, algunes particularitats del pressupost de Martorell incideixen en l'estructura del grup. Són remarcables l'alt pes relatiu de la Llicència Fiscal de l'Impost Industrial (17 % dels ingressos corrents) i el de les taxes i semblants (46 %). En aquestes darreres sobresurten els casos de les llicències urbanístiques, de l'abastament d'aigües i de l'«ocupació del subsòl», que representen el 70 % del total recaptat pel capítol 3.

Si es comparen les estructures d'ingressos dels grups A, B i D, s'observen correlacions clares entre el volum del municipi i el pes relatiu dels diferents capítols d'ingressos corrents. Els trets bàsics són els següents:

a) Els impostos directes representen un percentatge tant més gran com més petit és el municipi en població, arribant a representar prop del 50 % dels ingressos en els municipis de menys de 5.000 habitants. La C.T.U. i l'impost de plusvàlues (com també el de Radicació en els més petits) marquen les diferències. És ressenyable que la Llicència Fiscal de l'Impost Industrial segueix un comportament invers, en tenir més importància relativa en els municipis

més grans, coherentment amb llur base industrial més intensa.

b) Els impostos indirectes, que en cap grup no sobrepassen el 10 % dels ingressos, baixen de pes relatiu amb el volum de població. L'Impost de Circulació ve a representar del 80 a 90 % d'aquest capítol.

c) El capítol de «taxes i altres ingressos», com en el cas dels impostos directes, augmenta en termes relatius inversament al volum dels municipis. Les contribucions especials són, en general, insignificants, com és normal en els pressupostos ordinaris, donat que les contribucions s'apliquen a obres recollides en els extraordinaris. Les taxes per prestació de serveis, del grup «vivenda i benestar comunitari» (com recollida d'escombreries, clavegueram, etc.), destaquen pel seu rendiment. En els municipis més petits, dintre de l'esmentat grup sobresurt la taxa per abastament d'aigua; en els més grans, aquesta només és significativa al Prat de Llobregat.

d) Les transferències corrents són el principal capítol que presenta una estructura de comportament relatiu favorable als municipis més grans i amb diferències més clares entre els grups establerts, inclòs fins i tot el grup

C. La participació en els impostos indirectes estatals proporciona normalment, sense comptar la «compensació per C.t. Urbana», del 45 al 60 % d'aquest capítol, sense que canviï gaire d'un grup a l'altre de municipis. En general, l'estructura interna de les transferències és bastant regular, i es reparteix entre la participació esmentada, la del Fons Nacional de Cooperació Municipal i la dels impostos sobre carburants. És el total d'aquests conceptes en relació amb el total d'ingressos el que varia positivament amb els nivells de població, com a resultat dels criteris legals de determinació de les esmentades participacions (O.M. de 14-XI-1979, B.O.E. n.º 276 (17-XI-79)).

Comparació amb 1971-75

Al quadre 7 es compara l'estructura d'ingressos corrents de l'any 1980 amb la mitjana dels anys 1971-75, per tal de treure'n les principals modificacions que s'hagin donat aquests darrers anys. Per fer comparables les dades, s'han traslladat les Contribucions Territorials i la Llicència Fiscal de l'Impost Industrial al capítol d'Impostos Directes; la resta de «Subvencions i

Quadre 7

Estructura dels ingressos corrents. 1971-75 i 1980

	A		B		C		D	
	1971-75	1980	1971-75	1980	1971-75	1980	1971-75	1980
Impostos directes	51,6	35,9	49,0	43,1	45,8	31,5	44,9	47,0
C.t. Urbana (1)	22,2	13,7	22,4	17,5	15,1	9,5	15,9	18,3
Impost industrial (1)	11,0	9,4	11,5	6,5	12,0	12,5	5,1	4,2
Plusvàlues	14,1	4,4	11,9	11,4	17,2	6,4	16,4	9,5
Altres (2)	4,3	8,4	3,2	7,7	1,5	3,1	7,5	15,0
Impostos indirectes	4,1	8,5	4,1	6,3	4,7	6,2	3,7	5,7
Taxes i d'altres	28,3	25,1	37,7	28,3	37,8	42,2	39,8	32,5
Transferències corrents (3)	14,8	29,4	8,0	22,0	11,4	19,2	11,4	14,5
Ingressos patrimonials	1,2	1,1	1,2	0,3	0,3	0,9	0,2	0,3
Total (en milions pts.)	(395)	(1.683)	(177)	(909)	(100)	(435)	(26)	(117)

NOTES:

(1) Vegeu nota 3.

(2) S'hi inclou l'impost de Radicació, pel que fa a l'any 1980.

(3) Pels anys 1971 i 1975, s'han agafat les xifres de «Subvencions i Participacions...», excepte les Contribucions Territorials i la Llicència Fiscal de l'Impost Industrial, inclosos a Impostos Directes. Vegeu, també, les notes del quadre anterior, pel que fa a l'any 1980 i a la composició de (A), (B), (C) i (D).

FontL. Elaboració pròpia sobre quadre 6 i Servicio de Inspección y Asesoramiento de las Corporaciones Locales, Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya.

El canvi de conjuntura econòmica arran de la crisi de 1974-75 també ha tingut el seu impacte sobre el rendiment d'alguns impostos i taxes.

Els impostos directes perden importància relativa en el conjunt, amb l'excepció dels municipis més petits

Participacions» s'han fet correspondre amb les «Transferències corrents» de l'actual estructura.

Els canvis observats en aquesta comparació no es poden interpretar d'entrada com a tendències, ja que hi ha variacions puntuals en alguns anys i que les dades de 1980 encara no recullen plenament les transformacions legals recents. D'altra banda, el canvi de conjuntura econòmica, arran de la crisi de 1974-75, també ha tingut el seu impacte sobre el rendiment d'alguns impostos i taxes (plusvàlues, impost industrial, llicències d'edificació...).

Diferenciant els mateixos grups de municipis que a l'apartat anterior, els principals canvis en el pes relatiu dels diferents capítols són els següents:

a) L'augment en les transferències corrents, resultat dels canvis en la participació en els impostos indirectes estatals, la potenciació del Fons Nacional de Cooperació Municipal (abans Fons Nacional d'Hisendes Locals) i la introducció de la participació en l'Impost sobre carburants. S'observa que aquest increment relatiu és més intens en els municipis de més habitants (grups A i B), tenint en compte, com ja s'ha esmentat abans, que el mètode de determinació de les participacions potencia relativament els municipis més grans.

b) El pes relatiu dels impostos indirectes propis també ha augmentat, encara que més moderadament en general. La puja de tarifes en l'Impost

de Circulació de Vehicles des de l'any 1976 n'és l'explicació.

c) El capítol de «taxes i d'altres» és un dels que ha perdut pes relatiu, excepte en el grup C de municipis. En bona part, això es relaciona amb la substitució d'algunes taxes per l'Impost de Radicació; precisament, aquest no s'aplica en dos dels municipis del grup C esmentat (Martorell i Esparraguera), la qual cosa explica l'excepció esmentada.

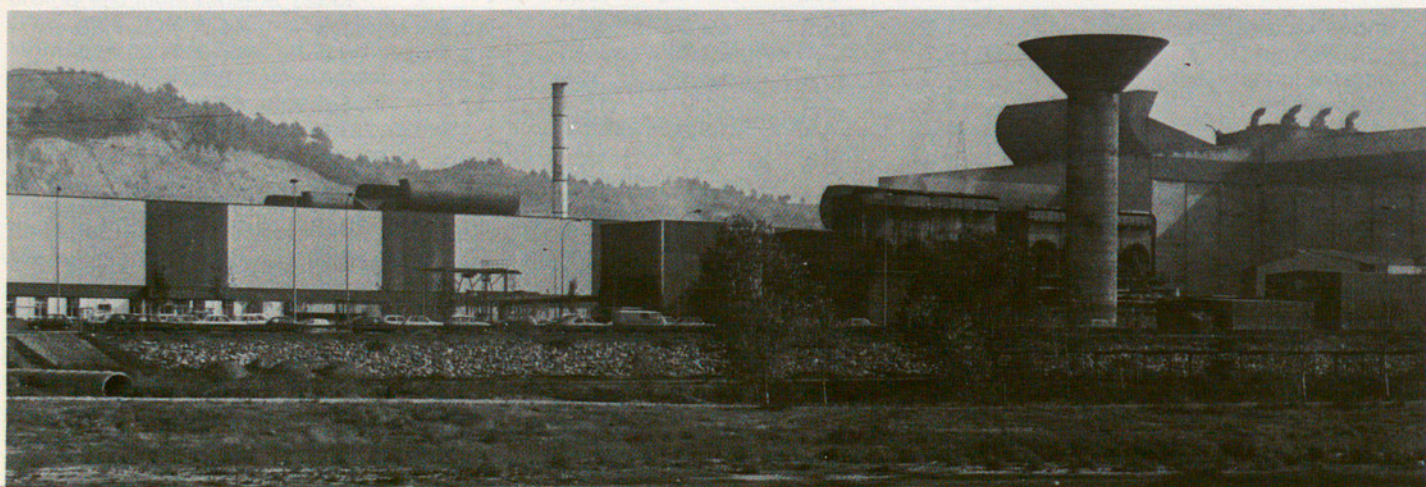
d) Finalment, els impostos directes també perden importància relativa en el conjunt, amb l'excepció dels municipis més petits. Cal recordar aquí que, en les xifres de 1971-75, ja s'han inclòs dos impostos que allavors s'ingressaven a títol de participació en ingressos estatals. El quadre 8 mostra

Quadre 8

Pes relatiu dels impostos directes més importants. 1971-75 i 1980

	A		B		C		D	
	1971-75	1980	1971-75	1980	1971-75	1980	1971-75	1980
C.T. Urbana	43,0	38,2	45,7	40,6	33,0	30,2	35,4	38,9
Impost Industrial	21,3	26,2	23,5	15,1	26,2	39,7	11,4	8,9
Plusvàlues	27,3	12,3	24,3	26,4	37,5	20,3	36,5	20,9
Altres	8,4	23,3	6,5	17,9	3,3	9,8	16,7	31,9
Total Impostos Directes	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% Impostos Directes Ingressos corrents	(51,6)	(35,9)	(49,0)	(43,1)	(45,8)	(31,5)	(44,9)	(47,0)

NOTES: Vegeu les dels quadres 6 i 7.
Font: Elaboració pròpia sobre quadre 7.



Més zones industrials. Al sud de Castellbisbal i a la zona de l'autopista de Martorell (Foto Pere Monés)

La composició estructural de les despeses presenta una més gran variabilitat inter-municipal que en el cas dels ingressos

El complement de les despeses del pressupost ordinari són les dels pressupostos d'inversions, que també tenen unes fonts de finançament diferenciades

el pes relatiu dels principals impostos directes sobre el total d'aquests (en lloc de sobre el total d'ingressos corrents, com en el quadre anterior). En el grup d'«altres», on s'inclou el de Radicació, és on es dona l'increment relatiu més important: aquest augment és menys intens en el grup C de municipis per la raó indicada en l'epígraf (c) anterior.

Una explicació més detallada de les variacions ocorregudes en l'estructura dels ingressos corrents hauria de considerar, a més de les modificacions legals esmentades entorn de les Hisendes Locals, l'impacte diferencial de la crisi econòmica sobre uns i altres tipus d'ingressos, com també les diferències en la gestió i actualització de bases i padrons fiscals que, amb intensitat i fortuna variables, han escomès els nous consistoris democràtics.

La composició estructural de les despeses presenta una més gran variabilitat inter-municipal, fins i tot dins un mateix grup de municipis, que en el cas dels ingressos. Això fa que la comparació entre grups tingui aquí menys consistència que en aquell cas. A més a més, no s'observa quasi cap correlació significativa entre els pesos

relatius dels diferents capítols de despeses i el volum demogràfic dels municipis.

Per tal de treure els efectes destorbadors de certes operacions financeres a curt termini, s'han substituït les variacions d'actius i passius financers del pressupost de despeses per la diferència neta entre aquelles i les d'ingressos. El resultat té a veure, en bona part, amb les amortitzacions de deute a llarg termini. En tots els casos, com mostra el quadre 9, la despesa corrent representa del 80 % al 90 % del total, corresponent més de la meitat d'aquella al capítol de Personal en els municipis més grans (grups A i B); en canvi, en els municipis més petits (grup D), predomina el capítol de «compra de béns i serveis».

L'aportació del pressupost ordinari a les inversions municipals pot ésser directa («inversions reals») o mitjançant transferències al «pressupost d'inversions». Aquesta aportació es situa entorn del 10 % de les despeses, majoritàriament per inversions reals.

La càrrega financera de l'endeutament té la doble component dels interessos i de l'amortització dels préstecs. Als

pressupostos de 1980, els municipis considerats no presenten grans nivells d'endeutament: els interessos normalment queden per sota del 4 % del pressupost de despeses (i només Cornellà i Martorell arriben al 5 %). La càrrega financera total no passa del 6 % de les despeses. Això suggereix que la capacitat d'endeutament no s'ha esgotat ni de bon tros, sobretot en relació amb el límit del 25 % que s'utilitza com a sostre màxim legalment establert.

Per tal de comparar aquesta estructura amb la vigent els anys 1971-75, anteriors a les principals reformes de la hisenda local, s'han fet les correspondències que indiquen les notes del quadre 10. Algunes divergències pot resultar de la no consideració dels «indeterminats i imprevistos», que en alguns casos encobreixen despeses del tipus considerat en el quadre. De totes maneres, les modificacions són clares i generals:

a) les despeses d'inversió que surten dels pressupostos ordinaris han perdut més de la meitat del seu pes relatiu.

b) les despeses corrents, en canvi, han augmentat el seu pes relatiu, sobretot per l'increment més que proporcional del capítol de personal. També els interessos del deute mostren un augment relatiu generalitzat, encara que moderat.

El complement de les despeses del pressupost ordinari són les dels pressupostos d'inversions, que també tenen unes fonts de finançament diferenciades.

Les despeses d'inversió

Dins el conjunt de les Administracions Públiques, la inversió local té un pes significatiu, encara que poc important si ho comparem amb altres països europeus, en què assoleix valors molt superiors. Així, els darrers anys el percentatge de participació de les Corporacions Locals en la Formació Bruta de Capital Fix de les administracions públiques ha anat disminuint (28,3 % l'any 1978, 23,3 % l'any 1980) i és notablement inferior al percentatge (mitjana 1970-75) que presenten països com França (69,9 %), Alemanya (66,6 %) o Anglaterra (77,3 %).

Quadre 9

Estructura de les despeses ordinàries (1) 1980

	A	B	C	D
Despeses corrents	84,1	88,4	81,4	86,8
Personal	43,8	50,5	37,1	37,6
Material	31,8	31,8	35,9	44,3
Transferències corrents	8,5	6,1	8,4	4,9
Inversió no financera	10,1	10,9	13,0	7,7
Inversions reals	6,2	10,7	9,9	5,1
Transferències capital	3,9	0,2	3,1	2,6
Interessos	3,9	0,4	3,9	2,4
Variació neta actiu i passiu financers	1,9	0,3	1,7	3,1
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0
(milions ptes.)	(1.859,7)	(802,3)	(479,6)	(100,8)

NOTES:

(1) La variació d'actius i passius financers és neta dels mateixos capítols del pressupost d'ingressos.

Font: Gabinet Tècnic de Programació de la Corporació Metropolitana de Barcelona (liquidacions).
Ajuntaments de Martorell i Esparreguera (pressupostos preventius) Elaboració pròpia.

Cal destacar el pes important de l'endeutament en el finançament de les inversions, junt amb l'escassa aportació del pressupost ordinari

L'endeutament del Baix Llobregat té un pes molt superior al de la mitja d'Espanya, mentre que el pes de l'estalvi municipal és notablement inferior

L'existència, fins l'any 1981, de diferents pressupostos on pot quedar recollida la inversió i el fet que concretament els extraordinaris tinguessin caràcter plurianual fan difícil poder obtenir dades sobre el conjunt de municipis de la comarca. En aquest apartat ens limitarem a comentar les dades disponibles, necessàriament parcials, referents a pressupostos

mostra, mentre que als altres el seu pes és força inferior. De la comparació amb l'estructura del finançament de la inversió en el conjunt de municipis de l'Estat pel període 1970-74, es pot remarcar que en el cas del Baix Llobregat l'endeutament té un pes molt superior mentre que el pes de l'estalvi municipal és notablement inferior. Malgrat no

poder disposar de dades més recents pel conjunt de municipis de l'Estat, és raonable suposar que l'estructura de finançament de les inversions seria bastant semblant a la del Baix Llobregat, ja que el creixement més accelerat de les despeses corrents, en relació amb els ingressos ordinaris, ha estat un fenomen bastant generalitzat els darrers anys.

Quadre 10
Estructura de les despeses ordinàries (1), 1971-75 i 1980

	A		B		C		D	
	1971-75	1980	1971-75	1980	1971-75	1980	1971-75	1980
Despeses corrents (2)	74,5	85,7	72,2	88,7	65,4	82,8	77,8	89,6
Personal	39,0	44,7	36,1	50,6	29,0	37,7	28,0	38,8
Material	31,1	32,3	30,0	31,9	32,5	36,5	45,3	45,7
Transferències corrents	4,4	8,7	6,1	6,2	3,9	8,6	4,5	5,1
Inversió i transferències (3)	23,1	10,3	27,7	10,9	34,2	13,2	21,0	7,9
Inversió real	16,8	6,3	21,2	10,8	29,8	10,1	19,8	5,2
Transferències capital	6,3	4,0	6,5	0,1	4,4	3,1	1,2	2,7
Interessos del deute (4)	2,4	4,0	0,1	0,4	0,4	4,0	1,2	2,5
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
(milions ptes.)	(385,0)	(1.824,4)	(212,8)	(799,9)	(115,6)	(471,4)	(24,7)	(97,7)

NOTES:

- (1) capítols 1 a 5 i part del 6 (vegeu nota 3) de l'antiga estructura (capítols 1 a 8 de la nova)
- (2) capítols 1, 2, 3 i 5 de l'estructura pressupostària anterior a 1980 (capítols 1, 2 i 4 de la nova)
- (3) capítols 6.1.6, 6.2.1. i 6.8.1. de l'estructura pressupostària anterior a 1980 (capítols 6 i 7 de la nova)
- (4) capítols 4 de l'estructura pressupostària anterior a 1980 (capítol 3 de la nova).

FONT: Elaboració pròpia sobre quadre 9 i Servicio de Inspección y Asesoramiento de las Corporaciones Locales, Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya.

d'inversions de l'any 1981. El quadre següent resumeix l'estructura del finançament de les inversions contingudes en els pressupostos de 1981 de set municipis de la comarca, la majoria de volum mitjà (entre 10.000 i 25.000 habitants) excepte un que correspon a l'interval de municipis petits (menys de 5.000 habitants) i un altre dels més grans (més de 40.000 habitants).

Si bé l'abast de les dades emprades no permet establir conclusions de validesa general, creiem que es pot destacar el pes important de l'endeutament en el finançament de les inversions i la seva contrapartida, l'escassa entitat de l'aportació del pressupost ordinari que es podria considerar com l'estalvi municipal. Cal advertir que la importància de les contribucions especials es deu en bona part a un dels municipis de la



El Prat de Llobregat: camps i indústria (Foto Pere Monés)

Ajuntaments del Baix Llobregat han ofert les dades que són necessàries per tal d'elaborar el volum total dels pressupostos ordinaris

Quadre 11
Pressupostos d'inversions

Finançament	Baix Llobregat 1981 Mostra de 7 municipis (1)	Estat espanyol (mitjanes 1970-74) Total inversió pressupostada
Contribucions especials	28,6	18,9
Aportació del Pressupost ordinari	6,7	35,4
Subvencions	8,1	7,6
Endeutament	56,6	27,4
Altres	-	10,7
Total	100	100

(1) Aquests municipis són: Castelldefels, Esparreguera, Martorell, Molins de Rei, St. Joan Despi, Torrelles i Viladecans.

Font: Elaboració pròpia a base d'informació directa dels municipis i «Anuario Estadístico de las Corporaciones Locales» I.E.A.L.

ANEX ESTADÍSTIC sobre els Pressupostos Ordinaris dels municipis del Baix Llobregat.

En aquest anex es presenta un conjunt de dades referents als pressupostos ordinaris municipals de la comarca. La seva elaboració ha estat possible gràcies a la col·laboració que els Ajuntaments han prestat, en proporcionar les dades necessàries (1).

Per tal de no enfarfegar l'anex, s'han seleccionat cinc conjunts de dades: a) el volum total dels pressupostos preventius ordinaris en els anys 1975 a 1981 (quadre I).

b) l'estructura dels ingressos d'aquells pressupostos, segons els tres grups principals: impostos, taxes i semblants, i transferències corrents (quadre II).

c) l'estructura de les despeses ordinàries, on els grups responen bàsicament a la divisió en capítols del mateix pressupost (quadre III).

d) els ingressos pressupostaris en relació amb la població de cada municipi en els anys 1975 i 1980 (2). Aquest índex d'ingressos per habitant constitueix una primera aproximació a la pressió fiscal de la hisenda municipal encara que, per reflectir-la exactament, caldrien correccions que consideressin el fet que alguns ingressos ordinaris no són recaptats en l'àmbit del municipi (p. ex.: les transferències de l'Estat) o no són pròpiament ingressos fiscals (operacions de Tresoreria). També pot interpretar-se com el cost per habitant del funcionament de l'administració municipal, tenint en compte l'equipació del volum d'ingressos i del de despeses en els pressupostos preventius (3) (quadre IV).

e) les taxes de cobertura de les despeses corrents (personal, material, transferències corrents i interessos) per part dels ingressos propis (impostos i taxes) i de les transferències corrents ingressades (quadre IV).

(1) Els llocs buits en els quadres corresponen als municipis o als anys dels quals no s'ha pogut disposar de la informació necessària.

(2) Les dades de població utilitzades són les dels padrons de 1975 i de 1980.



L'abans i l'ara: el castell de Castelldefels, les cases a sota (Foto Pere Monés)

I. PRESSUPOSTOS PREVENTIUS ORDINARIS: volum total en milers de ptes. 1975-1981

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	
							Ordinari	D'Inversions
Abrera	16.749	20.078	23.175	26.800	38.200	55.000	-	-
Begues	6.000	7.000	11.785	12.410	12.410	20.420	26.160	34.971
Castelldefels	131.977	124.350	141.717	158.000	204.000	264.000	358.500	219.810
Castellvi de Rosanes	2.268	3.348	5.091	5.200	6.181	7.706	9.640	-
Cervelló	14.000	18.000	25.500	33.272	33.963	63.000	75.000	39.852
Collbató	-	-	-	-	-	-	-	-
Corbera de Llobregat	9.460	11.209	14.870	20.148	20.148	27.758	43.936	-
Cornellà de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-
Esparreguera	25.500	30.000	37.000	51.500	64.454	90.750	114.200	59.117
Gavà	100.000	145.000	175.000	175.000	175.000	275.000	380.000	-
Martorell	75.236	100.163	110.000	150.000	150.000	222.323	260.327	161.625
Molins de Rei	60.000	84.000	120.000	105.000	117.500	166.700	237.000	155.817
Olesa de Montserrat	31.000	42.000	50.000	60.000	60.000	97.000	115.000	-
Pallejà	21.800	25.000	34.000	40.000	40.000	53.000	72.000	-
El Papiol	10.500	13.500	16.500	20.500	20.500	32.000	41.500	-
Prat de Llobregat	165.000	205.000	246.000	327.000	327.000	516.400	646.600	-
St. Andreu de la Barca	20.000	29.000	50.000	55.000	55.000	101.610	140.000	-
St. Boi de Llobregat	158.827	200.495	260.314	290.000	290.000	663.000	729.714	-
St. Climent de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Esteve Sesrovires	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Feliu de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Joan Despi	64.400	80.000	113.500	155.000	106.647	230.000	275.000	112.400
Sta. Coloma de Cervelló	6.010	7.204	8.083	9.150	9.150	19.889	26.600	-
St. Vicenç dels Horts	-	-	-	92.174	-	149.200	198.771	-
Torrelles de Llobregat	5.000	7.500	8.500	10.300	10.300	16.596	26.569	18.025
Vallirana	19.193	26.118	34.907	39.530	40.580	66.532	87.126	-
Viladecans	84.000	110.000	150.000	200.000	200.000	330.000	434.000	532.000



Camps del Prat de Llobregat (Foto Pere Monés)

II. ESTRUCTURA DELS INGRESSOS ORDINARIS (en percentatges)

	1975					1977				
	Impo- sició	Ta- xes i altres	Transf. corrents	Resta	Total	Impo- sició	Ta- xes i altres	Transf. corrents	Resta	Total
Abrera	40,31	23,31	36,02	0,36	100	39,42	31,90	28,14	0,54	100
Begues	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Castelldefels	28,84	42,90	23,91	4,35	100	36,14	37,66	22,78	3,42	100
Castellvi de Rosanes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cervelló	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Collbató	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Corbera de Llobregat	33,77	40,37	25,56	0,31	100	51,01	31,86	16,60	0,51	100
Cornellà de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Esparraguera	24,22	29,42	45,93	0,43	100	35,28	27,97	33,59	3,17	100
Gavà	35,66	28,61	30,82	4,91	100	50,64	27,08	20,57	1,70	100
Martorell	23,51	32,91	41,09	2,49	100	36,70	28,35	33,79	1,16	100
Molins de Rei	18,29	47,32	32,14	2,25	100	57,57	23,08	17,84	1,52	100
Olesa de Montserrat	18,39	38,12	41,44	2,05	100	28,69	34,19	34,14	2,97	100
Pallejà	29,72	45,57	24,22	0,49	100	42,03	38,82	18,62	0,53	100
El Papiol	32,14	35,69	31,52	0,65	100	44,65	36,18	17,93	1,23	100
Prat de Llobregat	38,32	23,22	37,13	1,32	100	38,62	30,79	28,89	1,70	100
St. Andreu de la Barca	21,86	49,03	28,03	1,07	100	29,22	36,69	32,87	1,21	100
St. Boi de Llobregat	30,63	31,99	33,71	3,66	100	36,70	33,20	25,47	4,63	100
St. Climent de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Esteve Sesrovires	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Feliu de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Joan Despí	29,81	17,64	50,29	2,25	100	37,66	21,00	40,51	0,82	100
Sta. Coloma de Cervelló	23,86	25,14	50,25	0,75	100	28,71	27,77	42,99	0,52	100
St. Vicenç dels Horts	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Torrelles de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vallirana	41,24	31,54	25,90	1,32	100	41,62	35,40	15,87	7,11	100
Viladecans	29,93	32,74	35,84	1,50	100	37,30	29,80	32,11	0,79	100



L'empresa Roca, de Gavà (Foto Pere Monés)

II. ESTRUCTURA DELS INGRESSOS ORDINARIS (en percentatges) (continuació)

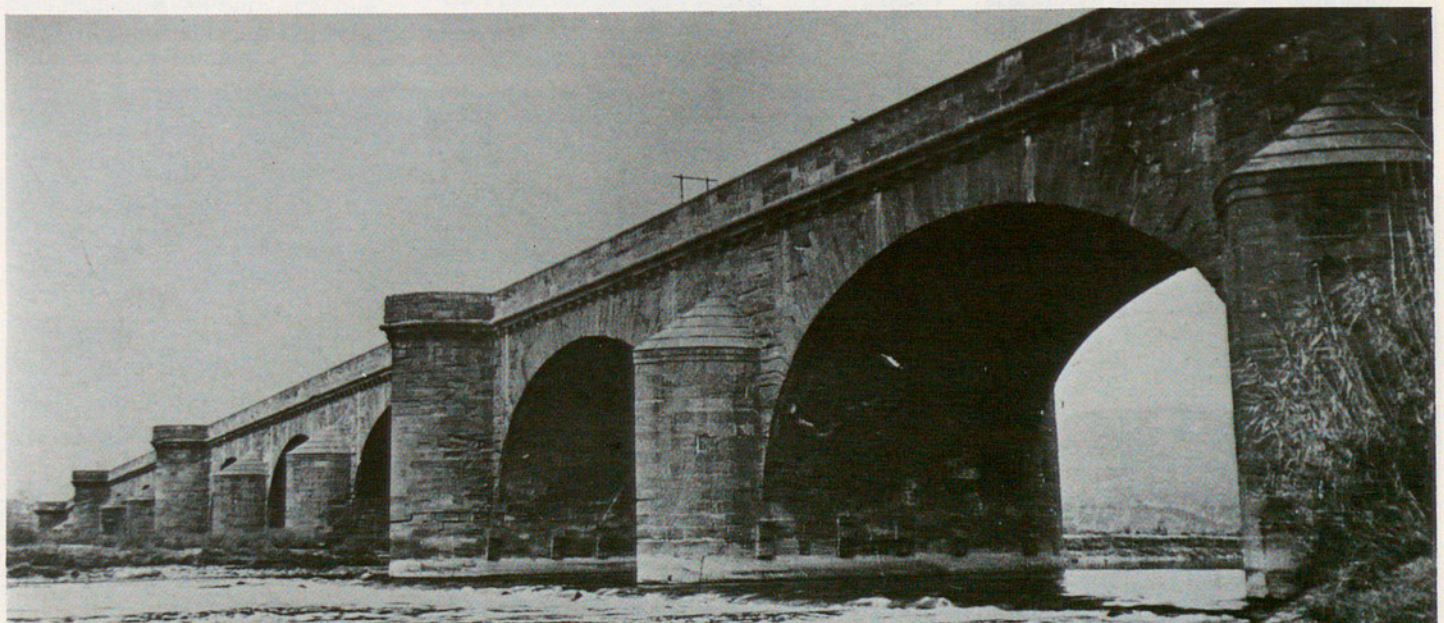
	1979					1981				
	Impo- sició	Ta- xes i altres	Transf. corrents	Resta	Total	Impo- sició	Ta- xes i altres	Transf. corrents	Resta	Total
Abreira	42,93	40,31	14,66	2,09	100	-	-	-	-	-
Begues	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Castelldefels	34,45	36,18	26,83	2,53	100	49,54	26,56	23,40	0,49	100
Castellvi de Rosanes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cervelló	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Collbató	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Corbera de Llobregat	48,89	30,63	20,13	0,38	100	56,09	29,02	13,25	1,64	100
Cornellà de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Esparraguera	32,91	41,04	24,72	1,33	100	42,60	27,81	28,02	1,57	100
Gavà	40,25	27,47	30,94	1,34	100	34,32	30,15	34,85	0,68	100
Martorell	31,90	31,97	35	1,14	100	42,16	37,68	17,85	2,30	100
Molins de Rei	29,80	38,44	30,31	1,44	100	33,68	34,92	31,19	0,21	100
Olesa de Montserrat	61,08	29,75	23,66	2,18	100	44,28	20,80	34,35	0,57	100
Pallejà	49,13	31,82	18,43	0,62	100	44,82	32,80	22,29	0,09	100
El Papiol	41,63	34,74	22,34	1,30	100	45,41	35,55	18,80	0,24	100
Prat de Llobregat	33,04	18,75	29,85	18,35	100	42,34	27,72	29,21	0,73	100
St. Andreu de la Barca	27,48	35,04	36,38	1,10	100	47,25	33,82	18,71	0,21	100
St. Boi de Llobregat	45,87	27,93	23,50	2,69	100	42,34	20,56	35,25	1,85	100
St. Climent de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Esteve Sesrovires	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Feliu de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
St. Joan Despí	52,65	18,59	23,61	5,15	100	41,12	26,73	31,97	0,18	100
Sta. Coloma de Cervelló	25,37	28,09	46,03	0,51	100	52,37	23,47	23,25	0,90	100
St. Vicenç dels Horts	-	-	-	-	-	32,76	37,72	29,15	0,36	100
Torrelles de Llobregat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vallirana	39,19	38,90	13,13	8,78	100	42,02	43,81	10,43	3,74	100
Viladecans	45,22	21,52	32,36	0,89	100	41,94	18,89	31,05	7,11	100



Art al Baix Llobregat: la Torre de la Creu de Sant Joan Despí, que acull un Centre de Dia psiquiàtric de la Diputació de Barcelona, i el Castell del Papiol (Fotos Pere Monés)

III. ESTRUCTURA DE LES DESPESES ORDINÀRIES (en percentatges)

	1975						1981						
	Per-sonal	Mate-rial	Inte-ressos	Transf. corrents	Despe-ses de capital	Reintegra-bles inde-terminats	Total	Per-sonal	Mate-rial	Inte-ressos	Transf. corrents	Despe-ses de capital	Total
Abrera	17,36	28,25	0	5,46	48,81	0,12		-	-	-	-	-	
Begues	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
Castelldefels	45,01	31,09	3,35	3,90	15,00	1,47	100	50,26	34,33	4,96	5,70	4,45	100
Castellvi de Rosanes	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
Cervelló	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
Collbató	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
Corbera de Llobregat	24,79	58,16	0	4,39	12,55	0,12	100	25,05	51,79	0	2,90	20,26	100
Cornellà de Llobregat	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
Esparreguera	29,98	30,72	5,47	3,96	29,72	0,15	100	33,49	34,76	1,95	11,27	18,52	100
Gavà	40,92	33,49	3,74	6,44	14,48	0,92	100	37,00	47,48	1,55	7,66	6,01	100
Martorell	35,60	28,99	2,67	3,06	29,10	0,45	100	40,37	35,99	5,38	14,86	3,39	100
Molins de Rei	43,49	27,39	0,58	5,81	22,60	0,13	100	45,52	44,51	1,58	4,96	3,43	100
Olesa de Montserrat	40,10	28,49	2,85	2,79	25,57	0,10	100	55,08	37,77	1,71	3,07	2,37	100
Pallejà	27,34	30,60	0,69	3,36	37,70	0,32	100	47,63	33,14	5,59	3,87	9,77	100
El Papiol	33,49	37,20	0,33	5,97	22,67	0,33	100	39,58	45,22	1,69	6,75	6,75	100
Prat de Llobregat	49,97	36,28	1,47	6,37	5,74	0,17	100	47,08	39,39	2,88	8,71	1,94	100
St. Andreu de la Barca	26,42	45,73	1,94	3,08	22,32	0,50	100	30,52	63,47	0,97	2,37	2,67	100
St. Boi de Llobregat	41,44	31,83	5,88	4,06	14,82	1,97	100	44,45	35,97	6,57	9,85	3,16	100
St. Climent de Llobregat	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
St. Esteve Sesrovires	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
St. Feliu de Llobregat	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
St. Joan Despi	43,17	22,78	0,95	7,47	25,45	0,17	100	52,32	36,06	5,32	5,20	1,11	100
Sta. Coloma de Cervelló	21,70	44,04	0	6,61	27,55	0,08	100	23,82	59,04	2,91	7,21	7,03	100
St. Vicenç dels Horts	-	-	-	-	-	-		38,26	44,27	7,40	3,58	6,49	100
Torrelles de Llobregat	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	
Vallirana	39,33	29,97	0,15	5,50	22,96	2,09	100	57,65	31,60	2,29	2,59	5,85	100
Viladecans	42,29	23,63	0,08	6,29	27,54	0,16	100	44,67	36,61	1,83	5,63	11,25	100



El ja desaparegut pont de Carles III, a Molins de Rei (Foto Pere Monés)

IV. INGRESSOS ORDINARIS PER HABITANT I TAXES DE COBERTURA DE LA DESPESA CORRENT

	Ingressos/habitant (en milers de ptes.)		Taxes de cobertura (1981)		
	1975 (ptes. de 1980)	1980	Ingressos propis Despesa Corrent $\times 100$	Transf. corrents Despesa Corrent $\times 100$	I. propis-T. corrents Despesa Corrent $\times 100$
Abrera	13,42	13,03	-	-	-
Begues	11,25	15,35	-	-	-
Castelldefels	15,01	10,69	84,99	26,13	111,12
Castellvi de Rosanes	16,93	22,02	-	-	-
Cervelló	12,03	17,76	-	-	-
Collbató	-	-	-	-	-
Corbera de Llobregat	9,80	9,36	110,76	17,24	128,01
Cornellà de Llobregat	-	-	-	-	-
Esparriguera	6,09	8,19	100,29	39,91	140,20
Gavà	7,51	8,18	74,73	40,37	115,10
Martorell	11,71	13,94	97,81	21,87	119,68
Molins de Rei	6,85	9,11	74,89	34,04	108,90
Olesa de Montserrat	5,68	6,97	68,83	36,33	105,16
Pallejà	9,83	9,25	89,88	25,81	117,70
El Papiol	8,11	10,04	93,61	21,73	115,34
Prat de Llobregat	7,40	8,55	78,40	32,70	111,10
St. Andreu de la Barca	5,52	7,70	85,37	19,71	105,08
St. Boi de Llobregat	5,59	9,09	72,30	40,52	112,82
St. Climent de Llobregat	-	-	-	-	-
St. Esteve Sesrovires	-	-	-	-	-
St. Feliu de Llobregat	-	-	-	-	-
St. Joan Despi	6,18	9,09	72,41	34,13	106,54
Sta. Coloma de Cervelló	6,53	7,89	88,43	27,11	115,54
St. Vicenç dels Horts	-	7,39	78,38	32,42	110,80
Torrelles de Llobregat	10,56	6,98	-	-	-
Vallirana	12,81	15,20	93,74	11,40	105,14
Viladecans	5,27	7,61	74,39	37,36	111,75



Panoràmica del Baix Llobregat des de la muntanya-monestir de Sant Ramon (Foto Pere Monés)

El Baix Llobregat, ¿comarca o suburbi?

per Miquel Roa,
arquitecte

La naturalesa del debat, comarca o suburbi, és sens dubte complexa; factors socio-econòmics i polítics hi juguen en primer pla. ¿Cal

reconèixer com una comarca el Baix Llobregat en la nova divisió territorial de Catalunya?

¿Cal o no una

representació major i més agrupada del conjunt de municipis del Baix Llobregat a la Corporació Municipal Metropolitana de Barcelona? Si l'ajuntament de Barcelona disposa d'un presupost per càpita molt superior al dels municipis del Baix, ¿cal que aquests siguin solidaris del déficit dels transports de Barcelona, dels quals gaudeixen? ¿Quin és el marc politico-institucional òptim per poder decidir amb justícia temes com l'ampliació de l'aeroport, el desviament del Llobregat o la localització o no del cementiri comarcal a Sant Climent de Llobregat?

Aquestes preguntes, que són objecte del debat més actual, il·lustren la complexitat de plans en què es mou la qüestió que encapçala aquest article.

Qüestió a la qual, ni en els termes més generals ni en els més concrets enunciats, no es preten donar resposta absoluta. Volem des d'aquestes ratlles tan sols discutir dos temes: a) quan el Baix Llobregat, respon a un model comarcal i/o a un model de suburbi metropolità? i b) quan existeixen elements d'identitat territorial diferencials del Baix Llobregat que permetin anunciar **patterns** d'actuació per a la seva maduració territorial?

Comarca o suburbi?

Les divisions territorials que hi ha hagut a través de la història negen al Baix Llobregat la independència del Barcelonès. Primer, Vegueria de Barcelona; després, Corregimiento de Barcelona. Serà únicament amb la divisió provincial de fa segle i mig que apareix el Partido Judicial del Bajo Llobregat amb capital a Sant Feliu de Llobregat. El Baix Llobregat com a delimitació administrativa (encara que molt parcial) és un invent d'una opció política centralista com és la divisió provincial.

Els més casolans estudiosos de les nostres terres també li neguen una precisa definició comarcal: En Josep Iglésies el reconeix menjat per Barcelona(1). En Solé Sabaris

considera la incorporació de fet d'alguns municipis del Baix Llobregat al Barcelonès(2). En Rebagliato planteja la manca de capitalitat al costat d'una elevada personalitat pròpia del Baix Llobregat(3). Casassas i Simó, i Panadera i Clopes defensen malgrat tot una alta personalitat pròpia(4).

Aquesta contradicció entre personalitat definida i manca d'independència funcional de Barcelona ja va fer-se palesa en la ponència de la PTC del 1933: mentre l'enquesta de municipis dona una clara unanimitat de pertànyer al Baix Llobregat(5), l'estructura de mercats feia pivotar la majoria dels pobles del Baix Llobregat entorn de Barcelona, excepte els de la rodalia de Martorell amb mercat en aquest nucli urbà.



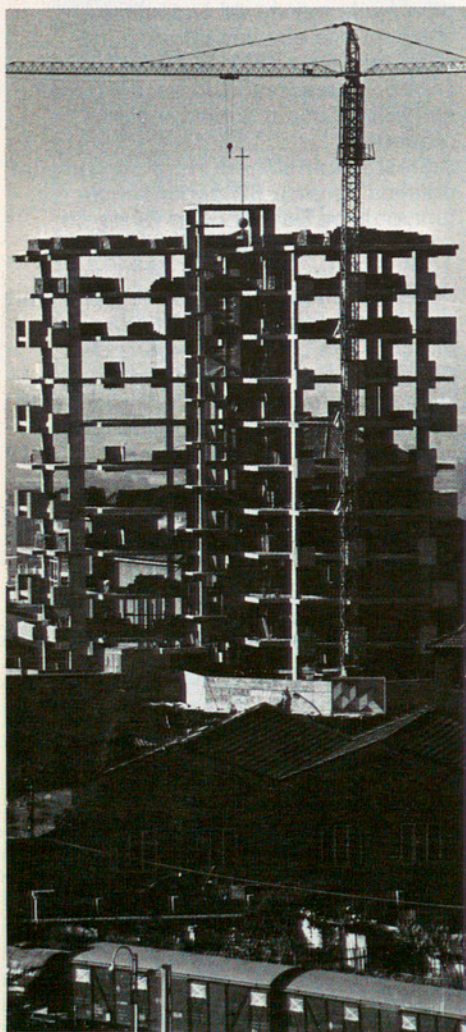
Barri Riera de Cornellà: els contrastos de la perifèria (Foto Toni Baños)

Les divisions territorials que hi ha hagut a través de la història neguen al Baix Llobregat la independència del Barcelonès

Però tot i que el Baix Llobregat no és una comarca entesa a la manera tradicional, existeix una important consciència comarcal o territorial

Aquestes pinzellades (per a una anàlisi més aprofundida vegeu la ponència «La comarca del Baix Llobregat. Consciència d'una realitat?») (6) ens permeten constatar que el Baix Llobregat no s'ajusta a un model comarcal. No té capital, no té independència funcional ni territorial respecte a Barcelona, etc. Però no semblaria aventurat afirmar que existeix una certa consciència territorial dels seus pobles.

El conjunt que anomenem comarca del Baix Llobregat constitueix reconegudament una part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. L'Àrea Metropolitana planteja la



L'edifici tapa l'església (Foto Toni Baños)

comprensió del conjunt del seu territori com un tot indiferenciat i multipolar. És evident que el model tradicional d'interpretació comarcal amb estructuració urbana centrada en el nucli de mercat primari no serveix per a entendre la conurbació barcelonina, ni, per tant, d'allò que anomenem comarca del Baix Llobregat. Els problemes plantejats en termes de fagocitosi i de manca de capitalitat surten com a resultat d'intentar aplicar un model comarcal agrícola a un «tros» d'una zona fortament industrialitzada i urbanitzada. És clar també que el model d'Àrea Metropolitana surt precisament per a interpretar, i per tant transformar, aquest fenomen nou: el fet metropolità, amb la multiplicació qualitativa i quantitativa de les interrelacions entre els nuclis situats dins d'aquesta estructura urbana multipolar. En aquest sentit s'expressen els economistes Carreres, Giral i Lluch (7) i l'arquitecte Ribas Riera (8). Podem, doncs, afirmar que el Baix Llobregat no respon a un model comarcal, i que si que respon, com una part, a un model d'Àrea Metropolitana.

Elements d'identitat d'un territori

Però se'ns apareix un element que ens invita a aprofundir en el tema: existeix al Baix Llobregat una important consciència comarcal (o territorial) encara que el seu territori no sigui una comarca (entesa a la manera tradicional).

Quins són els elements d'identitat d'aquest territori que hi ha a la base de la consciència col·lectiva? Sens dubte hi ha uns elements geomorfològics de perfils molt potents i precisos. El riu defineix una perfecta plana al·luvial que des de Montserrat, i amb amples diferents, arriba fins al mar, amb l'important delta. Aquesta plana es retalla amb precisió amb els contraforts muntanyosos que constitueixen la conca del Llobregat.

Constitueixen l'estructura territorial bàsica de la comarca els dos rosaris de pobles entorn de les dues línies extremes d'al·luvió. (Castelldefels, Gavà, Viladecans, Sant Boi, Sant Vicenç dels Horts, Pallejà, Sant Andreu de la Barca, Martorell, a la riba dreta, i Cornellà de Llobregat, Sant Joan Despi, Sant Feliu de Llobregat i Molins

de Rei a la riba esquerra). Encara que la naturalesa topogràfica i la posició relativa de canal, carretera i ferrocarril siguin diferents a les dues ribes, la localització dels pobles és substancialment la mateixa. Riu i terres d'al·luvió agrícoles junt amb la doble línia de rosari de pobles són punts de referència física prou clars, factors que donen una identitat molt definida a la comarca respecte al conjunt català. És una part netament diferenciada geogràficament. Però el tipus de creixement és un altre element no menys important. A finals del segle XVIII tot just pasen de 2.000 habitants Esparreguera, Olesa, Martorell i Sant Boi. No existeix al Baix Llobregat cap nucli important (en relació amb el conjunt català). El 1.900, únicament Sant Boi de Llobregat arriba als 5.000 habitants, molt per sota dels caps comarcals de Catalunya. Serà a partir dels anys 20 que la comarca comença a tenir un creixement induït des de Barcelona. El 1936 Sant Boi quasi té 9.000 habitants i el segueix Cornellà de Llobregat amb més de 8.000 (el poble amb el major creixement relatiu al primer terç de segle).

El canvi de pendent de creixement es dona al tercer quart del present segle. El Baix Llobregat passa a primer lloc en el creixement relatiu de Catalunya. El 1950 Cornellà passa dels 10.000 habitants, amb un creixement clarament induït des de Barcelona. El 1975 Cornellà té 91.100 habitants i la comarca passa de 96.625 habitants el 1.950 a 462.674 el 1975. Aquest creixement rècord ens ha deixat un altre signe d'identitat que no és la densitat de població ni la manca d'equipaments (molt similars al Vallès o en punts del Besòs).

Als pobles del Baix Llobregat els manca un esglaó productiu que es correspon amb un altre d'urbanístic. Els pobles han passat de tenir com a base econòmica fonamental l'agricultura a tenir-hi les indústries metal·lúrgica i química. A penes hi va haver tèxtil. En termes d'organització urbanística, els pobles del Baix Llobregat quasi no tenen exemples (amb les excepcions menors de Sant Boi o el Prat). No van utilitzar la Llei d'Eixamples. La seva primera llei

El salt de la casa mig agrícola al bloc aïllat i de l'activitat agrícola a la industrial, dibuixa el Baix Llobregat com una comarca diferent de les altres de Catalunya

La qualitat de teixit urbà és molt forta i calen nous suports infraestructurals que han de reforçar l'estructura de comunicacions

urbanística és la del 1956.

Al costat dels petits cascs urbans de base agrícola apareixen directament els polígons o les urbanitzacions marginals o de segona residència. Aquest és, al nostre entendre, un element d'identitat territorial clau i totalment diferencial de les altres comarques integrades ara a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Aquest salt de la casa mig agrícola al bloc aïllat (sense passar per la casa de veïns en termes d'eixample) i de l'activitat agrícola a la industrial del metall o la química sense passar pel tèxtil, dibuixa, amb tanta força com el riu, el Baix Llobregat com una comarca diferent de les altres de Catalunya.

Aquests són, al nostre entendre, els elements bàsics d'identitat de la comarca del Baix Llobregat. Identitat territorial entesa des de la formulació feta per Manuel Solà Morales(9).

Aquest element d'identitat ens en dona d'altres, com a conseqüència. La no existència d'exemples no ha esborrat

la xarxa de camins agrícoles del XVIII a la comarca. (Els polígons actuant per paquets de propietat a penes esborren la parcelació agrícola.)

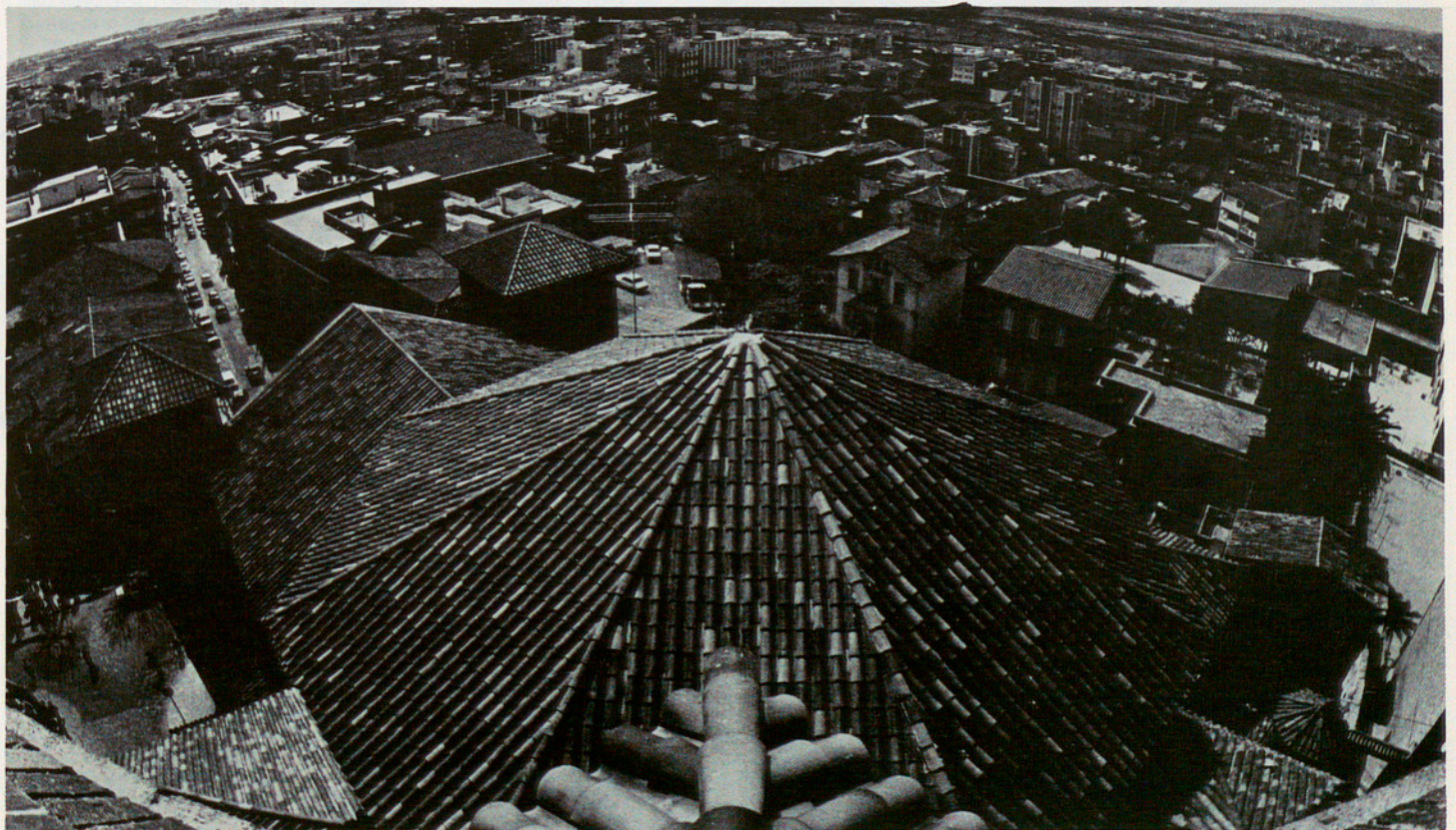
Es poden resseguir pràcticament tots els camins del XVIII a la comarca dibuixats en els cascs, no tallats pels polígons i que continuen amb presència de camí a les zones no urbanitzades(10). Curiosament, el nou no apareix com a negació del vell, sinó que té una altra lògica, però no talla la xarxa anterior. El Canal de la Infanta és encara un element ordenador de parcel·les agrícoles i de zones urbanes de límit(11). Els cascs no tenen potència central respecte a la perifèria dins de cada municipi. Les activitats centrals es dissocien entre el nou i el vell. (Especialment a Cornellà, Sant Joan i Sant Feliu, entre la part baixa i l'alta respecte al ferrocarril.)

Pautes per a la maduració ordenada del territori

Aquests perfils d'identitat ens donen

algunes pautes per a la maduració ordenada d'aquest territori:

- El quasi continuum urbà a les zones de Cornellà, Sant Joan Despí, Sant Feliu, Sant Just Desvern i Esplugues, i de Castelldefels, Gavà, Viladecans i Sant Boi i la poca potència central dels cascs antics d'aquests municipis fan que qualsevol creixement urbà (residència, indústria, equipament), cal proposar-lo des d'una perspectiva de conurbació. (No és una extensió, sinó reomplir un buit entre teixits urbans.)
- A pesar de l'alta dotació d'infraestructures viàries de pas (des d'on s'han penjat els nous polígons), la quantitat de teixit urbà és molt forta i calen nous suports infraestructurals que han de reforçar l'estructura de comunicacions i ser alhora suport per a reomplir els buits urbans.)



Cornellà des de la torre de l'església (Foto Torre Baños)

La maduració urbana del Baix passa per la salvaguarda de l'agricultura i la preservació dels boscos, però també pel reompliment dels buits urbans

- La xarxa d'equipaments, junt amb la d'infraestructures subcomarcals, ha d'ésser el punt de màxima atenció per tal de reforçar aquestes conurbacions.
- Qualsevol maduració urbana del Baix Llobregat passa per la salvaguarda de l'agricultura en terres d'al·luvi i per la preservació dels boscos (a Corbera, Cervelló i Vallirana hi ha 67 urbanitzacions amb una extensió de 30 km²). Però també passa per una consolidació amb un reompliment urbà dels buits anteriorment.

Aquestes reflexions són un subproducte d'una tasca de reflexió i projecció urbanística que té per objectiu central com intervenir des de la projecció urbanística a la comarca. Tenen, per tant, el seu valor intrínsec en la capacitat o no de suportar criteris projectistes (tema que hem cregut que no és específic d'aquest número d'ARREL). En qualsevol cas, pensem que des d'una parcel·la delimitada de

la realitat s'ofereixen unes certes idees sobre la **identitat territorial del Baix Llobregat** que, en la seva més completa argumentació, poden ser útils per a la definició del concepte de comarca en territoris metropolitans, més enllà dels tradicionals problemes funcionals d'interrelació entre nuclis.

- (1) Josep Iglésies, **La realitat comarcal de Catalunya**, Ed. Bruguera S A, Barcelona, 1966. «Cap obstacle físic important, si no és l'aïllat Montjuïc, no s'oposa que constitueixi una sola comarca amb el Barcelonès. És, naturalment, el creixement inusitat de Barcelona, la qual ha edificat totalment el seu Pla, allò que avui ens fa veure les coses d'aquesta manera. Però, evidentment, avui el delta del Llobregat resulta ésser, en l'ordre humà, un barri barceloní i, amb ell, el conjunt de la zona contornejada per Garraf, la Serra de Begues i el muntanyam de Cervelló i Corbera, i, a l'altra banda del riu, el de Papiol i Olorda...» «L'immens rusc de ciment i rajola de la ciutat comtal catalana s'ha menjat la seva comarca particular i es va menjant ara les comarques veïnes, que no poden resistir-s'hi.»
- (2) Solé Sabaris, **Problemes de la futura divisió territorial dels Països Catalans**. Assemblea de la Seu d'Urgell, 14 nov. 76, del Congrés



Can Begueria, al barri del Padró, de Cornellà (Foto Toni Baños)

La xarxa d'equipaments i la d'infraestructures subcomarcals ha de ser el punt de màxima atenció per reforçar les conurbacions del Baix

de Cultura Catalana. «Així l'expansió recent de Barcelona ha fet variar els límits de la divisió del Barcelonès proposats per la susdita Ponència (PTC del 1937) amb la qual cosa s'han incorporat a Barcelona alguns pobles abans inclosos en el Baix Llobregat.»

- (3) Rebagliato, **Geografia de Catalunya**, T. III, Ed. AEDOS. «El Baix Llobregat és una comarca amb personalitat indiscutible. Però bé que sense arrels antigues, la consciència de constituir una comarca que cal no confondre amb cap de les veïnes hi ha esdevingut viva. Però la seva mateixa efervescència demogràfica i l'omnipresent proximitat de Barcelona, que en part n'és causa, no han permès fins ara la consolidació d'un centre indiscutible. I la part que encara no ha caigut sota la dependència immediata del «cap i casal» s'aglutina entorn de Martorell, o sense unanimitat, de Sant Boi.» «La capitalitat fou establerta, per tal d'aprofitar-ne els serveis administratius preestablerts, a Sant Feliu de Llobregat. Avui dia aquesta capacitat és més discutible que quan fou establerta.»
- (4) Casassas i Simó, Panadera i Clopes, **Paradisos de Catalunya. Geografia comarcal il·lustrada**, DIAFORA S A, pàg. 90. «El que realment dona unitat i fixa la personalitat del Baix Llobregat és la seva evolució poblacional i industrial.»
- (5) **Divisió Territorial. Estudis i projectes. Nomenclàtor de Municipis**, Generalitat de Catalunya, 1933. «Els municipis que van dir que no pertanyien al Baix Llobregat són: Gelida, Abrera i Sant Llorenç que es consideraven del Penedès; Sant Esteve de Martorell, Sant Vicenç i Vallirana que deien pertànyer a Sant Feliu. Sant Boi va contestar dient: Aquesta vila mereix ésser centre agrícola del Baix Llobregat.»
- (6) Miquel Roa, ponència **La comarca del Baix Llobregat. Consciència d'una realitat?** Assemblea del Prat de Llobregat, 22 i 23 de gener de 1977, de l'Ambit VII, Ordenació del Territori, del Congrés de Cultura Catalana.
- (7) Carreras, Giral i Lluç, **Gairebé un manifest comarcalista**, Serra d'Or, gener 1971. «L'Àrea Metropolitana de Barcelona és, irreversiblement, un fet: té un caràcter que la diferencia qualitativament de la resta de comarques.»
- (8) Manuel Ribas Piera, **Què són i per a què les comarques**, Assemblea de la Seu d'Urgell, 14 de novembre 76, de l'Ambit VIII, Ordenació del Territori, del Congrés de Cultura Catalana. «Metrópolis i àrees metropolitanes (aquella és la causa i aquest és l'efecte) escampades sobre antigues comarques en un procés caracteritzat per la seva estructura difusa d'especialització segons els centres i en pluralitat de centres.»
- (9) Manuel Solà Morales, **La forma d'un païse**, Lotus International, n.º 23, II/79.
- (10) Miquel Roa, **L'estructura física del Baix Llobregat: Els canvis dels sistemes de camins en els darrers tres segles**, XVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. El Prat, 25 i 26 d'octubre de 1980.
- (11) Miquel Roa, **The Royal channel of the Infanta Dña. Luísa Carlota de Borbon on its way throw Cornellà**, International Laboratory of Architecture and Urban Desing, 2nd Residential Course, Urbino, 1977.

El Baix Llobregat en una cruïlla

per Carles Riba,
alcalde de Sant Joan Despi
i vicepresident de la CMB

E

ns trobem davant d'una cruïlla històrica, d'on destacaria tres aspectes d'especial significació:

- En primer lloc, l'adveniment de la

democràcia, l'aprovació de la Constitució, la recuperació de les Institucions Autòniques de Catalunya, els nous Ajuntaments democràtics, i tota la renovació a nivell polític, administratiu i de referències legislatives que això comporta en el nostre país.

- En segon lloc, les profundes transformacions que s'han anat operant darrerament –especialment a partir de la crisi del petroli– en tota la societat occidental, i que comporten una greu crisi econòmica amb el subsegüent atur, una escassetat de recursos (tant públics com privats), una disminució del poder adquisitiu dels salaris, manca d'iniciatives, etc.
- I, finalment, voldria posar de relleu la presa de consciència que s'ha operat en els ciutadans, possiblement empesa per la crisi, sobre aspectes tals com la importància de l'estalvi energètic, la valoració i respecte del patrimoni natural o històric, la protecció de l'agricultura, la necessitat d'adequar les actuacions –especialment les públiques– a les prioritats i possibilitats que comporta la crisi actual, etc.

Agraeixo, doncs l'oportunitat que em brinda en aquesta conjuntura la revista ARREL, en el seu segon número, dedicat al Baix Llobregat, de fer unes reflexions sobre diversos temes

d'organització político-administrativa i d'ordenació del territori referents a la comarca del Baix Llobregat, amb l'esperança de contribuir així a fer-ne progressar el debat.

El Baix Llobregat: una voluntat comarcal

No és gens senzill de parlar sobre la comarca del Baix Llobregat. Si fem un breu repàs històric de les delimitacions administratives que ha sofert aquest territori, veurem que la zona del delta ha estat durant molt de temps lligada a Barcelona, mentre que la part alta de la comarca, l'entorn de Martorell, s'ha vist successivament inclosa –i sovint de forma compartida– a delimitacions amb capitals a Vilafranca, Manresa, Mataró o a la comarca del Vallès(1) i (2). Res no sembla, doncs, més lluny de les característiques d'una comarca que el Baix Llobregat.

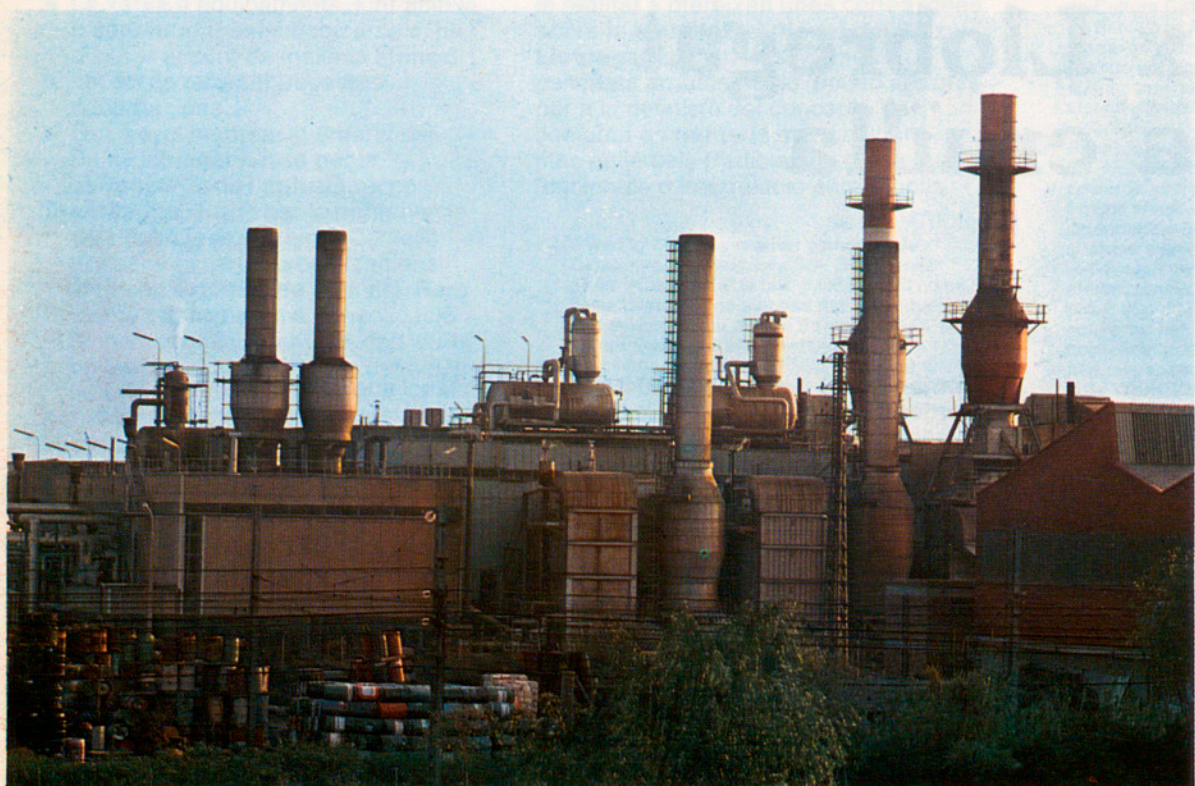
Tanmateix, a partir de la divisió provincial de 1833 i de la posterior constitució dels partits judicials –que tenien també funcions administratives i policials–, es va configurar per primera vegada una delimitació diferenciada del Pla de Barcelona i de les comarques veïnes, amb capital a Sant Feliu, decisió que, tot i el seu caire administratiu i centralista, va proporcionar el suport a la definició de la comarca del Baix Llobregat en temps de la República(1) i (2).

Es podria pensar que la Generalitat va procedir de manera artificiosa en constituir aquesta comarca; tanmateix, aquesta opinió canvia radicalment en constatar la voluntat quasi unànime dels Ajuntaments –fins i tot els més pròxims a Barcelona– de pertànyer a aquesta comarca. Més encara; tot i que

el plànol que descriu el resultat de l'enquesta dels Ajuntaments mostra unes divisions comarcals molt triturades, en destaca, però, la netedat dels límits de la comarca del Baix Llobregat; per contra, el plànol d'àrees d'influències dels mercats divideix clarament la comarca entre els caps de mercat de Barcelona i Martorell(1) i (2). Actualment ha passat ja vora un segle i mig des de l'establiment dels partits judicials, i vora mig segle des de la divisió territorial de Catalunya de l'època republicana. D'aleshores ençà aquesta comarca ha sofert enormes transformacions: la ciutat de Barcelona s'ha desbordat clarament sobre la zona del delta oriental; la població de la comarca s'ha multiplicat per més de 5;



El riu Llobregat ben sec (Foto Toni Baños)



Industrialització, suburbialització... (Fotos Pere Monés)



Un dibuix de Ricard Bellés fet expressament per a Arrel

La voluntat de formar una comunitat comarcal és l'element definitori determinant de la comarca del Baix Llobregat: cal tenir-ho en compte a l'hora de fer la futura divisió territorial de Catalunya

l'estructura socio-econòmica ha passat d'ésser preponderatament agrícola a ésser preponderantment industrial; ha sofert l'impacte de les infraestructures i serveis necessaris a Barcelona, etc.; i la presència del fet metropolità s'ha anat fent cada cop més present i sovint s'ha sentit com una càrrega feixuga i no volguda. Podria pensar-se, doncs, que ara, amb la comarca dividida entre la part més directament lligada a Barcelona a través de la Corporació Metropolitana, i la zona alta que gira a l'entorn de Martorell, el Baix Llobregat ja no té cap raó de ser. I, tanmateix, veiem altre cop aparèixer una tosuda voluntat d'ésser de la comarca, d'ésser una comunitat amb voluntat pròpia, manifestada una i altra vegada a través de diferents moviments (moviment obrer, moviment pagès, manifestacions ciutadanes de diferents tipus, moviments culturals, mitjans d'informació, etc.) que van emergint amb força. I no tan sols això, sinó que les poblacions que en la divisió territorial republicana pertanyien al Barcelonès (Esplugues i Sant Just), o que actualment estan lligades administrativament a d'altres comarques (Olesa) han anat manifestant la seva identificació amb el Baix Llobregat.

Jo diria, doncs, que aquesta **voluntat de formar una comunitat comarcal** que s'ha manifestat en les darreres ocasions històriques, tal com acabem de veure, és l'element definitori determinant de la comarca del Baix Llobregat, i serà una qüestió a tenir ben present en el moment d'establir l'articulació politico-administrativa d'aquestes poblacions en el marc de la futura divisió territorial de Catalunya, i en el moment d'establir les directrius d'ordenació del territori de Catalunya.

El fet metropolità i el Baix Llobregat

És inqüestionable que la comarca del Baix Llobregat es troba immersa en el fet metropolità de Barcelona, i forma part del que podríem anomenar Àrea Metropolitana Funcional, o sigui la que funciona com a tal. Per tant, qualsevol reflexió que fem sobre la comarca del Baix Llobregat mancarà de perspectiva global si no l'emmarquem en una reflexió de conjunt del fet metropolità. Fem-ne, doncs, un breu repàs. La ciutat de Barcelona és i ha estat d'una manera indiscutible la capital política, administrativa i econòmica de Catalunya. El seu poder d'atracció ha fet que la ciutat anés creixent constantment al llarg de la història, i ha anat concentrant activitats fins al punt

Qualsevol reflexió sobre la comarca del Baix Llobregat mancarà de perspectiva global si no l'emmarquem en una reflexió de conjunt del fet metropolità

d'haver-se convertit en una metròpoli de més de 3 milions d'habitants. Quan vers el final del segle passat, la ciutat, un cop trencades les muralles, desbordava per tot el Pla de Barcelona, va procedir-se, no sense protestes, a l'annexió dels municipis veïns (Gràcia, Sant Gervasi, Sants, Sant Andreu... l'últim fou Sarrià el 1921) fins a adquirir l'extensió territorial que avui té. Vers els anys 1950 es va veure necessari de planificar una nova extensió de la metròpoli. En aquest cas, en lloc de procedir-se a noves annexions, el govern de l'Estat, d'acord amb l'Ajuntament, va encarregar a aquest la confecció del que es va anomenar el Pla Comarcal del 1953, que comprenia, a més de Barcelona, 26 municipis del seu entorn; posteriorment, aquesta decisió va prendre diferents fórmules institucionals que, finalment, després de diverses vicissituds, han desembocat, a partir de 1974, en l'actual Corporació Metropolitana de Barcelona. Aquesta solució –possiblement adoptada per evitar un poder municipal massa fort en un moment polític radicalment advers a l'autonomia catalana–, va privar els municipis de l'entorn d'un dels instruments d'actuació més decisius –el Pla General– sense aportar tampoc les inversions necessàries per a dotar dignament aquestes poblacions perifèriques, que rebien les pitjors conseqüències del creixement. Malgrat tot, el manteniment avui dia dels municipis perifèrics és un element que cal valorar positivament –sobretot ara que el municipi de Barcelona s'està plantejant una seriosa descentralització política i administrativa(3)–, i constitueix un activador perquè els problemes que sofreixen siguin atesos.

Voldria establir una imatge esquemàtica de l'estructura de l'Àrea Metropolitana Funcional per tal que serveixi de referència a la posterior reflexió sobre l'estructura politico-administrativa sobre el Baix Llobregat. Podem distingir en primer lloc una Barcelona Central, la ciutat dels negocis i on es concentren les classes dirigents; forma una franja de muntanya a mar que té un volum poblacional de l'ordre d'un milió de



Una panoràmica del Baix Llobregat (Foto Pere Monés)

Cal establir una forma de representació política de les poblacions, determinar unes agrupacions poblacionals adequades a la prestació de serveis i fer unes delimitacions territorials adients

Avançar vers la cooperació entre els municipis és una necessitat per tal de prestar uns serveis que qualifiquin i enforteixin el poder local

persones. A banda i banda trobem dues altres grans zones de la ciutat que es continuen més enllà del terme municipal de Barcelona amb les poblacions de l'Hospitalet, Esplugues, Cornellà, etc., a la zona del Llobregat, i de Sant Adrià, Santa Coloma i Badalona a la zona del Besòs; aquestes dues zones, amb predominança de classes treballadores, tenen una població pròxima també al milió de persones cada una(3). Aquestes tres zones –la central, la del Llobregat i la del Besòs– que totalitzen prop de 3 milions d'habitants– configuren la conurbació barcelonina, la qual funciona a la pràctica com una sola ciutat, servida a nivell de transport bàsicament per la xarxa de metros i també pels autobusos urbans.

Més enllà, existeixen diversos grans eixos de comunicació que donen suport a importants assentaments poblacional i d'activitats –sobretot industrials–, que funcionen actualment com un conjunt metropolità fins a una distància que oscil·la entre 20 i 40 km. Aquests grans eixos serien: l'eix del Maresme fins a Mataró, l'eix del Besòs, que es bifurca en el de Mollet-Granollers i en el de Sabadell-Terrassa, i l'eix del delta occidental fins a Castelldefels. Tots aquests eixos estan servits a nivell de comunicacions per autopistes i per ferrocarril, transport col·lectiu que caldria potenciar més, ja sigui RENFE o Ferrocarrils de la Generalitat.

En aquest conjunt metropolità, cada una de les àrees anteriorment assenyalades hi juga un paper diferent. Així doncs, simplificant, l'àrea central barcelonina exerceix un paper dirigent sobre la resta d'Àrea Metropolitana i sobre tot Catalunya; les zones del Llobregat i del Besòs de la conurbació –pràcticament ja atapeïdes– constitueixen el gruix dels treballadors de l'economia metropolitana; i, les àrees de desenvolupament, –sobre els eixos de comunicació–, a més de fornir també una base important de treballadors, constitueixen un territori de gran valor estratègic en el qual es preveuen nous assentaments industrials i humans i noves grans infraestructures, necessàries a la metròpoli.

És lògic, doncs, que cada una d'aquestes àrees presentin punts de vista diferents sobre les actuacions a dur a terme, sobre el repartiment dels recursos i sobre les prioritats. Per tant, tenim la greu responsabilitat d'articular políticament i administrativament l'àmbit metropolità de Barcelona de tal manera que, tot i atenen amb eficàcia els serveis que cal prestar als ciutadans, no sigui escamotejada cap de les veus que hi ha en joc.

L'organització político-administrativa de la comarca del Baix Llobregat

La complexitat de la comarca del Baix Llobregat, que forma part del context metropolità en diferents poblacions, les quals exerceixen funcions diferents –pensem en Cornellà i en Martorell–, ens obliga a formular: quina seria l'estructura político-administrativa més adequada?

Abans de respondre a aquesta pregunta, proposaria de destriar tres nivells de la qüestió:

- La necessitat d'establir una forma de **representació política** de les poblacions, qüestió íntimament lligada a la voluntat i a la consciència de formar una comunitat local o comarcal.
- La necessitat de determinar unes

agrupacions poblacionals adequades a la prestació de serveis. Evidentment, cada servei té el seu àmbit òptim; tanmateix, seguint les conclusions de l'estudi encarregat per l'Ajuntament de Barcelona sobre l'organització administrativa i territorial de la ciutat(3), sembla adequat de formular agrupacions de l'ordre dels 100.000 als 300.000 habitants per poder prestar amb eficàcia i un cost raonable determinats serveis d'ensenyament, sanitat, cultura, urbanisme, seguretat ciutadana, esports, etc.

- Finalment, la necessitat d'establir unes **delimitacions territorials** aptes per a exercir les competències i prestar els serveis més lligats al territori, tals com ordenació del territori, determinades infraestructures, agricultura, etc.

En conseqüència, proposaria els quatre nivells següents:

- **Mantenir els municipis actuals** com a forma de representació política bàsica, i en cada cas, segons la dimensió del municipi, mantenir la prestació de serveis adequats.
- **Avançar vers la cooperació entre els municipis**, i establir progressivament **agrupacions municipals** aptes per a prestar uns serveis que qualifiquin i enforteixin el propi poder local.



Els treballadors de Roca, de Gavà, en vaga, el 1976 (Foto Toni Baños)

Articular la comarca i estructurar una nova entitat metropolitana basada en la representació comarcal

(L'estudi sobre ordenació territorial de Catalunya encarregat per la Fundació Jaume BOFILL(4) és un sòlid suport a la necessitat d'aquestes agrupacions; tanmateix, no seria partidari de dissoldre els actuals municipis en uns de majors de dimensió adequada –«municipalistes», segons l'estudi–, sinó procedir per cooperació –possiblement a través de mancomunitats–, en consonància amb el **manteniment dels actuals**

municipis defensats en el punt anterior).

- Articular la **comarca del Baix Llobregat** d'una manera anàloga a com s'articularen les altres comarques catalanes perquè, a més d'exercir les competències i prestar els serveis que li siguin propis –bàsicament els relacionats amb el territori, ja que molts d'altres seran prestats per les agrupacions municipals donat l'enorme volum poblacional del Baix Llobregat–,

Quatre agrupacions municipals: la de Martorell, la de Molins de Rei, la del Delta Occidental i la del Delta Oriental

hauria de ser la base de representació a l'Entitat Metropolitana, ja que els municipis presenten diferències massa acusades. Donada l'existència de diversos serveis a Sant Feliu –jutjats, etc.–, mantindria la capital comarcal en aquesta població.

- Finalment, estructurar la nova **Entitat Metropolitana** basada sobre la representació comarcal i d'àmbit l'Àrea Metropolitana Funcional, bàsicament la regió I de la divisió territorial republicana(1). Les seves competències i funcions serien fonamentalment l'establiment de les directrius de l'ordenació del territori metropolità, el planejament i la gestió dels grans serveis metropolitans, el planejament i la gestió del transport en l'àmbit metropolità, i l'actuació en un sentit reequilibrador del territori i de les rendes a través de la fiscalització i de la inversió.

Suggeriria aquelles agrupacions municipals que tenen més tradició de cooperació, o que corresponen a àmbits territorials que faciliten la relació.

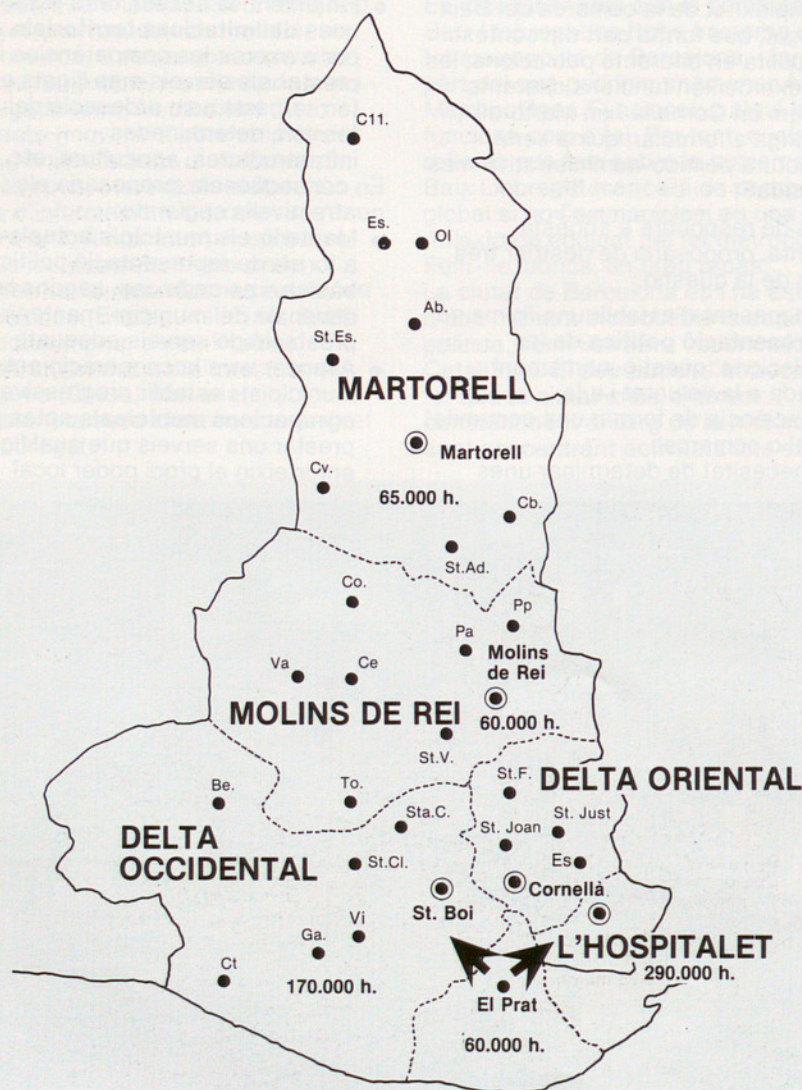
Concretament:

Agrupació de Martorell, que a més comprendria Sant Andreu, Castellbisbal, Abrera, Olesa, Esparreguera, Collbató, Sant Esteve i Castellví. Zona que totalitza uns 65.000 habitants i forma una àrea coherent que ja ha iniciat col·laboracions a nivell de planejament urbanístic i d'eliminació d'escombraries.

Agrupació de Molins de Rei, que a més comprendria Sant Vicenç, el Papiol, Pallejà, Corbera, Cervelló, Vallirana i Torrelles. Zona que totalitza uns 55.000 habitants i s'articula a través del pont de Molins de Rei.

Agrupació del Delta Occidental, que comprendria Sant Boi, Viladecans, Gavà, Castelldefels, Begues, Sant Climent i Santa Coloma. Zona que totalitza uns 170.000 habitants i s'articula al llarg de l'eix del delta. Ha d'actuar coordinadament en temes viaris, de l'agricultura, de la zona litoral, etc.

Agrupació del Delta Oriental (o de Cornellà), que a més comprendria Sant Joan, Sant Feliu, Sant Just i Esplugues. Zona pràcticament conurbada que totalitza uns 215.000 habitants. Té una tradició de



L'agrupament de les poblacions sobre els nuclis històrics, evitant la dispersió de noves barriades i potenciant l'equipament i serveis existents

cooperació a través de la Mancomunitat Font Santa i les actuacions sobre el Polígon de Sant Joan Despí.

Queden a part l'**Hospitalet**, població d'uns 290.000 habitants que forma per si sola una agrupació poblacional suficient; i el **Prat de Llobregat**, població d'uns 60.000 habitants que tant podria relacionar-se amb el Delta Occidental, com amb L'Hospitalet. Les **Agrupacions Municipals** i els **Districtes Municipals** de Barcelona(3) dividirien el territori metropolità en entitats de volum poblacional comparable, fet que facilitaria diversos tipus de coordinació (comarcal, conurbació barcelonina, etc.).

L'ordenació del territori del Baix Llobregat

És de tothom ben conegut el desordre amb què s'ha produït el creixement urbanístic en els darrers 25 ó 30 anys -i que ha afectat d'una manera greu la comarca del Baix Llobregat-, i per tant no insistiré més sobre aquest punt. Eren temps en què la manca de control democràtic i una instrumentació legislativa suficient, a més d'originar un enorme desgavell i una gran

disfuncionalitat en l'ordenació del territori, han fet perdre a la col·lectivitat la possibilitat de recuperar ni que fos tan sols una part de les immenses plusvàlues que va generar aquell ràpid creixement urbà en un context de creixement econòmic.

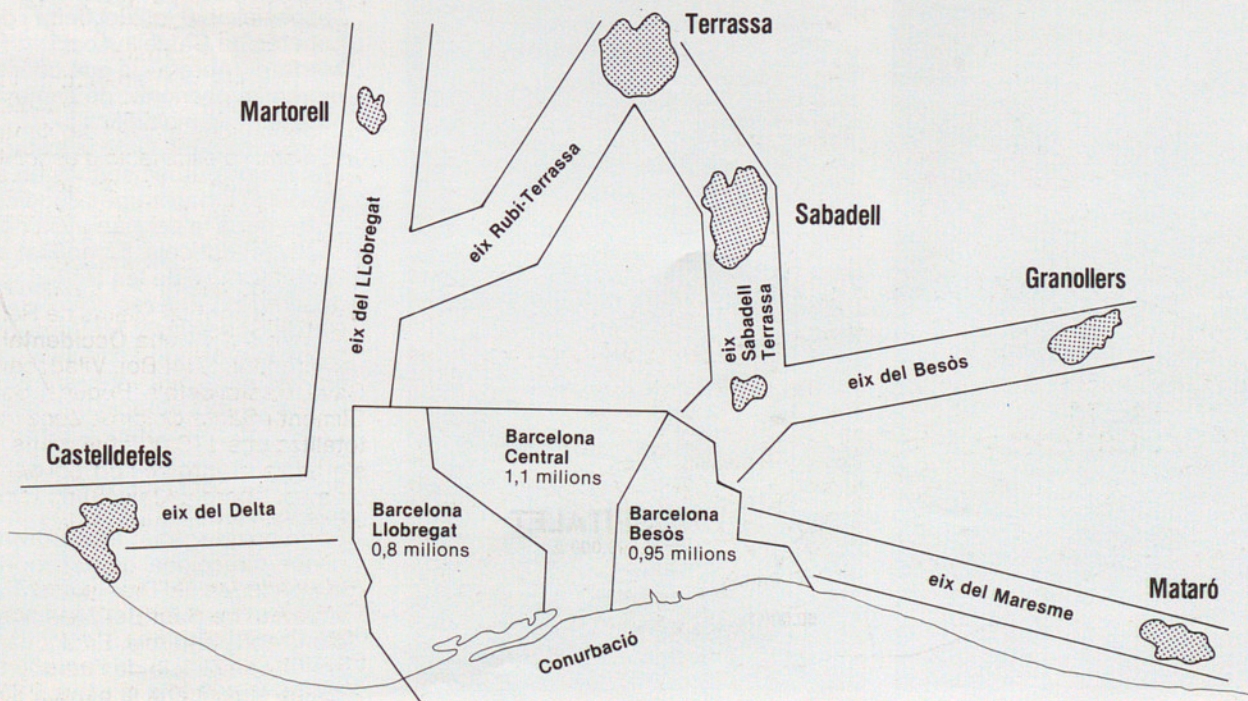
Ara, en un context democràtic i amb una instrumentació legislativa adequada per al creixement urbà, ens trobem amb la necessitat de reconstruir les nostres ciutats i pobles, i de proporcionar tots aquells equipaments i elements d'infraestructura adequats a una vida digna dels ciutadans; això sí, en un context de greu crisi econòmica [veure estudis de Ràfols sobre habitatge(5) i de Clusa sobre indústria(6)] que fa molt difícil l'obtenció dels recursos necessaris, i en el qual les poblacions més necessitades han vist aturat pràcticament el seu creixement i demanen actuacions a través dels costos, plans de reforma, remodelatge o rehabilitació.

Estem, doncs, en una situació propícia per a fer una anàlisi aprofundida sobre el moment històric en què ens trobem, a fi d'adequar els nostres comportaments a les noves

preocupacions ciutadanes, als recursos disponibles, i a les noves prioritats que exigeixen els temps actuals.

Recollint les experiències viscudes en aquests darrers dos anys de gestió municipal metropolitana, i en consonància amb les meves pròpies reflexions(7), proposo les següents línies directrius per a l'ordenació del territori del Baix Llobregat.

- L'agrupament -en allò que sigui possible- de les poblacions sobre els nuclis històrics, evitant la dispersió de noves barriades pel territori i potenciant així l'equipament i serveis existents. El desenvolupament prioritari dels sectors intersticials encara buits proporcionaria un equipament cèntric, unes trames viàries d'unió, i una concentració de recursos en actuacions útils a les poblacions. La revisió del Programa d'Actuació Urbanística del Pla General Metropolità, i les revisions de Pla General dels municipis de la zona nord, poden ésser instruments adequats per a incidir en aquest sentit.



Potenciar les zones industrials aprovades, però encara buides, a través de concentrar l'esforç privat

Protecció de l'agricultura, que constitueix un recurs econòmic de primera magnitud de molt difícil reemplaçament

- Actuació en aquelles infraestructures viàries que presentin una gran rendibilitat social respecte al cost; o sigui, aquelles que, a més d'establir una comunicació necessària, donin suport a sectors deficientment urbanitzats o als nous sectors programats, que utilitzin obres ja existents, tot causant el menor impacte possible a les poblacions –desviació de la circulació rodada perimetralment als nuclis habitats–, i que representin un suport al transport públic.

En aquest sentit, seria bo de desviar el pas pels nuclis urbans de Cornellà, Sant Joan Despi, Sant Feliu i Molins de Rei, establint un eix de comunicació fronterer amb la zona agrícola al llarg de l'esquerra del Llobregat; de manera anàloga, seria bo d'establir una variant de la carretera de Sant Boi a Castelldefels, tancant i donant

suport a l'actual franja industrial deficientment urbanitzada; és urgent la desviació de la circulació del nucli de Sant Boi vers Sant Vicenç, i les variants dels passos urbans de Pallejà, Sant Andreu de la Barca i Martorell. També convindria l'enllaç del Prat amb el camí ral de València. Menció específica mereix el tram del cinturó litoral de Sant Feliu a la Zona Franca ja que, malgrat la incidència que tindrà en l'agricultura, és una obra imprescindible per a donar servei a la zona del delta i desviar el trànsit pesat vers el port.

Les prioritats sobre xarxa viària establertes per la Corporació Metropolitana de Barcelona donen suport a això que hem exposat fins ara.

- Potenciació de les zones industrials aprovades, però encara buides, a través de concentrar

l'esforç privat, donant-les de serveis i infraestructures per fer-les més atractives a les noves indústries.

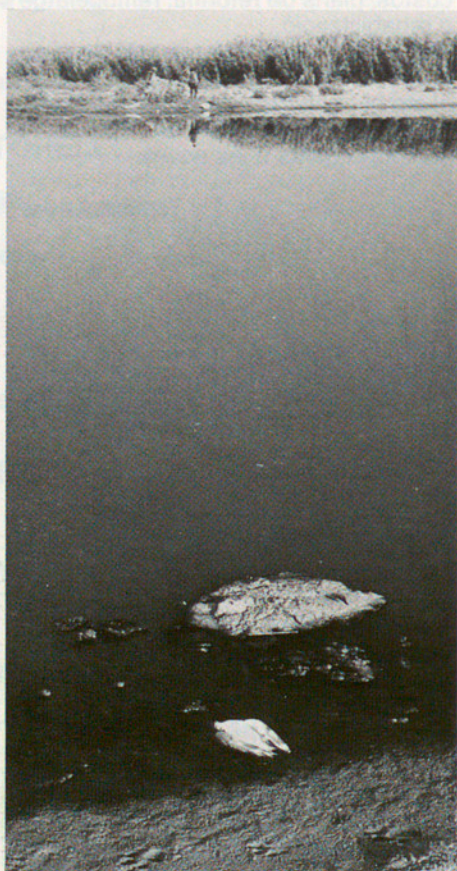
En la zona del delta caldria consolidar la primera franja industrial actual, i evitar l'afectació de la segona franja prevista en el Pla General Metropolità –zones de Sant Boi a Castelldefels, i de Cornellà a Molins de Rei–, ja que, ara per ara, no és necessària. Caldria també flexibilitzar la normativa per facilitar la implantació de petites indústries. En la zona nord existeix una oferta de sòl absolutament desmesurada(6). Seria bo de concentrar les actuacions a fi d'evitar d'esquitxar tot el territori, i sobretot, evitar el greu error de continuar situant noves indústries en les cubetes de Castellbisbal i Martorell-Abrera.

La revisió del Programa d'Actuació Urbanística del Pla General Metropolità i les revisions de plans generals en les poblacions de la zona nord haurien de tenir molt en compte aquestes qüestions.

- Protecció de l'agricultura(8) –especialment les del delta i de les cubetes de Castellbisbal i Martorell-Abrera– ja que constitueix un recurs econòmic de primera magnitud de molt difícil reemplaçament. Caldria evitar noves afectacions urbanístiques en sòl agrícola i establir unes condicions aptes per a la permanència de l'activitat agrícola. En aquest sentit, la reutilització de les aigües depurades per a reg –prevista en el Pla de Sanejament Metropolità–, la fabricació d'adob agrícola a partir de les escombraries –prevista en la planta de recuperació del Baix Llobregat–, i la potenciació –o protecció– de canals de reg i camins agrícoles, constitueixen actuacions positives. Seria bo d'estudiar alternatives al centre direccional de transport de mercaderies del Prat i al centre ferroviari de Sant Boi previstos en plena zona agrícola. En aquest sentit, l'ampliació de l'aeroport també significaria la pèrdua de moltes terres agrícoles.



La Siemens de Cornellà (Fotos Toni Baños)



Desembocadura del Llobregat

Prestar una atenció especial al sector dels serveis, sobretot els més qualificats, i preservar i fer pública la zona costanera

- Prestació d'especial atenció al sector dels serveis, sobretot els més qualificats, ja que podrien incidir en un major reequilibri de l'estructura d'ocupació de la comarca i a una eventual absorció de part de l'atur existent. A més, això proporcionaria centres d'atracció en el si de la comarca, de la qual cosa estem absolutament mancats.

En aquest sentit penso que cal promoure el Polígon de Sant Joan Despi com a centre comercial i d'equipament supramunicipal de l'agrupació municipal del Delta Oriental (Cornellà); també caldria valorar molt positivament la possible instal·lació d'un campus universitari a Sant Boi, per l'activitat que això generaria a tota la zona; finalment, crec que podria constituir una bona localització de serveis per a la zona nord l'àrea on es troben les estacions de ferrocarril de Martorell.

- Preservar i fer pública la zona costanera –platges i pinedes– com a zona d'esbarjo de les poblacions de la comarca i de la metròpoli, així com protegir les zones lacustres, de gran valor ecològic.

En aquest sentit cal evitar decididament l'ampliació de l'aeroport, ja que comportaria l'arribada i sortida d'avions seguint la línia de la costa; caldria evitar també les noves edificacions en el si de les pinedes. També caldria la recuperació dels antics camins a les platges, especialment en la zona de Viladecans i el Prat.

- Preservació de l'aqüífer. Comporta actuacions envers les extraccions d'àrids –tractament adequat de les actuals fins a la clausura, i establiment d'un pla especial per a les extraccions que contempli la protecció de l'aqüífer i les zones agrícoles–, control públic i coordinat de les extraccions d'aigua a fi d'evitar la progressió salina, i la recàrrega artificial amb vista a recuperar-lo.

Aquestes línies directrius apuntades fins ara –que no pretenen ser exhaustives– penso que constitueixen les bases d'una nova forma de concebre l'ordenació territorial i l'actuació que se'n deriva, una alternativa a la forma com s'ha

Per preservar l'aqüífer cal actuar envers les extraccions d'àrids i controlar i coordinar les extraccions d'aigua

desenvolupat la comarca durant els últims 25 o 30 anys.

- (1) **La divisió territorial de Catalunya**, publicat per la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1937.
- (2) M. Roa i López. **La comarca del Baix Llobregat. Consciència d'una realitat?** Document presentat al Prat de Llobregat el 22 i 23 de gener 1977 en la reunió sobre «La conurbació barcelonina», de l'Àmbit d'Ordenació del Territori del Congrés de Cultura Catalana. (No publicat.)
- (3) Ll. Casassas i J. Clusa. **L'organització territorial i administrativa de Barcelona**. Encarregat per l'àrea de Descentralització i Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona. 1981.
- (4) Ll. Casassas i J. Clusa. **L'organització territorial de Catalunya**, encarregat de la Fundació Jaume Bofill, maig 1981. En curs de publicació.
- (5) J. Rafols. **Problema de la vivenda en la EMMB**, 1981 (en curs de publicació per la CMB).
- (6) J. Clusa i altres. **Localització industrial a la zona metropolitana de Barcelona**. 1981 (en curs de publicació per la CMB).
- (7) C. Riba i Romeva. **Alternatives d'ordenació del territori del Baix Llobregat**. Ponència presentada a les I Jornades d'Estudis sobre el Baix Llobregat, el 21/2/1981, a Sant Feliu de Llobregat. (Pendent de publicació a la revista CEUMT.)
- (8) **L'agriculture dans l'aménagement des aires peri-urbaines**. (Volum I. Synthèse.) Organisation de coopération et de développement économiques. Paris, 1979.



El mercat municipal, al barri centre de Cornellà (Foto Toni Baños)

El Baix, de l'ahir rural a l'avui suburbial

per Jaume Codina,
president del Centre d'Estudis
Comarcals del Baix Llobregat

Del congost de Montserrat fins a mar (37 quilòmetres) la vall del riu Llobregat és ampla –llevat momentàniament dels congosts de Martorell i Pallejà– i acull a banda i banda les localitats de la contrada, generalment visibles entre si, així com les petites valls transversals que aboquen llurs rieres al riu i on, més amagades, s'hostatgen les poblacions diguem-ne interiors, que encara avui romanen més fidels a les formes de

vida tradicionals pròpies. A la dreta i a l'esquerra les muntanyes donen l'esquena respectivament al Penedès i al Vallès, amb els casos basculants de Gelida a la dreta i Olesa de Montserrat i Castellbisbal a l'esquerra. Tota la resta d'aquest extens territori de 375 quilòmetres quadrats constitueix el Baix Llobregat, acabat al sud en un extens delta de quasi cent quilòmetres quadrats –el més gran de Catalunya després del de l'Ebre– i que va del Montjuïc a les costes de Garraf. Si geogràficament aquest territori constitueix una unitat natural vertebrada per la vall fluvial, no té res

d'estrany que històricament els seus pobladors hagin mantingut arrelat un sentiment d'afinitat i identitat, àdhuc abans que hom parlés de les comarques. Els «homes del Llobregat» o simplement «el Llobregat» és una expressió conceptual que apareix a la documentació des dels temps medievals de la infantesa de Catalunya amb un sentit equivalent a la de «Maresme», la de «Vallès» o la de «Penedès», i sempre referida a l'actual Baix Llobregat; com exemple més conegut valgui el de la institució del sometent, pel rei Jaume I, el 1257. És a dir, l'expressió «homes del Llobregat» forma també una unitat històrica, malgrat que les jurisdiccions feudals hi hagin estat plurals a través dels temps: les baronies de Castellví de Rosanes (amb àmbit territorial a Martorell, Abrera, Sant Andreu de la Barca...), Cervelló (Corbera, Torrelles...) i Eramprunyà (Begues, Gavà, Castelldefels, Sant Climent, Viladecans), a més de les d'Església i dels pobles reials. Una trentena de municipis actuals.

La distància física al món antic féu que la comarca tingués dues capçaleres situades, respectivament, riu amunt i riu avall. A dalt, la vila de Martorell, i a baix la de Sant Boi, punts estratègics neuràlgics i vitals per a la integritat de Barcelona, acompliren la funció de doble capitalitat comarcal a través de llurs fires i refires anuals, llurs mercats setmanals i llurs centres notariais i administratius. En part ho conserva encara Martorell, però no així Sant Boi, que ha vist sorgir perilloses competències demogràfiques als municipis veïns: l'Hospitalet, Cornellà, el Prat... Quan el règim borbònic imposà la divisió provincial i la creació



Torre de Defensa (segle XVI) a Castelldefels (Foto Pere Monés)

«El Llobregat» és una expressió conceptual que apareix a la documentació des dels temps medievals de la infantesa de Catalunya

L'expansionisme barceloní ha mossegat les comarques del seu entorn. En la democràcia i en la dictadura

de partits judicials al segle XIX, elevà a cap de partit del Baix Llobregat –sense anomenar la comarca ni reconèixer-la **de jure**, però sí **de facto**– la petita població de Sant Feliu, localitat sense la menor tradició administrativa però col·locada al bell mig de la contrada; solució eclèctica per a una comarca atípica.

La riquesa agrícola

Fins arribar a l'era industrial, l'agricultura ha constituït la principal riquesa del Baix Llobregat. A un extrem, la muntanya de Montserrat voltada d'oliveres i de vinya més enllà, avall, cap a l'Anoia i la seva confluència amb el Llobregat. Immediatament, a la vall mitjana, hi començaven els fruiters que tanta anomenada havien d'arribar a donar a la contrada: presseguers, pruneres, pomeres, nesprers, cirerers, pereres. El delta s'obria progressivament a l'economia amb una colonització de base cerealística, incrementada, des de l'arribada del regadiu al segle XIX, amb una horticultura de tipus intensiu cada dia més rica. El Baix Llobregat, i especialment les valls mitjana i baixa o delta, es constituïa en el gran proveïdor de Barcelona a partir del segle XVIII. Les localitats s'especialitzaven en productes que han arribat als nostres dies: les cireres de Sant Climent, els espàrrecs de Gavà, els melons, mongetes i carxofes del Prat, les pomes de Sant Boi, els préssecs de Sant Feliu o Sant Joan Despi. A partir de la primera guerra mundial començà l'exportació agrícola del Baix Llobregat en gran escala a l'Europa rica. La producció hi arribà a ser de primera magnitud, sobretot al delta, de terra fèrtil com la de tots els deltes, i on, a través de tres, quatre i fins a vuit collites anuals (en el cas del farratge), sobresurt l'exemple del municipi del Prat, que, amb una superfície de 32,8 quilòmetres quadrats, arribà a ser en xifres absolutes el poble que més contribuïa en Rústica de tot l'Estat espanyol.

La riquesa agrícola de la comarca s'hi aguanta fins a mitjan el nostre segle, en què comença ràpidament a davallar enfront de l'escomesa industrial i l'ocupació urbana i de serveis. Les terres més fèrtils del delta i la vall

baixa i mitjana són les més castigades, precisament. La muntanya es podria defensar millor, però també acusa la crisi de l'agricultura entre les noves generacions. En un estudi recent (1980), la Unió de Pagesos de la comarca calcula que resten en tot el Baix Llobregat unes 10.500 hectàrees dedicades al conreu agrícola, entre secà a la muntanya (4.500 ha) i regadiu al pla (6.000 ha). Les xifres són tanmateix prou importants encara, i malgrat tot, per a procurar endegar una política de racionalització envers una agricultura hortofrutícola protegida, de rendiments alts i fàcil comercialització. Però el desinterès real dels nostres dirigents pel que fa al camp duu camí de fer-se proverbial.

D'altra banda, la dualitat d'accions entre els municipis afectats per l'Àrea Metropolitana i la resta dels de la comarca, cadascú tirant pel seu cantó, no contribueix pas a millorar les coses.

El mateix Pla Comarcal de l'Àrea Metropolitana concedeix generosament a l'agricultura el sobrant del sòl programat per a usos urbans i industrials, que priven d'una manera absoluta en la ment dels tècnics d'aquella Corporació. D'acord amb el Pla, l'agricultura hi fóra –cas de subsistir-hi a la pràctica en un sol pam– com una espècie de **rara avis** digna de ser visitada cada dia pels

respectius escolars com qui va al zoològic.

El sentiment comarcal

1936, 1953, 1964... Una vegada i una altra, l'expansionisme barceloní ha mossegat les comarques del seu entorn. En la democràcia i en la dictadura.

Els historiadors d'aquesta contrada sabem prou bé que fins al segle XIX Barcelona tenia la seva pròpia comarca **natural**, que eren els pobles que formaven l'anomenat Pla de Barcelona: Sants, Sarrià, Sant Gervasi, Gràcia, Horta, Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar. El creixement urbà de la capital produí l'annexió gradual d'aquells municipis a l'urbs (el darrer fou el de Sarrià, el 1921), que quedà de tota manera mancada de territori en un futur pròxim.

El 1936 la Generalitat, bo i afirmant que estructurava Catalunya en comarques i vegueries, mutilà les del Maresme i Baix Llobregat amb la creació, **per primera vegada a la història de Catalunya**, d'una comarca **artificial** que anomenà «el Barcelonès» (nom també totalment artificial, sense la més mínima tradició històrica), compost pels municipis de Barcelona, Badalona, Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramenet, l'Hospitalet de Llobregat, Esplugues de Llobregat i Sant Just Desvern.



El barri de Sant Ildefons a Cornellà (Foto Pere Monés)

El Baix Llobregat no constitueix un exemple acabat i formal del model comarcal sinó que n'és una mostra atípica en més d'un aspecte

La industrialització al Baix Llobregat és un fenomen tardà malgrat la situació geogràfica de la comarca, veïna a la capital catalana

Des d'una òptica centralista, com ha estat en bloc la utilitzada fins avui pels nostres polígrafs –per dir-ho d'alguna manera general–, la decisió de la Generalitat va merèixer i ha vingut gaudint d'una capa de silenci benivolent i fins de complicitat. Malgrat tot, es tracta d'un veritable i antidemocràtic abús de poder.

Amb un tal precedent «democràtic» no ha d'estranyar que el 1953, sota el franquisme, fos «creada» una nova comarca artificial, ara de 26 municipis del Baix Llobregat, Vallès Occidental i Maresme, amb el nom de «Comarca de Barcelona». Resultant totalment inoperant, fou substituïda el 1964 per l'anomenada Àrea Metropolitana de Barcelona, que incidi en el mateix desmembrament de les comarques naturals properes a la capital.

Arribat l'actual període democràtic, la incongruència rau en la supervivència dels mecanismes de funcionament de l'Àrea Metropolitana a través de l'anomenada Corporació Municipal Metropolitana de Barcelona, on ni tan sols no estan representats directament la meitat dels municipis, uns municipis que no foren consultats quant a llur

voluntat d'integració, ni abans en la dictadura ni ara en la democràcia. Per tot plegat el sentiment comarcal és molt viu en una comarca com la del Baix Llobregat, que no constitueix precisament un exemple acabat i formal del model comarcal, sinó que més aviat n'és una mostra atípica en més d'un aspecte, com ha assenyalat fa ben poc el geògraf Vilà i Valenti en parlar de «L'originalitat comarcal del Baix Llobregat» en un acte del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, celebrat a Martorell: manca d'una capitalitat comarcal, dormitori i suburbi barcelonins, etc. Malgrat aquestes evidències, el sentiment de comarca pròpia hi existeix i hi subsisteix a primera línia, tant a nivell personal –massa immigrada a part, parcialment– com col·lectiu, on entitats, associacions, centrals sindicals i partits polítics sense excepció anteposen llur identitat comarcal a qualsevol altra divisió territorial després de la local i la catalana. I cal dir que la reacció contra l'absorcionisme de la capital té una bona dosi en el joc d'aquesta espècie de revifalla comarcalista operada de fa uns anys al Baix Llobregat, si bé –com

hem dit abans– el sentiment comarcalista no hi havia estat mai esmorteït. La gent se sap i se sent baixllobregatina, com s'hi sabien i s'hi sentien llurs avantpassats.

La industrialització

Començada al segle passat i principis del present amb les colònies tèxtils de vora el riu a Esparreguera, Olesa i la més coneguda Colònia Güell a Santa Coloma de Cervelló, la industrialització al Baix Llobregat ha constituït un fenomen tardà malgrat la situació geogràfica de la comarca, veïna a la capital catalana. L'Hospitalet s'industrialitzà coetàniament a la perifèria barcelonina (Sants, Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar); però no és fins després de les dues conflagracions mundials que el procés d'industrialització del Baix Llobregat rebé sengles empentes d'importància. La segona, a partir de la dècada del 1951 al 1960, fou la definitiva: les zones industrials anaren multiplicant-se i pujant riu amunt fins més enllà de Martorell, desplaçant els conreus en bona part. Paral·lelament, a partir del 1965, l'antiga Zona Franca de



“Era” el pont de Carles III, a Molins de Rei

Tota la comarca podia haver esdevingut una gran Ciutat de Repòs a escala 1/10 d'aquella somniada pels homes del GATCPAC fa mig segle a les platges de Castelldefels

En canvi, avui la constatació és la d'una antiga comarca, transformada en un suburbi gegantí, estrany i paorós

Barcelona o Marina de l'Hospitalet (la terra fèrtil de les vuit collites anuals), entre Montjuïc i el riu, fou convertida en un polígon industrial que avui és el més important (150 empreses de mitjana i gran indústria) de l'Estat espanyol. Des de fa uns anys la crisi econòmica mundial en què estem immersos ha frenat l'expansió industrial al Baix Llobregat. L'ocupació d'aquest sector hi és avui de l'ordre d'uns centenars de milers d'obres –manquen estadístiques fiables– i en viu la gran majoria de la població. La comarca, que en entrar al segle xx comptava cinquanta mil habitants, en té avui setze vegades més: 800.000, l'Hospitalet inclòs. L'allau immigratòria hi ha estat impressionant i hi és numèricament majoritària. Els municipis pateixen tots greus dèficits urbanístics, però els de caire sociològic no queden enrera, polaritzats cada vegada més en la qüestió de la llengua respectiva, el català i el castellà, problema de conseqüències imprevisibles.

La industrialització a la comarca ha arribat, malgrat la crisi actual, a punts

de saturació en algun indret, com sembla sobretot que s'esdevé al delta.

La disminució constant de les reserves hidrològiques del subsòl i la impossibilitat de la Societat General d'Aigües de Barcelona de subministrar (a un preu, però, vint vegades més alt que el de l'aigua presa directament del subsòl del delta) el líquid element amb finalitats industrials, senzillament perquè no en té prou, ha obligat la indústria a cercar d'altres emplaçaments. Hi jugen també, com és de suposar, més factors negatius: salinització de les aigües, inseguretat en la ubicació (projecte irresolt de desviar el riu per eixamplar el port de Barcelona terra endins (!), ampliació continuada de l'únic aeroport europeu en una conurbació de tres milions d'habitants, projecte de creació d'un gran centre de comunicacions del sud de Barcelona a les 300 hectàrees més fèrtils que encara resten al delta), etc., etc.

La mentalitat tècnica dels nostres urbanistes ignora –tant se val– la filosofia de la frase d'Ildelfons Cerdà

al·lusiva a ruralitzar la ciutat i urbanitzar el camp. Siguem francs i confessem-nos sense embuts que les coses no han canviat malgrat l'adveniment d'un règim democràtic. Abans la culpa del desgavell urbanístic –i, com a conseqüència, ecològic i humà o sociològic– «era» de la dictadura. I ara de qui és? Tota la comarca podia haver esdevingut una gran Ciutat de Repòs a escala 1/10 d'aquella somniada pels homes del GATCPAC fa mig segle a les platges de Gavà i Castelldefels; una Ciutat de Repòs plenament compatible amb una agricultura pròspera i una indústria racionalitzada. En canvi, avui la constatació és la d'una antiga comarca, transformada –i sobretot **transformat-se!**– en suburbi, en un suburbi gegantí, estrany i paorós. Ens hi juguem massa per badar tant. Un Pla Director de Catalunya per quan ja hàgim perdut el tren? Veniu, veniu al Baix Llobregat a fer pràctiques d'esport i ciutadania.

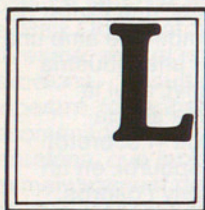
Comarca o suburbi, aquesta és la qüestió. Aquí també es tracta de ser o no ser.



Els contrastos urbanístics, el desgavell (Fotos Toni Baños)

Una alternativa cultural per al Baix Llobregat

per Ignasi Riera
escriptor i editor



La primera acció cultural a la comarca del Baix Llobregat passa, em penso, pel seu reconeixement. Cosa no gens senzilla

tractant-se com es tracta d'una comarca sotmesa a uns ferotges ritmes de creixement desigual. En efecte, qualsevol pla d'acció cultural haurà de vehicular una proposta transformadora, arrelada en la memòria d'allò que fou i en el projecte d'allò que ha de ser. Obvi. Però no gens senzill en un Baix Llobregat que té ben poc a veure amb aquell Pla del Llobregat agrícola de

començaments de segle que acabava de descobrir la riquesa de l'aigua subterrània i s'oferia com a zona industrial ben comunicada amb Barcelona, però on els contactes entre els pobles veïns sovintejavien, entre emulacions i picabaralles. Conèixer i reconèixer la comarca ens portarà, a més, a sospesar-ne la transcendència i tot allò que ens juguem en aquesta llenca conflictiva del país. Tant per la multitud de gent que hi viu com per la significació cultural i política de la comarca, altrament petita mostra dels grans sectors de Catalunya (litoral, agricultura, indústria, segona residència, serveis nacionals, xarxa viària, comunicacions per tren,

aglomeracions suburbanes, sota l'ombra montserratina i al llarg del Llobregat, espinada de la història social catalana). La degradació definitiva –urbanística, social, cultural, econòmica, ecològica– del Baix Llobregat trasbalsaria l'equilibri fràgil de tot el territori nacional i ens abocaria –més encara!– cap a una definitiva suburbialització.

Evitar la suburbialització

Tal és el mot –suburbialització– que empen al Baix Llobregat per poder definir allò que cal evitar sigui com sigui. ¿Per què? Perquè un cop **suburbialitzats**, devorats pel magma d'una ciutat informe, perdriem tota possibilitat de presència o de protagonisme, d'instint de supervivència.

Aquest preàmbul tenia sentit d'eix: tota proposta cultural per al Baix Llobregat haurà de fer front amb eficàcia a la inèrcia negativa que ens duu cap a la congelació. Entorpia cultural de signe fatalista que completaria l'acció dels anys cinquanta i seixanta, sota l'imperi –de conseqüències tràgiques– dels especuladors, dels Samaranchs, dels Figueres, dels Porcioles. El model urbanístic que ells van crear –el paradigma seria la «Ciudad Satélite de San Ildefonso»– explicaria el concepte de cultura que els movia. I hi ha marcs urbanístics que imposen, evidentment, límits insalvables a qualsevol activitat cultural normalitzada. Fins al punt que el professor Ros Hombravella, en un debat recent sobre la immigració a Catalunya, es veié obligat a dir –després de descriure el desgavell urbanístic imposat a tota la perifèria barcelonina– que només amb inversions econòmiques



Manifestació, l'any 1975, a Cornellà: el primer Congrés de Cultura Catalana (Foto Toni Baños)

Tota proposta cultural per al Baix Llobregat haurà de fer front amb eficàcia a la inèrcia negativa que ens duu cap a la congelació

L'ofensiva cultural passa per la reforma de l'escola, per l'instal·lació de biblioteques, museus, arxius, centres de documentació... i per una política coherent dels ajuntaments

poderosíssimes seria possible començar a crear les condicions de possibilitat d'una vida i d'una acció culturals dignes.

La reforma de l'escola

Un altre aspecte bàsic d'aquesta ofensiva cultural passa tant per la reforma de l'escola com per la proposta d'aspiracions acadèmiques més elevades (i possibles). No és aquest el lloc per resumir un no-nat llibre blanc sobre les escoles a la comarca, però sí per recordar la inestabilitat dels equips docents als centres estatals d'EGB (majoritaris), els déficits científics, la lentitud del procés de catalanització, la insuficiència crònica de l'ensenyament pre-escolar, la massificació dels Instituts d'Ensenyament Mitjà, les propostes poc engrescadores dels centres de FP, etc. Amb l'inconvenient que fins avui els set-cents mil habitants del Baix Llobregat s'han de traslladar fora de la comarca si volen cursar estudis superiors, sempre objectiu i aspiració legítima de qui ha cursat batxillerat. ¿Quantes ciutats universitàries d'Espanya compten amb un entorn demogràfic menys important que el de la nostra comarca? «Les distàncies amb Barcelona, però –ens respondrà algú– són escasses.» Cosa que és parcialment certa..., ja que si bé no són excessives basten avui per avui per impedir a molts l'accés pràctic a la Universitat o per obligar-los a estudiar fora del seu ambient.

Preocupa també, a la comarca, la comunicació, oral i escrita. Les publicacions locals, ressenyades per Mercè Renom –18 revistes amb un tiratge conjunt de 14.050 exemplars– fan una tasca notable... però els diaris barcelonins de gran abast continuen subvencionalitzats, informativament, el Baix Llobregat. Els intents de posseir un periòdic que cobris informativament aquesta unitat mal definida que és la comarca han fracassat per falta de suport. Ara el signe de la informació és oral: les emissores municipals, mancades encara d'una legislació i d'una regulació que les estabilitzi, cobreixen un espai encerclat, si bé amb una clara vocació global i amb propostes de coordinació

intermunicipal. Les converses recents entre alcaldes, tendents a programar una televisió comarcal, així com les iniciatives privades (d'un centre comarcal de radiodifusió) assenyalen més allò que manca que no pas allò que ja hi ha.

Un panorama desolador

Una política cultural amb pretensions ha de comptar amb un pla progressiu d'instal·lació de biblioteques, museus, arxius, centres de documentació... El panorama del Baix Llobregat és tan desolador com paradoxal: les biblioteques són plenes de gom a gom, refugi últim d'uns estudiants sense lloc adequat a casa. ¿Cal insistir, tanmateix, en la inadequació entre una demanda creixent i unes instal·lacions proporcionalment massa reduïdes? La multiplicitat de xarxes (Generalitat, Diputació, Caixes d'Estalvi) no permet, tampoc, un aprofitament més sistemàtic de les biblioteques. En aquest sentit, la proposta de la senyora Dolors Lamarca, com a cap del Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya, a Molins de Rei, el 23 maig de 1981, podria ser considerada com un bell desig o com una esperança concreta?

Pel que fa als museus, cal recordar el robatori, recent encara, al museu «Vicenç Ros» de Martorell, així com la seriositat de les tasques del Museu Municipal de Molins de Rei. Que a Sant Just hi hagi una masia destinada a museu, o que a Pallejà comptem ja amb un petit museu, o que a Cornellà hi hagi possibilitats de rescatar de les rates els fons de Can Mercader no ens pot fer oblidar que parlem d'una zona molt ampla, en la qual els museus haurien de tenir una vessant pedagògica, d'identificació de tot allò que ha desaparegut o que desapareix.

Els ajuntaments

Preocupa també la política cultural dels municipis, més d'un cop obsedits per unes associacions de veïns, mal definides d'ençà que els representants del consistori ja han estat elegits per sufragi popular, i que no sempre han elaborat una política cultural coherent per a les entitats històriques. L'esforç dels ajuntaments nous per ocupar el

carrer festivament, per celebrar el calendari folklòric, per mirar d'atraure els infants cap a un cert tipus de festa, per recuperar noms de carrers o per subvencionar algunes activitats (musicals, d'esplai, pictòriques), més el suport a alguns premis literaris (Vallirana, Sant Feliu, Martorell), així com l'elaboració d'un primer catàleg del patrimoni arquitectònic..., entre altres, han estat aportacions positives. Tanmateix, el bloqueig econòmic de la majoria d'aquests ajuntaments, els conflictes no sempre ben resolts amb grups de pressió demagògica, el respecte acrític envers una pretesa concepció limitativa de l'anomenada «cultura popular» (terme sospitosíssim), una política d'intervencionisme directe (com si un ajuntament pogués tenir un projecte cultural comunicable, estalinianament!) expliquen que les coses són encara a les berceles, que l'acció cultural ha de comptar amb un clima favorable (menys sotmès a oportunitats electorals).



Casa on residí, a Sant Boi de Llobregat, Rafael de Casanova (Foto Pere Monés)

La política lingüística és una qüestió cultural de primer ordre en una comarca com el Baix Llobregat, pionera, d'altra banda, de la campanya «Català a l'Escola»

La llengua

En una comarca com el Baix Llobregat hi ha una qüestió cultural de primer ordre: la política lingüística. El Baix Llobregat va ser la comarca pionera de la campanya «Català a l'Escola» (recordeu les accions i mobilitzacions del Prat o de Cornellà els anys 1973-74), si bé és alhora una de les comarques on els enfrontaments lingüístics podrien adquirir una virulència més perillosa. Amb una composició social complexa, amb estructures suburbanas que han fet possible la juxtaposició no integradora de comunitats d'origens diversos, el Baix Llobregat pot assistir a un enverinament de relacions –camp de batalla d'una guerra de llengües– de signe perillosíssim. La manca de credibilitat de la política d'un govern sense relacions estables amb el món de la immigració pot ser un nou fre a l'acció, encara tímida, d'un esforç per recatalanitzar el país (d'acord amb el desig majoritari, si les enquestes no menteixen, dels actuals baixllobregatins). L'ofensiva contra la normalització lingüística (seria anormal el no-aprenentatge del català, indispensable per a comunicar-se amb un folklore, i una toponímia, i una

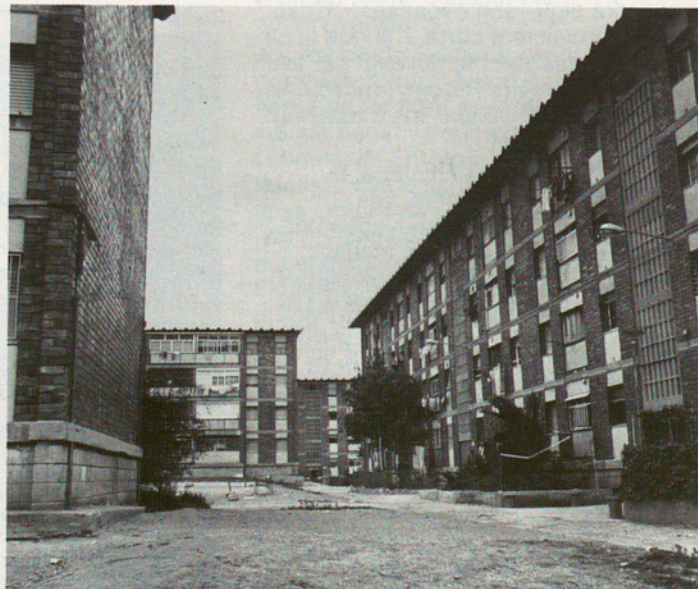
comunitat històrica local) pot venir tant d'un cert funcionariat passavolant com d'interessos polítics perturbadors. Ben al contrari, cal dir que si no guanyem per a una estabilitat lingüística el Baix Llobregat, on fites com la celebració del Congrés de Cultura Catalana van adquirir nivells modèlics i fins i tot paradigmàtics, començarà una mena de fraccionament programat, poble per poble, recolzat en torsimanyes que us diran tot allò tan fals de la llengua dels rics contra «la lengua del pueblo». Ben a l'inrevés, les entitats històriques que han empès fins avui projectes culturals suggerents han aconseguit d'integrar desigs d'aparença divergent i d'accents plurals.

El Centre d'Estudis Comarcals

Si bé d'una modèstia aclaparadora, el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (iniciat, entre prohibicions, cap al 1974, aprovat, finalment, cap a les acaballes del 1980) ha tractat de ser un vehicle (no hegemònic) de canalització de les aspiracions culturals de la comarca. Sense cap altre patrimoni que el treball dels seus socis, el Centre (fins ara nòmada, que ni seu social estable posseïa) ha aplegat estudiosos dispersos,

El Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat ha tractat de ser un vehicle de canalització de les aspiracions culturals de la comarca

esforçats i sovint lluitadors solitaris al llarg d'anys obscurs. La celebració, el febrer de 1981, d'unes primeres Jornades d'Estudi del Baix Llobregat –amb ponències de Jaume Codina, Miquel Tarradell, Josep Moran, Montserrat Pagès i Oriol de Bolòs, més un acte de cloenda sobre projectes d'ordenació del territori pendents d'aprovació a la comarca, tot en premsa, gràcies al suport de l'ajuntament de Sant Feliu, la capital històrica– expressava l'oferta i els límits del Centre d'Estudis. És ben clar que la dinàmica de la comarca ha allunyat els seus components d'una actitud estàtica de «savis de Vilatrista»: tots han entès, ben al contrari, que calia fer cultura amb una actitud bel·ligerant de defensa de la comarca. I així, un dels primers documents del Centre, d'ara fa vuit anys, cridava contra la desviació del Llobregat i esbossava un estudi sobre el drama de la pèrdua progressiva de l'aqüífer subterrani del Baix Llobregat. Enllesteixo aquestes consideracions telegràfiques amb una proposta: la d'iniciar un gran debat sobre com recuperar, per a la comarca, unes propostes culturals que ens portin a superar la suburbialització.



El barri Cinco Rosas de Sant Boi i el museu municipal de Molins de Rei: el Baix Llobregat és una comarca de contrastos amb un panorama cultural desolador (Fotos Pere Monés)

El Baix Llobregat vist des de dalt

per Josep
Maria Puchades



MOLINS DE REI. L'eix del riu Llobregat és també un eix de comunicacions: a la vora esquerra del riu (dreta de la fotografia) i ben a prop seu, l'autopista de Saragosa i de València és la infraestructura viària més recent. Més enllà i passant en traçat curvilini per dintre del nucli de Molins de Rei, la carretera de Madrid travessa el riu i la cruïlla de Quatre Camins, on es bifurca cap a l'est la carretera de València, i la de Sant Boi cap al sud. A la vora esquerra de la vall hi ha també el ferrocarril de Vilafranca (RENFE) i a la dreta el de Manresa-Igualada (Generalitat). El tros comprès entre el riu i el nucli de Sant Vicenç dels Horts és una mostra perfecta de com s'hauria hagut de respectar i protegir la zona de regadiu.

Aquest reportatge fotogràfic contempla dotze poblacions del Baix Llobregat. El vol fotogràfic correspon al febrer de 1980, i, en cada foto, el nord és a la part superior

Les fotos formen part de l'arxiu del Servei de Cartografia de la Diputació de Barcelona i els peus de foto han estat redactats pel director d'aquest servei, Josep Maria Puchades



EL PRAT DE LLOBREGAT. *El nucli de població del Prat ha crescut en una zona que durant molts segles ha estat fàcilment inundable pel riu Llobregat, en el llit del qual hom veu les obres de defensa contra les grans avingudes fluvials. S'ha dit del terme municipal que ha estat envaït i atacat per terra (situació de zones d'indústria incòmoda i de grans àrees de residència, com el polígon de Sant Cosme, visible a l'angle SW. de la fotografia), per mar (amb la regressió del litoral i dels seus estanys), i per l'aire, amb l'establiment del gran aeroport de Barcelona, una pista del qual és visible al sud de l'esmentat polígon de Sant Cosme. Encara hi podríem afegir, com hem vist, la lluita que ha de sostenir amb el riu, a l'altra vora del qual hom veu establiments industrials corresponents a la Zona Franca.*



SANT BOI DE LLOBREGAT. El riu Llobregat forma un angle recte en el vèrtex del qual hi ha el nucli progenitor de Sant Boi de Llobregat, que ha experimentat expansions en eixamples successius vers l'est i el sud. Els blocs dels edificis de la Ciutat Cooperativa, al límit nord, i els dels Camps Blancs, quasi al centre de la fotografia, destaquen per la seva extensió. També és ben visible, a banda i banda de la carretera en direcció a Viladecans, l'àmplia zona industrial que ha anat ocupant terrenys agrícoles al delta del riu.

Aquesta imatge fotogràfica contempla detalls molt interessants del riu Llobregat. El vol fotogràfic correspon al febrer de 1980, i, en cada foto, el nord és a la part superior.

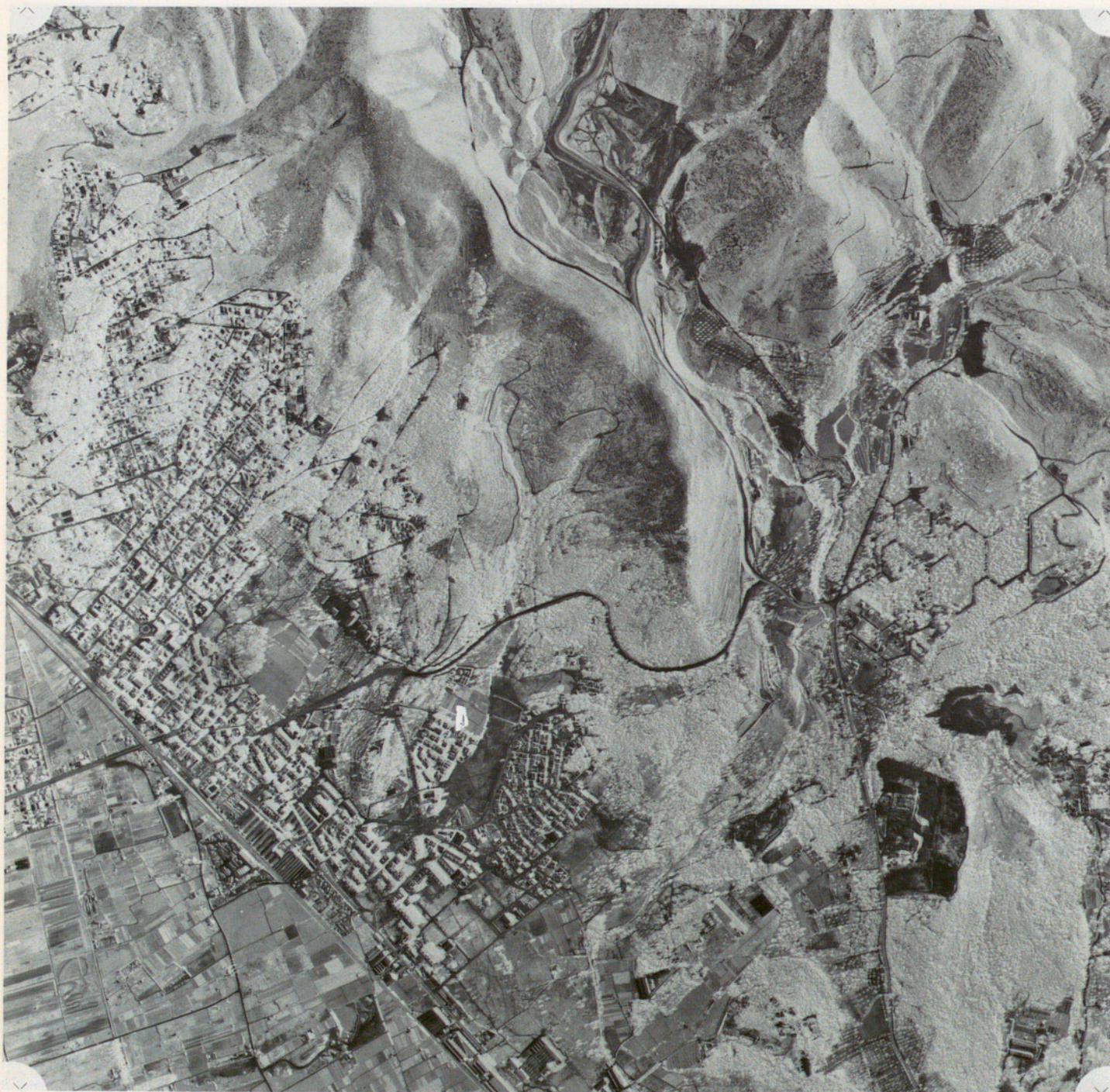
Les fotos formen part de l'arxiu del Servei de Cartografia de la Diputació de Barcelona i els plans de foto han estat redactats pel director d'aquest servei, Josep Maria Puchades.



MARTORELL. La confluència del riu Llobregat amb el seu tributari Anoia, per travessar tot seguit pel conegut congost la serralada litoral, determina l'emplaçament idoni de la població de Martorell, que constitueix una de les portes d'accés a Barcelona. Les comunicacions, l'abundor d'aigües, els boscos i els conreus, les activitats mercantils i socials, han afavorit el desenvolupament de la indústria i dels habitatges. A la fotografia hom observa l'autopista de Saragossa i de València que, després de travessar dues vegades el Llobregat, passa tangent al casc antic de Martorell i, més enllà, té la sortida per enllaçar amb la població i amb les dues carreteres que menen a Igualada, per la vall de l'Anoia i pels Brucs, respectivament.



GAVÀ. Per la carretera de Begues, Gavà és la porta d'accés a l'interior del massís calcari de Garraf. Els blocs d'habitatges enllacen l'edificació de Viladecans amb la de Gavà. A l'altra banda del ferrocarril les indústries ja arriben fins al camí vell de València, amb ocupació d'una part regada del delta. Queda, però, afortunadament, encara una extensió notable dedicada a l'agricultura que, entre altres productes, ofereix els estimats i saborosos espàrrecs.



CASTELLDEFELS. *Nombroses urbanitzacions de primera i, principalment, de segona residència, caracteritzen aquest terme municipal: les de vora mar tenen un bon accés des de Barcelona mitjançant l'autovia pròpia, que amb transversals adequades també comunica amb les situades a les vessants de muntanya. Tota aquesta gran extensió urbana fa que Castelldefels sigui una localitat en la qual, proporcionalment, la vialitat tingui un desenvolupament, en longitud i en superfície, dels més notables de Catalunya.*



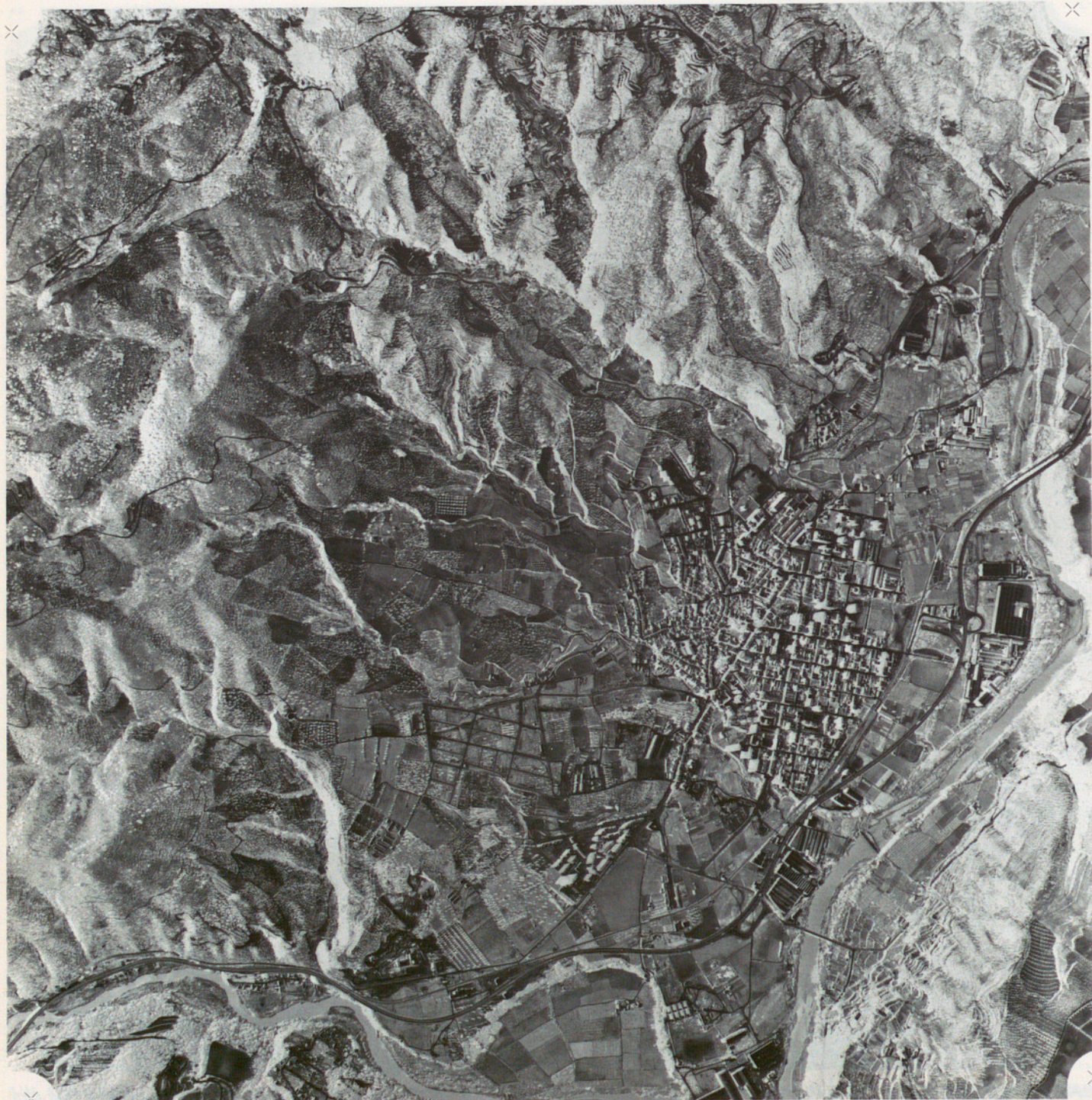
SANT JOAN DESPÍ. El nucli antic (al centre de la fotografia) es desenvolupa segons l'eix de la carretera de Sant Feliu de Llobregat a l'Hospitalet, en zona sotmesa a inundacions del riu. A l'est ve limitat per la línia de la RENFE, més enllà de la qual hi ha una zona industrial i un eixample que es juxtaposa amb el de Cornellà. En aquesta fotografia apareixen les principals captacions d'aigües potables, subterrànies i superficials, més pròximes a Barcelona.



VILADECANS. El nucli s'ha expansionat entre la riera de Sant Climent, al NE., i el torrent del Palmer, al SW.; per aquest indret l'edificació de Gavà arriba fins al límit del terme municipal. La zona industrial és a la part sud, entre la carretera i el ferrocarril, més enllà del qual s'estén el delta. El poble de Sant Climent de Llobregat, famós per la producció de cireres, es veu a l'angle superior esquerra de la fotografia.



SANT FELIU DE LLOBREGAT. La capital del Baix Llobregat, amb el seu nucli travessat per la carretera de Madrid, a mig aire entre les vessants de la Serralada Litoral i la vall al·luvial del riu, ha experimentat també una expansió notable. La indústria s'ha instal·lat, amb preferència, al nord de la població, a banda i banda de l'esmentada carretera, amb façanes generalment ben agençades. Hom veu a la vora dreta del riu una planta d'exploració d'àrids.



OLESA DE MONTSERRAT. A l'esquerra del riu Llobregat, tot just acabant de sortir del congost del Cairat, la població d'Olesa, d'antiga tradició tèxtil, ha crescut notablement entre el regadiu, les vinyes i el bosc, afavorida per les bones comunicacions, a les quals s'ha afegit fa pocs anys la Carretera d'Abrera a Manresa, visible al sud i a l'est del nucli.



CORNELLÀ DE LLOBREGAT. És una de les localitats del Baix Llobregat que ha experimentat una major creixença industrial i demogràfica, amb actuacions tan intenses com la del polígon d'habitatges de Sant Ildefons, visible quasi al centre de la fotografia. Les inundacions han afectat sovint de manera seriosa la part baixa de la població, tocant al riu.



SANT JUST DESVERN a l'esquerra (oest) de la fotografia, ESPLUGUES DE LLOBREGAT i part nord de L'HOSPITALET DE LLOBREGAT, al sud, i BARCELONA a l'extrem de l'Avinguda de la Diagonal (Parc de Cervantes) formen pràcticament un continu urbà. Al nord, els repeus de la Serralada Litoral als indrets de Sant Pere Màrtir. Ací hi ha els límits entre el Barcelonès i el Baix Llobregat, que ara estan en discussió per adaptar-los millor a una divisió territorial ajustada a la realitat comarcal de Catalunya.



El Baix Llobregat, detall d'un mapa editat pel Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona.

Josep Maria de Sagarra Santiago Rusiñol

L'any passat, 1981, fou commemoratiu de desenes d'aniversaris i centenaris. El més universal, el de Picasso, del qual «Arrel» reproduïx, a la fi de les següents pàgines de Cultura, un preciós dibuix sobre un home que tingué importants influències en la seva primera pintura, Santiago Rusiñol. Comemorar, en començar 1982, els aniversaris de l'any passat, vint anys de la mort de Josep Maria de Sagarra (1894-1961) i els cinquanta des de la mort a Aranjuez de Santiago Rusiñol, (1861-1931), és l'objectiu de les planes següents, a manera de balanç de l'any de l'aniversari i com a darrera aportació, en aquest marc, de l'històric valor de llurs obres respectives, que trobaren el seu ple sentit en la



Retrat de Sagarra, per Canals



Rusiñol, pintat per Casas

realitat de cada dia i en el poble de Catalunya. Les pàgines dedicades a Josep Maria de Sagarra s'obren amb un treball de recerca de Lluís Permanyer, un avenç en miniatura del que serà el seu proper llibre «Sagarra vist pels seus íntims», i es clouen amb una entrevista de Xavier Febrés al fill únic de Josep Maria de Sagarra, Joan. Les pàgines dedicades a Santiago Rusiñol contenen un article de Maria Aurèlia Capmany que uneix l'homenatge al llibre i al gran creador, segons les paraules que ella mateixa pronuncià a la Fira del Llibre de l'any passat. Segueix un breu reportatge-taula rodona, amb personalitats sitgetanes, sobre Santiago Rusiñol, junt amb un reportatge fotogràfic sobre el Cau Ferrat, la casa-museu que Santiago Rusiñol llegà a Sitges, realitzat per Pere Monés, amb textos d'Ernest Udina.

«Arrel» ha triat aquests dos gegants de les lletres i les arts catalanes per l'especial significat que ténen en relació amb activitats realitzades per la Diputació de Barcelona, que el 1977 creà el premi anual Josep Maria de Sagarra per a muntatges teatrals, premi que des de 1980 ha esdevingut per a la millor traducció de textos teatrals al català. A més, junt amb l'editorial Bruguera, la Diputació de Barcelona està publicant les obres de Shakespeare que Sagarra traduí al català: ja hi ha deu volums publicats, dos a punt d'ésser-ho i en sortiran un total de 28. Quant a Santiago Rusiñol, la Diputació de Barcelona, a través d'un conveni amb l'Ajuntament de Sitges, té des de 1933 cura del manteniment del Cau Ferrat, i ha estat voluntat de l'actual president de la Diputació, Francesc Martí, que totes les personalitats que visitin, d'Espanya o de l'estranger, la Diputació de Barcelona conequin els museus de Sitges i especialment el Cau Ferrat, per difondre la figura polivalent, popular, oberta, del gran creador i home de lletres català que fou Santiago Rusiñol.

El Sagarra de l'exili i de la resistència

per Lluís Permanyer

E

l 27 de setembre de 1961 moria Josep M.^a de Sagarra. L'últim poeta popular de Catalunya i un gegant de les lletres catalanes fou els darrers anys de la

seva vida objecte de tota mena de crítiques envers la seva postura civica i fins i tot envers la seva obra. No solament ningú encara no ha estudiat a fons el que succeí sinó que no deixa de ser sorprenent que no s'hagi fet un estudi crític i seriós de la seva producció literària i que tampoc no s'hagi fet un aprofundiment biogràfic (només tenim les **Memòries**, una de les millors peces de tota la literatura catalana però que, malauradament, només arriba fins al 1918, i una biografia molt breu de Josep M.^a Espinàs). Per aquesta raó i per l'amistat estreta que vaig mantenir amb ell i amb la seva família, em vaig decidir a escriure el llibre **Sagarra vist pels seus íntims**. Ja el tinc llest. Serà polèmic, aixecarà indignació i descobrirà un Sagarra desconegut. El que he escrit a continuació per encàrrec de la direcció d'«Arrel» és un resum molt curt d'un moment apassionant de la seva vida densa i rica. L'única pretensió que ha guiat el meu treball de recerca és la de donar a conèixer a les generacions actuals i a les de l'esdevenir la imatge d'un dels catalans grans d'aquest segle.

Amenaçat de mort

L'aixecament feixista del 18 de juliol no va sorprendre gens Josep M.^a de Sagarra: s'havia adonat que, tal com anaven les coses, havia d'esclatar.

Tot seguit va aprofitar la seva popularitat enorme i la xarxa d'amistats per lliurar-se en cos i ànima a la tasca perillosíssima de salvar gent. Com a traductor del Dant, el cònsol italià li professava una admiració autèntica; ell l'aprofità per fer embarcar persones en vaixells d'aquella bandera. El milionari Santiago Espona, el seu germà Ferran de Sagarra i d'altres van poder fugir així a l'estranger. La germana del poeta, superiora del col·legi de Jesús i Maria del carrer de Casp, també li demanà d'anar-se'n a l'estranger, però amb la condició que l'havien d'acompanyar cinc monges més. Aleshores no va tenir més remei que entrevistar-se amb el temible Aurelio Fernández, líder del Comitè de Milícies Antifeixistes. La conversa anà així:

–Vengo a pedirte que dejes marchar al extranjero a estas seis mujeres.
–Hombre, Sagarra, es que se trata de seis imonjas!
–Sí, pero resulta que una de ellas es mi hermana.

El cas és que ho aconseguí. Ell mateix les acompanyà fins a dalt del vaixell que les conduiria a Itàlia. L'assassinat del seu íntim Josep M.^a Planas, director de «El Be Negre», que ell havia pogut amagar a casa d'un amic estranger, el va alarmar. Aleshores decideix posar durant un temps terra pel mig: s'instal·la al Port de la Selva, a l'hotel de Dalmau Costa. L'acompanya Mercè Devesa, que des del 1931 és la seva **novia**. Encara no feia uns quinze dies que hi eren, quan el poeta Ventura Gassol,



A l'Alger. 1936



Cap a Tahití. 1937

L'últim poeta popular de Catalunya fou els darrers anys de la seva vida objecte de tota mena de crítiques envers la seva postura cívica i la seva obra

Es fals que Josep Maria de Sagarra s'exiliés voluntàriament com uns han escrit i molts d'altres han fet córrer

conseller de Cultura, li fa arribar el missatge que els «faieros» havien anat a casa seva per emportar-se'l detingut, i que, per tant, li enviava tot seguit un cotxe amb policies per conduir-lo a la frontera. Sagarra, per passar més desapercebut, es va disfressar de pescador i s'amagà a casa del forner del poble. No se'n va moure fins que arribaren els policies. Amb pescadora i cofat amb boina, va entrar sol a França. És, doncs, absolutament falsa la llegenda malèvola que havia deixat a la taula de casa seva un paper amb la quarteta:

**Dolça Catalunya,
pàtria del meu cor,
qui de tu s'allunya,
recony quina sort!**

Viatge de noces a Tahiti

Com també és igualment fals que havia marxat perquè no podia viure sense portar camises de seda o que s'havia exiliat voluntàriament com uns han escrit i molts d'altres han fet córrer. Mercè Devesa va rebre, al cap de tres o quatre dies, a Barcelona, una postal d'ell des de Perpinyà, signada per precaució Armand Duval! Li demanava que anés tot seguit a reunir-se amb ell, però que abans passés per la casa del

seu pare per portar-li una maleta plena de roba. Ella explica que quan arribà a la veïna vila francesa, Sagarra va tenir una alegria immensa. A l'acte es va posar un vestit blau marí de roba anglesa, va cobrir-se amb el barret fort i va agafar el bastó; ja es va sentir molt segur de si mateix. Es van traslladar amb tren a París.

S'instal·len en un hotel modest, on també s'hostatjava Melcior Font. Immediatament va anar a trobar els germans Tharaud, un dels quals havia conegut darrerament a Barcelona. Es van desfer pels Sagarra: els convidaven sovint i els presentaven a gent important. Per ordre de Tarradellas, el novel·lista Puig i Ferrer li lliurava periòdicament i puntualment una subvenció de la Generalitat perquè pogués viure amb la dignitat que mereixia.

Un bon dia, un dels Tharaud li va suggerir que, en lloc de romandre a París, que després de tres mesos ja coneix tot, fes un viatge a Tahiti que li serviria de tema per a escriure un llibre. A més, afegí, ell coneixia el president de les Messageries Maritimes i els faria un preu molt econòmic. Dit i fet. Però, abans Sagarra i Mercè es van casar. Francesc Cambó va fer a Mercè Devesa l'únic obsequi de noces que

tingueren: un xec de dos mil francs –quantitat ben respectable a l'època. Els amics catalans, presidits per Tarradellas, els organitzaren un dinar d'homenatge al millor restaurant: Larrue.

A final de desembre del 1936 s'embarquen a Marsella.

El viatge amb el «Commissaire Ramel» va ser molt divertit, ja que els passatgers eren particularment variats i ben pintorescos: entre ells el navegant que es farà cèlebre amb la «Kon-Tiki», Thor Heyerdahl, en viatge de noces. També va admirar dues coses que el van trasbalsar: veure volar en llibertat un colibri entorn d'un hibisc i la Creu del Sud; junt amb el naixement del seu fill Joan i el descobriment d'una au d'una gran raresa (Ampelig Garrula), són les coses que ell reconeix que li han fet una emoció més forta al llarg de la vida. I ell, que no traslluïa mai els seus sentiments íntims, es posava llavors ben vermell i guardava un silenci religiós. Al tercer dia d'ésser a Papeete es posaren el pareo i ja no se'l tragueren més. Aquelles terres exòtiques li van provocar una impressió considerable. L'ha reflectit amb mestria a **La ruta blava**, una obra excepcional dins de la literatura catalana, ja que es tracta d'un gran reportatge, gènere que no ha estat pràcticament conreat al nostre país. Es dins la línia dels Morand, Gide, France, Loti, Claudel. L'edició original catalana no fou publicada fins al 1964, en edició pòstuma. Salvador Espriu, però també les noves generacions d'escriptors, com Pere Gimferrer, Baltasar Porcel, Terenci Moix l'han elogiat amb escaïf. En canvi, el llibre de poemes **Entre l'Equador i els Tròpics** no fou ben rebut.

Després d'alguns mesos –viatjaren per les illes del Nord i van fer una llarga estada a Borabora, on no van veure ni un blanc–, Sagarra ja se sentia una mica avorrit d'aquella monotonia, i no s'estava de confessar: «Jo només sospiro per veure catedrals, menjar un plat de maduixes i un préssec.» Pel juliol del 1937 arriben a Marsella. I amb una il·lusió com si hagués fet deu anys que no ho assaborien, van prendre la mateixa **bouillabaise** que set mesos abans havien menjat en acomiadar-se'n.



Els Sagarra amb uns amics, a la platja de Punavia

De la fugida dels nazis a l'accidentada entrada a Espanya l'any 1940, quatre anys justos després d'haver deixat Barcelona

Fugen dels nazis

S'instal·len novament a París. I tot seguit Francesc Cambó accepta el mecenatge de pagar-li la traducció de **La Divina Comèdia**, que el 1939 ja havia començat a publicar a «La Veü de Catalunya». Aquest acord els va permetre viure bé i sense cap angúnia. Treballava amb gust i es divertien força, no deixant de freqüentar els restaurants en els quals aquella parella de **gourmets** es trobava al cel. Els Sagarra eren uns enamorats de França i dels francesos, i els anys d'exili en aquella terra que era com un país d'adopció s'ho van passar molt bé. El seu fill va néixer el 8 de gener, en un París tot nevat. A l'hora de triar el nom, el pare va dir: «Ja que pastem, fem-ho tot coques.» Va triar-li els tres noms més importants de l'Església: Joan, Pere i Josep. I així fou com per als Sagarra s'acabà la vida bohèmia que fins llavors havien gaudit. Poc després d'esclatar la guerra mundial i en veure que només repartien caretes antigàs entre els francesos, decideixen abandonar París. No va ser gens fàcil: quatre hores de peu dret per poder entrar a la Gare d'Austerlitz, amb en Joan en braços i tres maletes grans, una d'elles plena de **La Divina Comèdia**. Per fi arribaren a Saint-Sulpice-la-Pointe, prop de Tolosa. Era un poblet on s'havia refugiat i havia mort el seu pare. Com que ja els coneixien, hi van trobar bon acolliment.

Però en arribar l'hivern del 39, la casa no estava en condicions i van tenir por del fred; va ser el gran amic Alexandre Plana qui els va suggerir d'anar a Prada. No s'ho rumiaren dues vegades. Hi troben Pau Casals, Pompeu Fabra, Joan Alavedra, Puig Quintana. S'hi van ensopir molt. En apropar-se l'estiu començaren, ells que eren uns enamorats de la Costa Brava, a enyorar-se del mar, però això no els va durar gens. S'instal·len en un poblet deliciós de platja: Banyuls de la Marenda, al costat mateix de la frontera. Els acompanyava Alexandre Plana, el qual es quedà a viure amb ells en una casa gran, amb parc, que es deia «Villa des Mimosas». I qui havia de dir a Sagarra que el seu gran amic se li moriria poques setmanes després,

als braços. En aquella casa els va passar tot un seguit de coses: van tenir-hi a dormir una colla d'aviadors que fugien dels alemanys, jueus que s'escapolien de la Gestapo, la visita d'un gendarme que sospità de Sagarra fins que aquest li ensenyà la seva fotografia a la portada d'un periòdic literari francès.

Accidentada entrada a Espanya

Els Sagarra feia temps que no rebien diners de la Generalitat ni de Cambó, i estaven a l'última pregunta. Això els va decidir tornar a Catalunya. Però el cònsol d'Espanya a Perpinyà no va voler donar el passaport al poeta; li va recomanar que entressin la Mercè i el nen, i que ho gestionés a la Direcció General de Seguridat. I no van tenir més remei que fer-ho d'aquesta manera.

A Madrid vivia des de feia anys el germà gran d'en Sagarra. El seu nebot, que havia fet la guerra al costat franquista, era capità de l'exèrcit, molt decidit, i va dir a la Mercè que ell mateix aniria a rebre «tio José» a la frontera, ja que temia que li pogués succeir alguna cosa. Dit i fet. Quan tots dos eren a dalt del tren, de tornada a Barcelona, a l'estació de Figueres els de la policia militar diuen a Josep M.^a de Sagarra que els segueixi

fins a la caserna. Una vegada allà, un oficial li comunica que es consideri detingut i que tot seguit anirà a un camp de concentració. **¡Ah no, de ninguna manera!**, cridà l'Oriol, que anava uniformat, mentre es treia la pistola. I afegí: **Yo me he cargado a muchos durante la guerra. Si mi tío no sigue ahora mismo el viaje conmigo a Barcelona iyo no sé lo que va a pasar aquí!** I així fou com a la tardor del 1940, quatre anys justos després, tornava a ser a la seva estimada Barcelona. S'instal·len en un pis del passeig de Sant Gervasi, 1. No és estrany que en aquell ambient de persecució temés que la policia, els falangistes o algun feixista li fessin la vida impossible. La veritat és que ningú no el va molestar. Va retrobar una ciutat grisa, esporuguida, trista, plena d'hipocresia i de gent que es picava el pit. Alguns, com Junoy i Espona —a qui, recordem-ho, ell havia salvat la vida—, no el vulgueren ni saludar; però va tornar a veure amics entranyables que s'alegraven de reveure'l. Un dia que feien **La Walkiria** li va fer il·lusió anar al Liceu; en reconèixer-lo la gent, es creà tanta expectació, ja que el gran públic ignorava que era altra vegada a Barcelona, que, com confessà després ell mateix a un amic, «la Walkiria era jo!»



Prada, 1940: Pau Casals, padrí de Joan de Sagarra

A Barcelona, Sagarra es lliurà amb responsabilitat i empena a una tasca col·lectiva de supervivència cultural i política

Ningú no podia sospitar que al pis de Sagarra la resistència catalana i els serveis dels aliats fessin durant anys l'intercanvi d'informació documental

Sagarra era conscient que moralment era important que hagués tornat, i que tot seguit es posés a lluitar per l'alliberació del seu país i contra la dictadura. Això suposava no solament fer un combat per la supervivència de la cultura catalana, condemnada a la desaparició, sinó també donar suport als aliats; amb l'esperança que la seva victòria contra les dictadures també faria caure la franquista.

L'estiu del 1941 assistia a reunions organitzades per Palau i Fabre per realitzar una tasca cultural en català. Es començaren a fer, sempre d'amagat, lectures poètiques, obres de teatre a casa dels amics, actes commemoratius –centenaris de «Lo Gaiter del Llobregat», Verdguer–, edicions clandestines, etcètera. En totes aquestes activitats ell va participar molt activament. I així fou, com, per exemple, es donà a conèixer l'obra literària que anava fent: **La Divina Comèdia** –ja enllestida, en llegia Cants–, Shakespeare –un nou mecenatge per a traduir-ne tot el teatre, algunes obres del qual foren escenificades pels amics, amb vestuari i tot–, **El Poema de Montserrat**.

«S'hi jugava la pell»

Eren uns anys molt negres en tots els sentits, però el poeta es lliurava amb

responsabilitat i empena a una tasca col·lectiva de supervivència cultural i política. Pel seu pis desfilava en aquella època un seguici de gent, que de vegades arribaven a les quatre de la tarda i s'hi estaven fins a trenc d'alba.

Es discutia de tot, es comentaven els darrers esdeveniments a la ciutat, a Espanya, el curs de la guerra.

El que la gent encara no sap és que Sagarra mantenia una estreta vinculació amb l'ambaixada anglesa, però sobretot amb el cònsol a Barcelona i amb l'enllaç de la resistència francesa: el president de la Creu Roja, monsenyor Boyer, un vell amic del poeta. Ningú no podia sospitar que a casa d'aquell que abans de la guerra no parava de practicar una bohèmia daurada, d'aquell personatge que encara passava per un frívol i no solament en política, que es delia per cultivar els sentits, ningú no podia sospitar –repeteix– que al seu pis precisament, la resistència catalana i els serveis dels aliats fessin durant anys l'intercanvi d'informació documental. La cobertura era perfecta, i ho demostra el fet que mai no fos descobert aquell cau. Un dels qui, per exemple, hi anava sovint era Antoni Andreu i Abelló –germà del qui avui és diputat socialista–, dirigent del Front

Nacional de Catalunya, per lliurar i rebre informació estratègica i militar. Per exemple, una d'aquestes informacions va permetre, uns dies més tard, que l'aviació aliada bombardegés i destruís fàbriques importants de Marsella. Joan Sansa donava documentació a Josep Benet, el qual tot seguit la dipositava al pis de Sagarra, i la recollien després els anglesos.

El Front (FNC), com ha explicat Josep Munté a **Vint anys de resistència catalana** de Fabre/Huertas/Ribas, va facilitar dades sobre les fortificacions que Espanya construïa al Marroc, sobre l'hora exacta de la sortida dels vaixells del port barceloní (i els aliats els ensorraven a alta mar), sobre la situació de les casernes militars de Catalunya, dels nusos de comunicacions, tot de cara a la invasió. Ells els havien passat plànols del golf de Sant Jordi i de Roses per a un desembarcament aliats; a més, un noi del FNC havia de desembarcar a l'Empordà i explicar en català que les tropes eren amigues. Un altre episodi fou el pas per can Sagarra d'un jove amic jueu estranger, que duia als talons de les sabates uns microfilms sobre la fàbrica Krupp; el cònsol anglès, en agraïment, lliurà a ell i a la dona un passaport per fugir al Canadà. També hi passà la filla de l'ex-ministre anglès de la Guerra, lord Londonderry. «Josep Maria de Sagarra –m'ha dit Josep Benet– era perfectament conscient de la perillositat que tot allò suposava per a ell, del compromís polític que representava i que, en definitiva, s'hi estava també jugant la pell. Sagarra n'era conscient, però ell creu llavors en la democràcia, en la lluita per la llibertat i que estem combatent per l'alliberament d'Europa, per una Catalunya lliure i democràtica, i Sagarra ho sent.»

Un Poema de Montserrat molt diferent
És en aquesta època que Sagarra escriu a raig **El Poema de Montserrat**. En acabar-lo procedeix a l'autocensura, ja que sap que tal com és no podrà publicar-lo mai ni en edició de bibliòfil. Bé, no ha estat dit mai que hi ha una diferència substancial entre la versió original i la que finalment fou editada. Això ho demostra ja un cop



Prada, 1940: al fons, el Canigó

Pel juliol de 1945, al teatre Apolo, es va poder representar la primera obra de teatre català des de l'acabament de la guerra

d'ull lleuger al manuscrit dipositat a la Biblioteca del Monestir de Montserrat. I em sembla lamentable que els monjos encara no s'hagin pres la molèstia, essencialment benedictina, de transcriure'l ni que sigui a màquina. Diuen, tot justificant-se, que tenen molta feina. Ja que per qüestions d'espai físic no m'és possible oferir-ne una mostra representativa, em limitaré a fer un breu comentari sobre els dos primers versos.

El llibre comença així:

**Avui que una ventada impenitent
encongeix el perfum de la ginesta**

En canvi, el poeta, originàriament, havia escrit:

**Avui que una ventada de ponent
assassina el perfum de la ginesta**

Després d'una guerra civil ben cruel i en la qual la gent d'aquest país ha perdut doblement, per republicans i per catalans, l'al·lusió al vent de ponent assassi és molt clara, forta i directa. I és per això que Josep Benet afegeix: «Fins a l'any 1947-48, Sagarra se sent una mica el representant d'un poble emmudit, és a dir: el poeta nacional. Quan ell escriu originalment **El Poema de Montserrat**, no l'autocensurat que es va publicar, és molt dur. Recordo que els versos que dedica al cardenal Vidal i Barraquer li permeten expressar-se amb una duresa gran contra la dictadura. Sagarra se sent una mena d'Aragó de Catalunya i té l'esperança que la llibertat i la democràcia triomfaran al seu país.» D'aquella època, Josep Benet no solament guardava alguns poemes abrandadament patriòtics —el poeta ja havia escrit obres d'aquesta corda, però per raons de censura mai no han pogut ser incloses a la seva **Obra completa**, com per exemple: **A Francesc Macià, Terra serena, La cançó dels catalans, La mort de mossèn Pau Claris, El cant del poble**—, sinó fins i tot una crida al poble perquè estigués preparat quan vingués el moment.

Torna a estrenar

Però el moment no va arribar mai, gràcies a la traïció dels aliats. Allò

suposà per a tots ells un cop moral fortíssim. El panorama, per a Sagarra, era ben preocupant. No podia publicar en català, la supervivència del franquisme es perfilava llarga, totes les feines literàries realitzades gràcies a mecenatges ja les tenia enllestides, què fer, doncs? Fou llavors quan arribà a la conclusió que només resoldria el problema si pogués tornar a estrenar..., puix que allò era l'única sortida per a sobreviure, ja que ell estava molt segur de la seva capacitat per obtenir els èxits sorollosos d'abans.

Imagineu si n'havia d'estar d'amoinat que fins i tot demanà feina a Fèlix Millet a la seva companyia d'assegurances! Però pel juliol del 1945, al teatre Apolo, es va poder representar la primera obra de teatre català des de l'acabament de la nostra guerra. I el fet que no passés res va fer possible d'organitzar la reposició de **L'Hostal de la Glòria** al teatre Barcelona. S'ompli de gom a gom; hi havia una expectació impressionant; fou un èxit esclatant: el públic, dempeus, romangué aplaudint uns deu minuts. De fet, homenatjaven el teatre en català. Ja que no s'havia

produït, com era d'esperar, cap mena d'incident ni tampoc cap escàndol provocat pels feixistes, aleshores fou quan José Pardo, cap de censura, que ja havia negociat en un cert temps la qüestió amb el mateix Sagarra, pogué parlar de fer una veritable estrena. El dramaturg havia escrit abans d'aquell mateix estiu la comèdia **El prestigi dels morts**. La funció inaugural s'havia previst pel 15 d'octubre de 1945. El poeta i José Pardo eren al despatx d'aquests, i Xavier Regàs els anava donant notícies de com es desenvolupava tot. Anà com una seda. L'èxit fou, també, immens. L'autor va sortir a saludar a l'escenari, però, contràriament al seu costum, va preferir no pronunciar ni un mot en no poder-ho fer en català. L'endemà, el governador va telefonar a Pardo i li va dir que la gent havia aplaudit molt, potser amb exageració; el cap de censura li replicà que era perfectament lògic perquè Sagarra era un autor molt important.

I així fou com començà a restablir-se una certa normalitat cultural. L'exili interior, doncs, havia acabat. Josep M.ª de Sagarra iniciava una nova etapa, d'un altre signe ben diferent.



Port de la Selva (1943): els Sagarra amb Maria Bofill i els seus dos fills

VINYA ADORMIDA; PEDRA I ATZAVARA

*Vinya adormida; pedra i atzavara,
en el coster jeuen els fils de l'art
i les escates de la lluna clara
pinten d'argent el tremoli del mar.*



Un cartell obra de Busqueta que forma part d'una sèrie publicada a la revista "Al Vent" de Terrassa

“El meu pare va trencar amb la literatura de capelletes”

entrevista amb Joan de Sagarra, per Xavier Febrés

E

l fill únic de Josep M.^a de Sagarra, Joan de Sagarra, és conegut pel públic lector d'aquest país com a cronista teatral, articulista periodístic i

comentador mordaç de la vida cultural catalana, algunes expressions de la qual ha fustigat sovint amb un apel·latiu que ha fet fortuna: la «cultureta». Sobre la figura del seu pare té unes idees ben precises, una part de les quals ha acceptat d'abocar en aquesta breu entrevista.

– El teu pare va ser en la seva època un escriptor tremendament popular. Com pot explicar-se aquesta popularitat?

– «Primerament, va ser un cas de precocitat. Pensa que guanya els Jocs Florals essent pràcticament una criatura i que estrena la primera obra teatral, «Rondalla d'esparvers», quan tot just començava a estudiar a l'Escola Consular de Madrid. I va tenir uns padrins magnífics: quan estrena la primera obra de teatre, en una llotja hi havia el senyor Ignasi Iglésias i en una altra el senyor Àngel Guimerà, als quals sembla que els queia la baba. En el fenomen de la popularitat imagino que també hi devia comptar el fet que el meu pare anava pel món fabricant una figura pròpia de personatge, un personatge que no era exactament com ell, era més aviat una cuirassa que no pas el reflex directe de la seva persona. Ell va trencar amb la literatura de capelletes per tal de projectar-se cap al gran públic. La literatura catalana, sobretot després de la guerra, viu tancada a casa seva

com Salvador Espriu, es cria petits cenacles, és una literatura de capelleta. El meu pare estrenava una comèdia pràcticament cada temporada. En la popularitat del meu pare també hi intervenien els articles a la premsa. L'«Antepalco», per exemple, era una de les coses més llegides al país. No diré que tingués la transcendència intel·lectual del Glosari de Xènius, però era una de les coses amb cara i ulls que es feien a nivell de col·laboracions periodístiques. Després va publicar els articles curts sota la rúbrica «Aperitiu» i tots els seus articles

periodístics van ser reunits finalment sota el títol «Cafè, copa i puro».

Tenim doncs l'home de teatre, l'articulista i sobretot la figura de poeta, en un país bàsicament de versos com Catalunya. Els seus llibres de poemes eren i són molt populars, fins al punt que la gent recita alguns versos de Sagarra sense saber que són d'ell, pensant que són anònims o populars, a causa de la gran difusió que han tingut. Penso per exemple en «Perquè avui és Santa Llúcia» o be en l'«Arri Joan», que Els Joglars van incorporar a l'obra Àlias Serrallonga i la gent es pensava que era una peça

PASSARELL



Segarra vist pel caricaturista Passarell

«Un home de teatre, un escriptor, un poeta popular en un país patriòtic i un novel·lista extraordinàriament llegit»

popular com ara La Cançó del Lladre o una cosa així. Tot i la seva figura de poeta, ell és la persona que va dir, abans i tot que Carles Riba, que calia fer narrativa i novel·la. Per tal de donar exemple va publicar «Vida privada», una novel·la d'escàndol que el va mitificar encara més. O sigui que tenim un home de teatre, un escriptor present en els diaris, un poeta popular en un país patriòtic en el qual tot comença i acaba amb cançons, i un novel·lista extraordinàriament llegit.

El meu pare deia que ell era, després de Ramon Llull, l'únic poeta que vivia de la ploma. De fet, vivia de la ploma gràcies a la ploma, perquè dels versos no en viu ningú. Però com que feia teatre en vers, podia dir que era un poeta que vivia de la ploma. Mai no va tenir problemes de diners: a casa seva en tenien molts, el seu pare li va passar un sou fins després dels vint anys i en aquell moment ell ja estrenava i es guanyava bé la vida. Va tenir també una sort extraordinària pel fet de ser una persona molt dotada, que va començar molt jove i amb una dimensió molt social del personatge. Era fill d'una família molt coneguda, era un aristòcrata –i n'estava molt satisfet, les coses com

siguin–, un aristòcrata que tractava igualment una marquesa, que la dona d'un fabricant de Terrassa, que una actriu o un cirabotes. Un home de gran cultura que tocava diferents tecles en la societat. En els temps de la seva major popularitat, Barcelona era més petita, la gent es coneixia, el teatre era una cosa viva, la poesia era un gènere popular i les redaccions dels diaris no eren aquesta tristesa d'ara. No sabia definir-te la popularitat, però per a mi es tradueix en omplir un teatre o vendre molts llibres. Avui dia es venen best-sellers perquè es fabriquen best-sellers i la gent no sap ni tan sols qui els ha escrit. En canvi, el meu pare era un senyor que era reconegut pel carrer. Crec que ha estat l'últim escriptor d'aquest país que la gent identificava pel carrer. En tot cas, penso que és ben cert allò que escrivia Josep Pla: que la sensació que tenia en llegir Sagarra era com posar-se un cargol de mar a l'orella i sentir el soroll que fa la terra, com creixen les arrels.»

– Pot dir-se que Josep M.^a de Sagarra elaborava més la seva poesia que no pas el teatre, que es volia poeta abans que res?

– «El meu pare escrivia teatre per fer bullir l'olla i això no ho va negar mai,

«El meu pare era un aristòcrata que tractava igualment una marquesa, que la dona d'un fabricant de Terrassa, que una actriu o un cirabotes»

són paraules textuales. Era un negoci per a viure. Va intentar de fer un teatre diferent quan va tornar de França l'any 1947, però va veure que el públic no el seguia i va tornar a fer aquell teatre de pubilles i hereus. El meu pare era bàsicament un poeta. No pot dir-se que era això o allò que ell preferia: Hi ha coses que no les pots preferir: les ets i prou.»

Polèmica amb els partidaris de Carles Riba

– Tot un seguit d'escriptors i intel·lectuals d'aquest país s'han vist envoltats per la polèmica, denunciats o maleïts a causa d'algunes de les seves actituds civiques o per les seves opcions polítiques: Eugeni d'Ors, Joan Estelrich, Josep Pla, Josep Puig i Ferrer, Agusti Calvet «Gaziel», etc. Com resumiries tu la «polèmica» Sagarra?

– «Qualsevol persona que trionfa en aquest país, o en qualsevol país, la primera cosa que aconsegueix és una sèrie d'enemistats. En el cas concret del meu pare i al marge d'aquestes enemistats generals, va haver-hi una polèmica seriosa entre el que se'n deia «ribistes» o partidaris de Carles Riba i els «sagarristes». En el llibre



Sagarra, un esguard tranquil i penetrant (Foto revista Sant Jordi)



Joan de Sagarra (Foto Oriol Clavell)

«Carles Riba tenia molta enveja del meu pare, n'envejava els èxits populars i això el va amargar»

«Es va tractar el meu pare d'una manera molt injusta. Van intentar ofegar tota la seva obra»

que ha escrit Lluís Permanyer sobre el meu pare tot això queda molt clar i no cal que jo ho anticipi. Carles Riba tenia molta enveja del meu pare, era un home dolgut per la poca consideració que se li tenia en aquest país, considerava que estava molt més preparat que qualsevol altre escriptor del país i era cert. Envejava els èxits populars del meu pare i això el va amargar, conjuntament amb una sèrie de circumstàncies personals com ara el fet de tenir complex perquè era molt menut. Malgrat els atacs molt forts de Riba contra el meu pare, aquesta actitud no va ser mai corresposta. Ben al contrari. Quan a casa meva algú intentava parlar malament de Riba, el meu pare li parava els peus tot dient: «Aquest senyor és amic meu i en aquesta casa no se'n parla malament.» El meu pare sempre va considerar que Riba era un poeta molt superior a ell; quan el va conèixer li va fer un gran efecte –ho explica a les Memòries– i sempre li va tenir una gran admiració. Cal dir també que la gent va ser terriblement injusta envers Riba. Molta gent que es considera «ribista» no va fer res per Riba. És

molt trist veure la posteritat de l'obra de Riba. Potser queden molts «ribistes» però no veig que això es tradueixi en edicions, en homenatges ni en res. Quan es van complir recentment els vint anys de la mort de Riba, ja m'agradaria que em diguessis què es va publicar als diaris de Barcelona, que per a mi són com els de Betanzos, però són els que tenim.»

«Es va tractar el meu pare d'una manera molt injusta»

– Com voldries caracteritzar els principals retrets fets a les actituds de Josep M.^a de Sagarra?

– «Tot això és un tema molt llarg, no es pot resumir en tres paraules i estarà molt ben exposat en el llibre de Lluís Permanyer. L'únic que vull dir és que es va tractar el meu pare d'una manera molt injusta i això moltes persones ja ho han reconegut. Cap als anys 50, el meu pare va acceptar de fer el pregó de les Festes de la Mercè. L'estiu de l'any 60 li donen una Gran Creu y l'any 61 mor. No tinc interès a posar en evidència ara certes persones. Però hi ha, per exemple, el cas del senyor Joaquim Molas: va

telefonar-me un dia perquè necessitava algunes dades per a un article que preparava sobre el teatre català. Vam quedar citats en un bar i la primera cosa que em va dir en trobar-nos, sense ni tan sols saludar-me, va ser: «I aquell enterrament, què!?». En el moment d'enterrar el meu pare, van venir una sèrie de persones que ni tan sols no s'havien acostat a casa durant els tres mesos d'agonia tot prenent que calia fer un enterrament polític. Estaven bojós, ximplés o què? Les mateixes persones que havien atacat el meu pare volien capitalitzar el seu enterrament. A l'església on es celebrava el funeral, un ciutadà que és metge i poeta –i no es tracta pas de Joan Colomines– va dedicar-se a prendre nota «dels traïdors que assistien a l'enterrament», segons les seves pròpies paraules. Amb motiu de la seva mort, a Serra d'Or només hi va sortir una nota de quatre línies signada amb una F; era Josep Vicenç Foix, que ni tan sols no va posar-hi el nom. Quan l'any 1963 va celebrar-se el centenari del Teatre Romea, no hi van programar cap obra del meu pare. Van intentar ofegar tota la seva obra.»



D'esquerra a dreta: Martí Ferreras, Lluís Elies, Sagarra, Emma Alonso de Dalmau Costa, Xavier Regàs, Joan Estelrich i Màrius Gifreda. Barcelona, 1949.

El poder del llibre i Santiago Rusiñol

per Maria Aurèlia Capmany

Enguany a la Fira del Llibre vam recordar especialment la figura complexa, atractiva, insospitadament vigent per aquells que tornen a rellegir-lo i per més d'un que el llegeix per primer cop.

Unes efemèrides ens obligava a recordar-lo, car fa exactament cinquanta anys que Rusiñol moria a Barcelona, deixant una obra d'una riquesa extraordinària com a escriptor, com a pintor, però sobretot com a contemplador emocionat i burleta de la realitat. I és cosa bona que aprofitem dates d'aniversari, del principi o la fi d'una vida, car així evitem, si no del tot, almenys una mica la força aplanadora de l'oblit que ens porta com a conseqüència la pèrdua de les nostres senyes d'identitat. Així doncs, a través dels mitjans de comunicació el país tracta de fer viure de nou aquell home extraordinari que va ser tan important per l'obra que feia com per la seva pròpia imatge i l'actitud del seu viure. Amb la seva bella estampa d'artista pur, amb la seva mirada intel·ligent, atrevida i mofeta, pot ser l'exemple vivent d'una actitud estètica que anomenem Modernisme i que en el fons no és res més que l'herència intel·lectualitzada i un si és no és distanciada de la passió romàntica.

El revulsiu més potent

Aquest home col·leccionador de ferros forjats -en certa mesura el col·leccionisme és una afecció romàntica-, valorador de l'art artesanal, no oblidem tampoc que són els

romàntics que descobreixen la capacitat creativa del poble; aquest home que entronitza el Greco a Sitges com si es tractés d'un nou déu protector, sap dir-nos de la manera més viva, més eficaç, sàviament burlesca que el llibre és el revulsiu més potent que l'ésser humà té a les mans, que el llibre té el poder de destruir la mediocritat, la gasiveria, que un llibre no és mai simplement un llibre, sinó una porta oberta al futur, una força que trastorna la grisor quotidiana. Quan el Senyor Esteve, el fundador de «La Puntual», l'home que no ha tingut altre ideal a la vida que omplir, pesseta rera pesseta, el calaix de la botiga, descobreix sobre el taulell un llibre, un llibre que només serveix per a llegir, un

llibre amb històries imaginades, creador de nous móns inexistents, s'adona que un poder destructor de l'equilibri botiguer s'ha introduït a la casa. El nèt de cabells rulls, somniador, lector d'amagatotis, ha oblidat sobre el taulell el testimoni evident de la seva passió per la bellesa.

L'èxit de la novel·la de Rusiñol **L'auca del senyor Esteve** només va ser eclipsat per l'entusiasme que en va provocar la versió teatral. Generacions i generacions de barcelonins es van veure reflectits en aquella caricatura amb ribets de tendresa d'una família botiguera que ha col·laborat amb el seu treball diari a la grandesa de la ciutat i que veu el seu nèt, l'última



Edicions commemoratives del cinquantenari

Rusiñol ha deixat una obra extraordinària com a escriptor, com a pintor, però sobretot com a contemplador emocionat i burleta de la realitat

Rusiñol sabia —i ho va saber explicar— que en un llibre hi ha l'arma que defensa la llibertat dels homes

anella de la cadena, convertir-se en un artista bohemí. Més d'una vegada, els estudiosos de la Literatura del nostre temps havien dubtat de l'existència d'una escola Modernista en les lletres; així com era ben visible l'esclat del Modernisme pels carrers de la nostra ciutat, els escriptors del mateix temps els semblaven simplement les restes del romanticisme, deixalles d'un món decimonònic i renaixentista. Una nova crítica més aguda i distanciada (Joan Lluís Marfany, Alan Yates) descobreix en els escriptors que viuen a cavall dels dos segles una nova estètica que, precisament en el camp de la novel·la, no es pot confondre amb el realisme que la precedeix. Jaume Vidal i Alcover defineix així el barceloní del carrer de la Princesa: **Per la seva figura física, per la seva actitud vital, per les seves inclinacions estètiques, Rusiñol és el magnífic representant del Modernisme barceloní, que anava i venia de París, com qui va i ve de ca un amic de tota confiança.**

No cal anar gaire enllà per descobrir com Rusiñol s'oposa a la fórmula literària que el precedeix. Pocs dies separen l'aparició de **L'auca del senyor Esteve** de l'última novel·la de Narcís Oller **Pilar Prim**, fidel als canons del realisme. Alan Yates ens diu que en la

narració de Rusiñol podem descobrir ja el propòsit d'una antinovella. El cert és que el títol ja ens alerta. Si l'autor l'anomena **auca** significa en primer lloc que li plau utilitzar, si més no, el nom d'un gènere popular, absolutament menyspreat per les altes esferes de l'intel·lecte, però que a més té unes regles incommovibles. L'auca, amb els seus dibuixos i els seus rodolins, exigeix l'el·lipsi, tota cosa contada ha de ser sàviament sintetitzada perquè el relat avanci a un ritme preestablert. A més l'auca té sempre més o menys evident un propòsit d'exemplaritat. En una auca no es conta una història qualsevol, si no una història paradigmàtica, tant si es tracta de les malifetes d'un bandoler, com de les peripècies d'un heroi positiu. La falla o argument que serveix el relat no és pas nova. Rusiñol es proposa explicar-nos com evolucionen tres generacions de la burgesia mitjana barcelonina —en el seu cas de la burgesia botiguera— i podem constatar que també havien utilitzat aquesta temàtica una Dolors Monserdà —**La Fabricanta, La Família Asparó**— o Narcís Oller —**Vilaniu, La Febre d'or**—, però ens avisa ja des de l'inici del relat que en vol fer una auca, és a dir que pren el tema a distància i que en vol fer una síntesis del tot nova, en la qual introduirà la ironia, l'humor a

frec del sarcasme, la pinzellada contundent que limita amb la caricatura. D'antuvi et semblaria que Rusiñol pren partit, és a dir que emprà un tòpic de la novel·la realista francesa i anglosaxona, és a dir que condemnarà la classe dominant, és a dir la classe burgesa, en defensa de l'heroi únic opositor contestatari d'una societat injusta. Però no és així. Rusiñol és un escèptic i una profunda ambivalència determina que els elements caricaturescos no destrueixin el testimoniatge viu dels seus personatges.

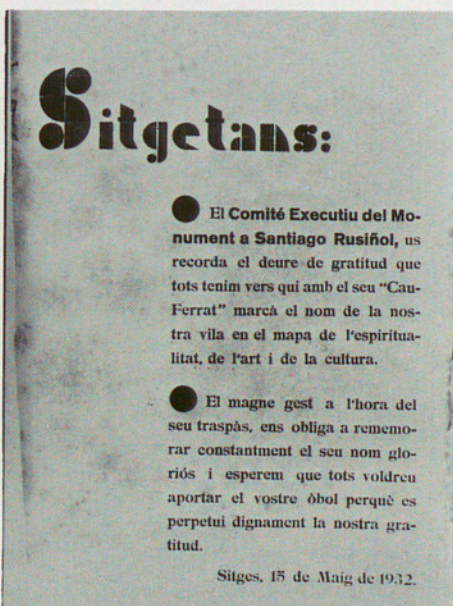
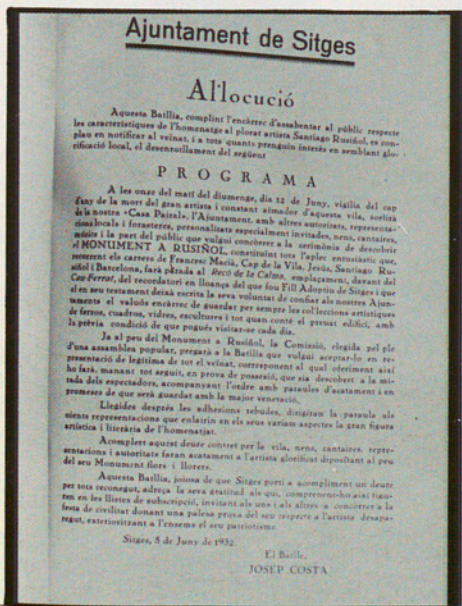
No renunciar a res

Perquè una de les característiques de l'esperit de Rusiñol és que no està diposat a renunciar a res. De l'art, en reclama des de l'artesanat de la forja, a l'excel·lència de la llibertat genial; de la lletra, en defensa des de la paraula viva, al discurs ampul·lós. L'única cosa que no pot suportar és la pedanteria, l'actitud seriosa i eixarxada de les noves generacions que es proclamen sàvies i elitistes.

Prendre's a si mateix amb una inalterable seriositat li sembla d'un mal gust insuportable. Al **Glosari** pedantesc d'Eugeni d'Ors a «La Veu de Catalunya», oposa alegrement les **Gloses** a «L'Esquella de la Torratza», contraposa **El glosari** amb les «gloses» populars de Mallorca, que ell coneix bé, és a dir amb les cançons o corrandes amb les quals el poble exerceix l'art de la crítica alegre, feridora, però sempre enginyosa, i es lamenta amb gràcia i enginy de l'ensopiment que la nova estètica Noucentista introdueix en el món literari català.

Amb tot el rigor del món les noves generacions normativistes li retreuen l'ús d'un llenguatge impur, l'abús d'un dialecte barceloní adulterat per tota mena de barbarismes, però també és cert que sense l'obra d'un Rusiñol la gràcia, la vivesa, i fins i tot la riquesa idiomàtica del llenguatge del carrer, del carrer que ell, va viure i estimar, se'ns hauria perdut definitivament.

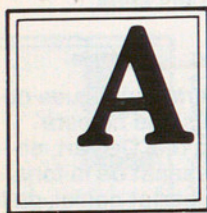
Amb tot el dret podem fer coincidir l'homenatge al llibre i l'homenatge a Rusiñol, car ell sabia, i ho va saber explicar, que en un llibre, aquesta cosa tan petita i aparentement inofensiva, hi ha l'arma que defensa la llibertat dels homes.



Bàndols de l'Ajuntament de Sitges, un any després de la mort de Rusiñol

Sitges i el Cau Ferrat: “Rusiñol encara hi sopa”

per Ernest Udina
i Pere Monés (fotos)



Amb Rusiñol
perdem un dels
agitadors
espirituals més
singulars de la
Catalunya
moderna»,
escrivia La

Publicitat en morir el gran mestre.
Mestre? No és certament aquesta la
millor definició de Santiago Rusiñol i

Prats. Ni solament pintor. Ni solament
novel·lista. Ni solament autor teatral. Ni
tan sols col·leccionista. Tot això i molt
més. L'«anarquista moral» ple de
bondat que defini en Josep Maria de
Sagarra, el «jardinero de ideas y de
sol» que cantà en poesia Rubén Darío,
el pintor dels «estats d'ànima» i
escriptor de l'alegria de viure que
segons Palau i Fabre influí Picasso en
la càrrega dramàtica dels seus

arlequins i saltimbanquis de primers de
segle, aquest home per damunt de tota
mesura i alhora al nivell de tota
simplicitat, ha estat definit potser millor
que ningú per la seva pròpia filla Maria
Rusiñol: «la seva millor obra fou ell
mateix». A Sitges, així ho creuen. I dir
Sitges és explicar-se els continguts
més profunds, els més humans, de la
biografia i de l'obra de Santiago
Rusiñol.



El Rei d'Espanya amb el president de la Diputació, Francesc Martí, i l'alcalde de Sitges Jordi Serra, en el cinquantenari de Rusiñol

Dir Sitges és explicar-se els continguts més profunds, els més humans, de la biografia i de l'obra de Santiago Rusiñol

«...l'interessava, vital com era, sobretot la festa, la vida com a festa, i, és clar, els homes com a germans. Rics o pobres»

«Un virus que hi ha a l'aire»

La història és coneguda. De Barcelona a Vilanova, cap on anava amb el seu amic Eliseu Meifrèn, Rusiñol es detura al bar «ca la Caterina», avui Vilalta, prop de l'estació. «Era el 1891, i els menestrals que feien teatre, de Rusiñol, Guimerà, Iglésias, etc. el van conèixer de seguida. Quedi's a sopar amb nosaltres, li deien els menestrals. I Rusiñol s'hi va quedar. Avui, encara hi sopa», comenta Ramon Planes. Així nasqué un amor que encara dura, una realitat inscrita en la història i en els grans projectes culturals de la vida de Sitges. «Iba andando por el mundo —escriuria després Rusiñol—, siguiendo terreno, saltando torrentes y barrancos, cuando un día vi una tierra donde hacía más sol que en cualquier otro lugar, donde el cielo es más azul, el mar azul también, las casas eran blancas y sin nieve, y todo era verde y florido, e hice alto.»

Rusiñol coneixeria de seguida els pintors sitgetans, s'aproparia al poble, crearia les Festes Modernistes al Cau Ferrat donat a Sitges, «por el cariño que le tengo» segons el seu testament, el 1929. «El fenomen de Rusiñol a Sitges no és difícil de comprendre: és un virus que hi ha a l'aire. S'hi trobava bé. L'interessava, vital com era, sobretot la festa, la vida com a festa, i és clar, els homes com a germans. Rics o pobres. Totes les capelletes culturals o de tot tipus que hi havia a Sitges esborraven les seves diferències quan venia en Rusiñol. Aleshores, tots de bracet a estar amb ell...», recorda Ramon Planes, fill d'un dels grans amics del «Tiagu», i gran especialista rusinyolià-sitgetà.

Capital cultural

Per Jordi Serra, un sitgetà d'adopció, enginyer apassionat de Rusiñol, i alcalde de la vila, la relació Sitges-Rusiñol aportà a ambdós uns valors i unes realitats que mai no podran esborrar-se. «Com tot home que va pel món, Rusiñol buscava l'amistat. I això és el que va trobar aquí, a Sitges. La relació amb Sitges li aportà familiaritat i afecte. Ell aportà a Sitges quelcom d'inconscient, que la gent d'aquí no sabíem definir exactament, però que és en efecte un

virus a l'aire, una empremta, una herència d'inquietud cultural, i resumint-ho tot, un tret molt català i universal alhora, la tolerància.» Per l'alcalde sitgetà, aquesta tolerància s'expressa en dos dimensions, partint de l'arrel catalana i casolana d'en Tiagu Rusiñol. Hi ha d'una banda la relació amb tota manifestació de la cultura castellana, Granada, Aranjuez, com a mostra d'un catalanisme obert i no gens exclusiu. Hi ha d'altra banda la manifestació internacional, els temes

universals que ell, el gran viatjant, va portar a Sitges. «Aquest esperit de tolerància, diàleg, amiat, festa,... és un patrimoni que Rusiñol ens aportà aquí», diu Jordi Serra. És el «virus a l'aire» del qui «encara hi sopa». Sitges es planteja avui, mogut pel cinquantenari de la mort de Rusiñol i per l'esclat cultural que hi revifa, esdevenir una capital cultural de Catalunya. La Comissió del Cinquantenari de la mort de Rusiñol, entitats ciutadanes i Ajuntament, ha



Visió de Sitges, la blanca Subur, amb l'església —original del segle X i renovada diverses vegades entre els segles XVI i XVIII— com a punt de referència definidor de la vila tocant a mar. De dreta a esquerra del lector, la quarta construcció en la primera línia és el Cau Ferrat, enganxat al Palau Maricel de Mar. Com a prolongació de l'església, el Palau Maricel de Terra, tots ells ben units a Rusiñol, especialment el Cau Ferrat, amb els seus vitralls arquejats (Foto Escudo de Oro)

Sitges es planteja avui, mogut pel cinquantenari de la mort de Rusiñol, i per l'esclat cultural que hi revifa, esdevenir una capital cultural de Catalunya

«El millor homenatge que podem retre a Rusiñol és ser vitals com ell, no viure del record sinó de l'avui i del demà»

organitzat, a més a més d'un premi d'assaig i un altre de poesia, dues exposicions que han fet un impacte històric el passat estiu: l'Exposició bibliogràfica i documental, i l'Exposició pictòrica, ambdues sobre Santiago Rusiñol. Més enllà, però, d'aquestes manifestacions de record, hi ha la realitat, potenciada els darrers anys, de la multiplicitat d'expressions culturals, artístiques, i festives, de Sitges. Festival de Teatre, Rallye de cotxes d'època, Festival de Cine, Festes de la verema, Exposició de clavells, Festa

major, Universitat d'Estiu Menéndez y Palayo. Sitges no para. Reviure el Festival de Jazz i unes Jornades gastronòmiques són projectes, però especialment tornar –i més que tornar– hi refer-lo a l'esperit d'aquelles Festes Modernistes rusinyolianes amb unes noves Festes culturals... «S'ha de superar –diu l'alcalde– aquella noció de Sitges, ciutat que més que de la indústria o altra cosa ha de viure de la imatge, en les seves manifestacions culturals, festives, turístiques, etc..., que consistia a equiparar Sitges amb

el lloc d'anar a lligar. El millor homenatge que podem retre a Rusiñol és ser vitals com ell, no viure del record sinó de l'avui i del demà. Recrear dia a dia, en un projecte de molts anys, la cultura, l'art, la festa, la tolerància i el diàleg, l'esperit que més que ningú ens va ensenyar Santiago Rusiñol.» És en aquest esperit que té també lloc a Sitges la Trobada d'intel·lectuals i homes de la cultura castellans i catalans, revivint aquella Trobada del 1930 que tingué ampli ressò a Espanya.



El Cau Ferrat per davant, en l'estret carrer que condueix a l'església. La plaça que s'observa a la porta principal diu així: "Aquest Museu del Cau Ferrat, fundat per Santiago Rusiñol, fou llegat per l'eximi artista a la vila de Sitges. L'Ajuntament de la vila el va rebre de mans de les senyores vídua i filla de Santiago Rusiñol, el 9 de desembre del 1932. Fou inaugurat com a Museu públic el dia 16 d'abril del 1933. Sia aquesta inscripció testimoni de gratitud dels sitgetans."



Només entrar al Cau Ferrat, hom veu a dreta l'escala que puja al primer pis, i el sostre de la planta baixa, a l'entrada, que és del segle XVI. Santiago Rusiñol comprà, a fi de segle, a 1.000 pts. la casa, les dues cases de pescadors de les quals naixeria el Cau Ferrat. La compra tingué lloc el 1893 i les dues cases, damunt unes roques arran de mar, foren arranjades i convertides en museu per l'arquitecte Francesc Rogent. El Cau Ferrat ha restat com a símbol de les festes culturals modernistes patrocinades per Rusiñol, de les quals el Cau era el centre principal.

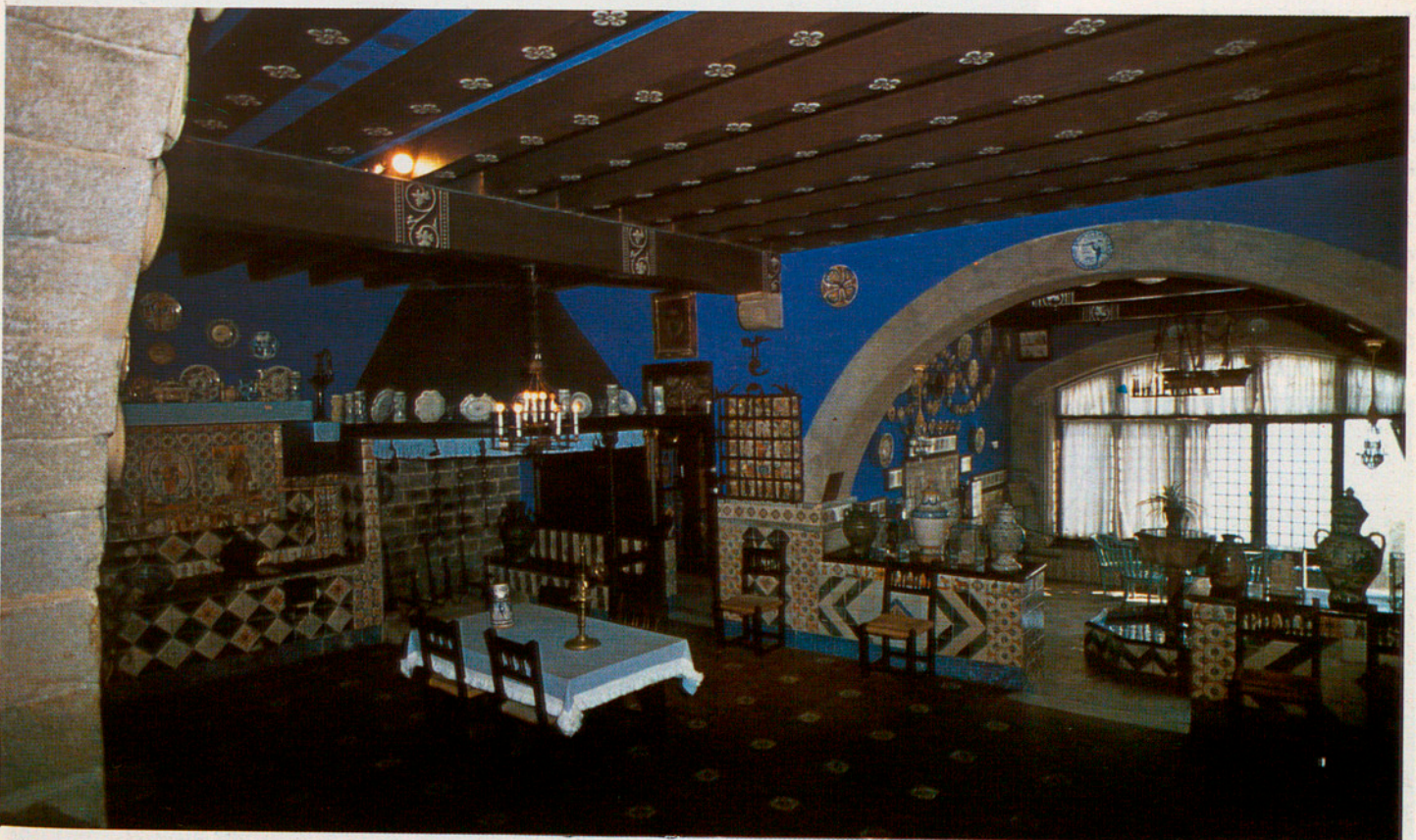
«El grup noucentista de Sitges ha tingut una importància històrica en el descobriment de Rusiñol, tant per a Sitges com per a Catalunya»

Un esperit que ve de lluny

Per Vinyet Panyella, bibliotecària de Sitges, representant dels joves de la vila, tot el que ha estat i és Rusiñol per a Sitges té dues arrels ben concretes: «la nostra història palesa com ja a mitjan segle XIX els moviments literaris i científics autòctons de Sitges eren quelcom ben singular a Catalunya, i en aquest ambient arriba a fi de segle Rusiñol. Una arribada providencial». Per Vinyet Panyella tota la producció, aquest any, immensa i tan plural a Catalunya i fora, d'articles, comentaris, reproduccions, etc., a la premsa, sobre Santiago Rusiñol, té però, com la reivindicació sitgetana d'en Tiagu, una explicació ben concreta: «cal dir-ho,

que els noucentistes com Ramon Planes, Josep Maria Massip el periodista, Salvador Marsal... el grup noucentista de Sitges, han tingut una importància històrica en el descobriment de Rusiñol, tant per a Sitges com per a Catalunya». I també fora de Catalunya: recentment, s'han presentat dues tesis doctorals sobre Rusiñol: Heidi Roch a la Universitat de Göttingen (Alemanya Federal) sobre Rusiñol pintor, i Marilyn McCully, sobre els Quatre Gats i estudis dels anys 90, a la Universitat de Princeton (USA). Que l'esperit cultural de Sitges ve de lluny també ho testimonien Antoni Miravent i Genís Muntaner, quasi familiars de Rusiñol, hereus com tot

sitgetà i encara més per la gran amistat familiar: «per damunt del record de l'artista o l'escriptor, ens resta el record de l'home, i més encara que un record és una pràctica, la bonhomia i esperit obert que vol seguir mostrant, cada dia més, Sitges». Parlar amb els sitgetans de Rusiñol pot ser interminable. Però el que més i millor es copsa és comprovar com no es parla d'un record sinó d'una realitat: l'empremta que hi és, el virus que és a l'aire, tot el que Rusiñol deixà, en la línia d'un esperit que ve de lluny i de molts projectes que van molt més lluny. «Ja ho deia en Planes –diu Jordi Serra–, és que des d'aquell dia de 1891, aquí, a Sitges, Rusiñol encara hi sopa.»



Una visió de la planta baixa del Cau Ferrat, des de l'escala al primer pis. Darrera la taula de la sala central, a l'esquerra del lector, es troba la porta que dona accés a la saleta del piano, en la qual es conserven alguns quadres de Picasso. Davant la taula, cap a l'esquerra del lector, hi ha la porta —enfront de l'altra porta esmentada— que condueix al dormitori. Al fons, baixant les escaletes sota l'arcada, la preciosa sala amb els vitralls que donen a mar i amb una petita font al centre. La taula, que centra majestuosament aquesta vista, és la mateixa on Rusiñol recità a tants amics seus les seves obres.



Planes, Miravent, Muntaner... i tants altres cognoms de famílies sitgetanes amigues de Rusiñol conserven petits records d'en Tiago. Una mostra n'és aquest dibuix del pintor Labarta, commemoratiu de l'entrada a Sitges dels dos quadres del Greco, La Magdalena i Sant Pere, comprats a ben baix preu per Rusiñol a un "marchand" de Paris. A la capital francesa Maurice Barrères, Bartolomé Cossio a Madrid, i Santiago Rusiñol a Catalunya foren a fi de segle els grans descobridors d'aquest Greco ara ja immortal, del qual es poden admirar les dites dues obres mestres al Cau Ferrat sitgetà. La processó artística i triomfal dels quadres del Greco cap al Cau Ferrat és una mostra de la vitalitat cultural que trobà, i després potencià, a Sitges, Santiago Rusiñol, i correspon al mateix any de la inauguració del Cau Ferrat, el 1894.



Vista de conjunt del primer pis del Cau Ferrat, on la "dèria pel col·leccionisme", com diu Josep M. Garrut (Avui, 14-6-81), de Rusiñol, des de les aficions pictòriques fins a l'emmagatzematge de ferros forjats, explota obertament als ulls del visitant, mostrant la curiosa i polifacètica figura del mestre Rusiñol.



El Cau Ferrat no era solament museu. Aquest és el llit de Rusiñol, en una habitació que té el curiós detall d'una finestreta a mà dreta del llit, per tal que pogués veure qui entrava quan estava malalt. Diverses i complicades malalties d'estómac retenien sovint al llit Santiago Rusiñol, de qui s'explica que estant al llit, i en anunciar-li que venia el metge, digué: "Que no entri, que estic malalt". De l'anècdota a la realitat, aquest llit és de l'estil Lluís XV i el moblatge de l'habitació és català del segle XVIII.



La inscripció "Santiago Sitges 1894 Rusiñol" resta grabada, a la pared que dona a mar, a dalt, al primer pis del Cau Ferrat, com a expressió de la palesa unió de la vida de Rusiñol amb la vila marinera de Sitges.

Una immensa «quadrícula» a mig Pedraforça,
amb la destrucció ben visible, de
l'any i de prop, de més de trenta metres
de llarg.

El 27 d'octubre de 1937 la Diputació
va decidir el desmantellament totalment
de l'edifici i l'aportament a un altre



Retrat de Santiago Rusiñol pintat per Picasso

Salvar el Parc Natural del Cadí-Pedraforca

per Lluís Paluzié i Luigi-Berga

E

l passat 29 d'agost, el president de la Diputació de Barcelona, Senyor Francesc Martí i Jusmet, inaugurarà la nova

carretera d'accés a Saldes (Alt Berguedà) des de Maçaners, d'una longitud de 5.057 metres. Aquesta nova carretera de la Diputació quedarà

completada fins a Gòsol aviat segons el ja aprovat pla de carreteres de la Generalitat. La nova carretera és ara, i aviat ho serà més, un mitjà de comunicació que facilitarà no solament el pas de la circumscripció barcelonina a la lleidatena sinó també un magnífic observatori del Parc Natural del Pedraforca. I ara ja és un bon observatori per a comprovar què està passant a la muntanya-parc natural en perill de destrucció.

Amb motiu de la inauguració de la nova carretera de Saldes, el president de la Diputació de Barcelona pogué comprovar «in situ» l'estat del parc natural del Pedraforca a conseqüència de les activitats d'explotació minera a cel obert per part de l'empresa «Carbones Pedraforca, S.A.»: es tracta d'una immensa «queixalada» a mig Pedraforca, amb la destrucció ben visible, de lluny i de prop, de més de trenta hectàrees de bosc. L'alcalde de



Majestuós, desafiant el Pedraforca (Foto Luigi, Berga)

Una immensa «queixalada» a mig Pedraforca, amb la destrucció ben visible, de lluny i de prop, de més de trenta hectàrees de bosc

Ja el 31 d'octubre de 1980 la Diputació ratifica un decret anterior formulant oposició a l'explotació a cel obert

Saldes, senyor Josep Prat i Pons, junt amb els regidors de la corporació municipal, celebraren una reunió de treball sobre aquest tema amb el president Francesc Martí.

Ja el 31 d'octubre de 1980 el ple de la Diputació de Barcelona ratificà el decret (vegeu requadre) del diputat president de la comissió d'Obres Públiques i Urbanisme, senyor Lucas Álvarez, formulant oposició a l'explotació a cel obert demanada per l'esmentada empresa. El Consell de Ministres, però, aprovà el 4 de desembre de 1980 la concessió d'aquesta explotació a «Carbones Pedraforca, S.A.». L'empresa inicià els treballs, i l'esmentada visita del

president de la Diputació de Barcelona el mes d'agost del 1981 rellançà, les decisions anteriors de la Diputació: el president encarregà al diputat president de la comissió d'Agricultura i Parcs Naturals, senyor Garcilàs Aguado, un informe a fi de trametre'l, una vegada aprovat pel ple de la Diputació, a les autoritats corresponents. La redacció de l'informe-dictamen fou encarregada pel diputat al cap del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, senyor Lluís Paluziè: aquest és el dictamen que presentem a continuació (el qual ha estat ja aprovat a primers de novembre per la Comissió d'Agricultura i Parcs Naturals de la

Diputació de Barcelona, i el 24 de novembre pel ple de la Diputació) en els seus cinc punts finals, que sintetitzen tot el text del dictamen. Com és sabut, la Diputació de Barcelona té la tasca, per acord de la Comissió d'Urbanisme de Barcelona del 13 d'octubre de 1969, de l'ordenació especial i reglamentació específica dels parcs naturals de la seva circumscripció. El catàleg de parcs naturals de la Diputació de Barcelona, aprovat el 1976, conté els parcs del Cadi Pedraforca, Montseny, Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac, Garraf, Montnegre, el Corredor, Montserrat, Guilleries i Collsacabra, Bellmunt i Curull, Ensija i Rasos de



Barriada dels Serrats, a Saldes, i al fons l'explotació a cel obert (Foto Luigi, Berga)

Autoritzada pel Consell de Ministres, l'empresa inicia els treballs. La Diputació redacta un dictamen: és urgent deturar la destrucció d'un dels llocs més bells de Catalunya

Peguera, la Quar i Catllaïas. L'actual equip de govern de la Diputació de Barcelona s'ha fixat com una de les principals línies d'acció potenciar l'ús públic —per a l'oci, la cultura i l'educació— dels pacos naturals de les comarques barcelonines. Així, ja està en marxa de fa prop d'un any l'Escola de la Natura del Montseny, el

pla especial del Parc de Sant Llorenç, i nous plans i accions es preparen per als més immediats a la conurbació de Barcelona, però especialment per al Parc del Cadí-Pedraforca, ja que la destrossa a la qual es veu sotmès exigeix una urgent resposta per deturar la destrucció de la natura en un dels llocs més singulars i bells de Catalunya.

Dictamen de Lluís Paluzié, cap del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.

VIST l'expedient relatiu a l'extracció de carbó a cel obert en el massís del Pedraforca.

RESULTANT que el conjunt orogràfic Cadí-Pedraforca, situat a les comarques del Berguedà (Alt Berguedà de Barcelona), Alt Urgell (Lleida) i Cerdanya (Girona), entre els pobles de Saldes (Barcelona) i Gòsol (Lleida), i que forma part de la serralada prepirinenca, ha estat qualificat des de sempre com a parc natural, donats els seus valors de naturalesa i de paisatge i la singularitat de la seva geomorfologia, que el converteixen en l'element més sobresortint i atractiu dels espais naturals de les comarques de Barcelona i dins el grup més destacat dels paisatges de Catalunya. Per això resulta que ja en el «Regional Planing» o pla de distribució en zones del territori de Catalunya, formulat per la Generalitat l'any 1932, es va incloure com a parc i bosc reservat el conjunt Cadí-Pedraforca i més recentment el pla general d'ordenació de la província de Barcelona (Pla Provincial), aprovat per ordre ministerial de 15 d'abril de 1963, també qualificà el massís com a parc natural.

La pròpia Diputació de Barcelona, per acord plenari de 21-12-76, va aprovar una relació actualitzada dels parcs naturals, als efectes de la catalogació prevista en la Llei del Sòl, ratificant l'obligada inclusió del conjunt Cadí-Pedraforca en el catàleg de parcs naturals de les comarques de Barcelona.

Més posteriorment, l'ICONA (Institut Nacional para la Conservación de la Naturaleza) inclogué el Pedraforca en el seu catàleg obert d'espais naturals, confeccionat per encàrrec de la C.I.M.A. (Comisión Interministerial del Medio Ambiente) i féu el mateix la pròpia comissió d'Urbanisme de Catalunya, de la Generalitat.

RESULTANT que l'empresa «Carbones Pedraforca, S.A.» ja l'any 1979 inicià l'extracció a cel obert d'un petit sector prop de Saldes, per extreure lignits, que originà una forta polèmica i una oposició generalitzada no solament de



La pared sud del Pedraforca. A la seva base, l'explotació a cel obert, que trenca paleament la bellesa del paisatge (Foto Luigi, Berga).



les entitats ambientalistes i conservacionistes, sinó també de la majoria d'òrgans de l'administració (Icona, ajuntaments, Diputació, etc...)

RESULTANT que és, no obstant, l'any 1980 quan la pròpia empresa inicia un expedient l'execució del qual afecta quasi el cim culminant del massís, i s'efectua, com a conseqüència d'aquests fets, pel Servei de Parcs Naturals l'oportú informe, on és de veure que, situada sobre la cartografia del lloc la zona específica de delimitació de les quadricules de la concessió pretesa, s'intueix que l'afectació i el dany, ben segur no reparables, seran irreversibles. En conseqüència, per Decret d'urgència de data 7-9-80 es formulà oposició al projecte de concessió minera per a extracció de lignits a cel obert, essent

aquell ratificat per acord plenari de 31 d'octubre de 1980 i fetes les oportunes notificacions als organismes corresponents.

RESULTANT que si bé la Delegació d'Indústria no va efectuar cap resposta a l'acord de la Diputació de Barcelona i, per tant, aquesta no fou notificada de cap resolució sobre la tramitació o conclusió de l'expedient de concessió, si que arribà a coneixement de la Corporació la resolució de Consell de Ministres de 4 de desembre de 1980 que, si bé sembla que recolza en un «detallat» informe de la Delegació Provincial d'Indústria de Barcelona, del tot favorable a la concessió, també en resulta la discrepància prevista en l'article 49 de la Llei de Monts, ja que a la urgent ocupació dels terrenys féu formal oposició l'ICONA, encara que

l'acord final del Consell de Ministres al·ludit fou del tot favorable a l'ocupació pel procediment d'urgència de les 33hs. lla. i 13ca. del mont d'utilitat pública núm. 15, de Saldes, necessària per a l'explotació a cel obert de les concessions mineres de carbó Pedraforca n.º 2635 i Coll de Jou n.º 3906. Significant en la resolució que les al·legacions de l'Ajuntament de Saldes sobre perjudicis econòmics i danys ecològics queden contrarestades pel pla de restitució incorporat al pla d'explotació.

RESULTANT que com a conseqüència dels treballs d'explotació autoritzats a l'empresa «Carbones Pedraforca, S.A.» que feien endevinar un futur molt greu per al manteniment de la imatge paisatgística del Pedraforca i al mateix temps feien estimar molt difícil la



Amb neu o sense, desafiant i acollidor alhora, el Pedraforca. Aquí, abans de l'explotació a cel obert (Foto Luigi, Berga).

restitució del lloc i la seva recuperació ecològica, s'originaren de nou, com l'any 1979, un seguit de moviments d'oposició generalitzats, abonats moltes vegades per estudis i informes

seriosos emesos per geòlegs, sobre la fragilitat de l'ecosistema i la quasi impossible seguretat d'una no-recuperació de l'indret. RESULTANT que si bé, i malgrat les



Anteriors explotacions a cel obert ja finalitzades. Resten però, sense les repoblacions o restauracions promeses, les taques de secà (Foto Luigi, Berga).



Ben visible, la destroça de l'explotació a cel obert.

sol·licituds efectuades a Indústria, no s'han pogut conèixer els documents tècnics que abonan la concessió minera a cel obert, però si que s'ha rebut una profusa documentació d'entitats com la Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural (DE.PA.NA.), declarada d'Utilitat Pública, i de la Unió Excursionista de Catalunya, en la qual consten totes les peticions, tràmits i incidències administratives que tenen plantejats a la Delegació d'Indústria, avui ja dependent de la Generalitat, amb resultat, fins avui, sempre desfavorable, resultant també el petit nivell econòmic de l'empresa concessionària, fet que, de confirmar-se, podria comportar unes serioses dificultats per al futur condicionament de l'espai degradat. CONSIDERANT que, donada la vigència del Pla General d'Ordenació de la Província de Barcelona (Pla Provincial), és clara la qualificació de parc natural, segons la Llei del Sòl, del massís Cadi-Pedraforca, així com també es unànime l'opinió de que el dit massís és un espai natural de la màxima categoria.

CONSIDERANT que malgrat l'oposició formalitzada i reiterada de la Diputació de Barcelona sobre la concessió minera a cel obert i les competències que li pertocuen en defensa dels superiors interessos de la província, segons l'article 242 i concordants de la Llei de Règim Local, no ha estat la dita corporació tinguda en compte en cap moment, infringint-se, només per aquest motiu, no sols la legalitat vigent sinó també les més elementals normes de procediment administratiu.

CONSIDERANT que si bé la Comissió d'Urbanisme de Barcelona encarregà per acord de 13-10-69, a la Diputació de Barcelona, l'ordenació espacial i reglamentació específica dels parcs naturals de la província de Barcelona, és prou coneguda la situació geogràfica del conjunt orogràfic Cadi-Pedraforca a cavall de tres províncies (Barcelona, Girona i LLeida) que fa exigir que el seu planejament especial correspongui avui als serveis específics de la Generalitat de Catalunya.

CONSIDERANT d'altra banda que no sols les competències urbanístiques i de l'ICONA foren, al seu dia,

traspassades a la Generalitat de Catalunya, sinó també les corresponents a l'execució de la Llei de Mines, segons el Reial Decret de 9 de gener de 1981, que desenvolupa les competències de l'Estatut de Catalunya, aprovat per Llei Orgànica de 18 de desembre de 1979, que estableixen els seus arts. 9.16 i 18, apartats 5 i 6; artc. 11, apartats 3 i 5; artc. 12.1, apartats 2 i 3. Explicant-se en l'esmentat Reial Decret les competències exclusives de la Generalitat, entre les quals destaquen les corresponents a les autoritzacions de permisos d'investigació i explotació i les concessions d'explotació dels recursos de les seccions C i D, així com les atribucions relatives a les

autoritzacions, inspecció i vigilància dels treballs d'explotació, investigació, explotació i benefici dels minerals i les facultats tècniques adients i igualment la potestat sancionadora i declaracions de caducitat.

CONSIDERANT que de la documentació existent fins avui sobre l'extracció de lignits de cel obert al Pedraforca es desprenen unes serioses discrepàncies tècniques entre el contingut de les resolucions adoptades per la Delegació d'Indústria i les pròpies de les entitats que han formulat i formalitzat oposició a la concessió de l'explotació, sense que en cap cas no s'hagi dictaminat per una comissió o comitè científics, anomenats ad hoc, la situació i

extensió real del problema.

CONSIDERANT que la pròpia Llei de Mines i el seu reglament, així com les disposicions amb ella relacionades, estableixen mesures idònies de control i seguiment dels aprofitaments autoritzats, i poden, en el seu cas, arribar, pels motius que s'assenyalen, a les suspensions i inclusivament caducitats oportunes, podent ésser, de moment, pertinent l'aplicació de l'article 116 de la Llei de Mines.

CONSIDERANT l'interès singular que té per a Catalunya preservar definitivament el massís del Pedraforca, ja que forma part del conjunt de reserves naturals de la més alta categoria dins el seu territori. El Cap sotassignant estima que la



A la base del Pedraforca, en detall la "caixalada" contra el bosc. En primer terme, les explotacions ja finalitzades, i en segon terme (centre, a dalt), l'explotació a cel obert, les obres de la qual ha demanat que siguin aturades la Diputació de Barcelona, per vot majoritari, amb l'abstenció de Convergència i Unió. (Foto Luigi, Berga).



La darrera curva de la nova carretera, abans d'arribar a Saldes: un viaducte de front al Pedraforca (Foto Obres Públiques Diputació).



Sota el viaducte de Saldes, amb el Pedraforca al fons (Foto Obres Públiques Diputació)

Comissió d'Agricultura i Parcs Naturals podria, previ el seu informe favorable, elevar a la Comissió de Govern la proposta que segueix perquè, si ho considera oportú, la sotmeti a resolució del ple d'aquesta Diputació:

«1. ESTIMAR que el conjunt orogràfic que formen els massisos del Cadi i Pedraforca constitueix un espai natural a protegir de la més alta categoria, dins la classificació i tipologia legal dels espais protegits del nostre país, i que si bé en el sector de la comarca de l'Alt Berguedà (Barcelona), gaudeix de la classificació de parc natural, segons el vigent Pla provincial, aprovat d'acord amb la Llei del Sòl, no li és aplicable cap protecció per a la resta del seu conjunt, que afecta el territori de les comarques de l'Alt Urgell (Lleida) i la Cerdanya (Girona), a més de requerir-se per a tot el territori afectat una qualificació protectora de més alta categoria.

2. ESTIMAR d'urgència la suspensió de les activitats d'explotació minera a cel obert que es realitzen al lloc ocupat per les concessions de carbó «Pedraforca n.º 2635» i «Coll de Jou n.º 3906» i la necessitat d'una recuperació i restitució ecològiques immediates de l'espai fins avui degradat.

3. MANIFESTAR la conveniència del nomenament d'una comissió tècnico-científica del més alt nivell que pugui dictaminar sobre tots els aspectes que incideixen en les concessions mineres al massís del Pedraforca. El resultat d'aquest dictament hauria d'ésser assumit pels organismes i entitats involucrats en l'afer del Pedraforca.

4. ESTIMAR que el conjunt orogràfic Cadi-Pedraforca conté suficients valors de naturalesa i paisatge per ésser considerat un parc nacional de Catalunya; a aquests efectes haurien d'ésser accelerats els tràmits escaients per a la seva declaració legal.

5. TRASLLADAR els precedents acords a la Generalitat de Catalunya, a les diputacions de Lleida i Girona i a les entitats que s'han interessat davant d'aquesta Corporació per l'assumpte de Pedraforca.

DOCUMENTS

16 de setembre de 1980: **Acord de la reunió de la Comissió d'Obres Públiques i Urbanisme de la Diputació de Barcelona.** «La Comissió d'Obres Públiques i Urbanisme, en la reunió celebrada el dia 16 de setembre de 1980, una vegada assabentada de l'anunci publicat al Butlletí Oficial de la Província de Barcelona sobre una sol·licitud d'explotació directa per a mina de lignit situada al massís del Pedraforca, dins del Parc Natural Cadi-Pedraforca, acordà proposar la formulació d'oposició per part de la Diputació a la dita sol·licitud, mitjançant Decret del President de la Comissió a ratificar pel Ple de la Diputació.»

«VIST que en el Butlletí Oficial de la Província de Barcelona, núm. 192, del dia 11 d'agost de 1980, apareix un anunci de la Delegació Provincial del Ministeri d'Indústria i Energia notificant l'admissió definitiva d'una sol·licitud de concessió per a mina de lignit a favor de «Carbones Pedraforca, S.A.».

«Atès que la delimitació de la zona d'explotació indicada en l'anunci inclou la part del **cim del Pedraforca** i està tota ella **dins del Parc Natural de Cadi-Pedraforca**, inclòs en el Catàleg de Parcs Naturals de la província de Barcelona aprovat per acord plenari de 22 de desembre de 1976.

«Atès que el Pedraforca és un massís incomparable i significatiu de Catalunya i que les explotacions mineres a cel obert no són procedents en territoris de les característiques morfològiques del Parc Natural.

«En ús de les facultats que m'han estat conferides per la Presidència de la Diputació.

«HE RESULT:

«**FORMULAR OPOSICIÓ** a la sol·licitud de concessió directa d'explotació de cinc quadrícules per a mina de lignit, anomenada «Aspa», núm. 3918, en el terme municipal de Saldes i que afecta el Parc Natural de Cadi-Pedraforca.

«**INTERESSAR** de la Delegació



El president de la Diputació de Barcelona, Francesc Martí i Jusmet, inaugura la nova carretera a Saldes el 29 d'agost de 1981 (Foto Eugenio)



Aquest reportatge fotogràfic, realitzat —excepte la foto del Pedraforca nevada— a primers de setembre de 1981, palesa l'autèntica destrossa ecològica de les explotacions a cel obert en aquest extraordinari racó de Catalunya. Les fotos són el testimoni viu que integra un ample dossier que el president de la Diputació de Barcelona ha lliurat a diverses autoritats a fi que es deturi, com va aprovar el Ple de la Diputació del 24 de novembre de 1981 amb l'abstenció de Convergència i Unió, el desastre. Salvar el Pedraforca és un objectiu que apareix irremeiable només al contemplar aquest testimoni.

d'Indústria i Energia de Barcelona que es tingui per compareguda i part en l'expedient, a tots els efectes, aquesta Diputació de Barcelona, la qual haurà d'ésser notificada de qualsevol resolució que s'adopti sobre el present assumpte.
«**DONAR COMPTE** al Ple de la Diputació, en la seva propera sessió, del present Decret per a coneixement i ratificació.»

31 d'octubre de 1980: **Certificat d'aprovació de l'anterior Decret pel Ple de la Diputació de Barcelona del mateix dia, signat pel secretari de la Diputació senyor Josep Maria Esquerda.**

«Es donà compte al Ple, a efectes de la seva ratificació, del present Decret. I el Ple va quedar-ne assabentat i conforme, a tots els efectes pertinents. Ho certifico, el secretari.»

